

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

RIMA LIŠKUTĖ

ES STRUKTŪRINĖ PARAMA LIETUVOS
TURIZMUI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

doc. dr. J. Mačerinskas

VILNIUS, 2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

ES STRUKTŪRINĖ PARAMA LIETUVOS
TURIZMUI

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10010

Vadovas

..... doc. dr. J. Mačerinskas
2014 04

Recenzentas

.....
2014 04

Atliko
VPRmis2-01 gr. stud.

..... R. Liškutė
2014 04

VILNIUS, 2014

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

20 - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto viešojo sektoriaus ekonomikos
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentė Rima Liškutė
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „ES struktūrinė parama Lietuvos turizmui“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)

TURINYS

ĮVADAS	7
1. EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINĖ PARAMA LIETUVOS TURIZMUI TEORINIŲ ASPEKTŲ	9
1.1 Turizmo infrastruktūra	9
1.1.1 Turizmo politika	14
1.1.2 Turizmo reikšmė šaliai	16
1.2 ES struktūrinių fondų parama	19
1.2.1 ES struktūrinė politika	20
1.2.2 ES struktūrinės paramos administravimas.....	24
1.3 Veiksniai lemiantys ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui įsisavinimo efektyvumą	27
1.3.1 ES struktūrinės paramos poveikis Lietuvos ekonomikai.....	29
2. EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS LIETUVOS TURIZMUI ĮSISAVINIMO ANALIZĖ.....	31
2.1 Tyrimo metodologija.....	31
2.2 ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui dinaminė ir struktūrinė analizė	34
2.2.1 ES struktūrinė parama Lietuvos turizmui pagal apskritis.....	38
2.4 Turizmo sektoriaus dinaminė ir struktūrinė analizė 2007 – 2013 m.....	44
3. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS LIETUVOS TURIZMUI EFEKTYVAUS ĮSISAVINIMO PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI. EKSPERTINIS VERTINIMAS.....	50
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪRA	57
PRIEDAI.....	64

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lent.	Turizmo klasifikacija	10
2 lent.	ES lėšų pasiskirstymas pagal veiksmų programų prioriteto priemones	37
3 lent.	ES struktūrinių lėšų pasiskirstymas pagal apskritis.....	40
4 lent.	Turistų išlaidos, mln. Lt.....	45
5 lent.	Apgyvandinimo įstaigų pajamos 2007 – 2013 m. laikotarpiu (tūkst. Lt be PVM)	49
6 lent.	Dirbančių asmenų skaičius apgyvandinimo įstaigose 2007 – 2013 m. laikotarpiu	49

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav.	Turizmo infrastruktūra	11
2 pav.	Lietuvos turizmą reglamentuojanti teisinė aplinka	14
3 pav.	Turizmo politikos vystymo procesas	15
4 pav.	Turizmo poveikio ekonomikai struktūra.....	17
5 pav.	BPD proceso administravimo dalyviai	25
6 pav.	ES paramos administravimo schema	26
7 pav.	Analitinės darbo dalies etapai	31
8 pav.	Ekspertinio vertinimo metodai.....	34
9 pav.	Lietuvai numatytas finansavimas 2007-2013 m.	35
10 pav.	Numatyta ES parama Lietuvos turizmui.....	35
11 pav.	Pateiktos bei patvirtintos finansuoti paraiškos per 2007 – 2013 laikotarpį	36
12 pav.	Išmokėtų lėšų dalis viso skirto finansavimo, pasiskirstymas pagal apskritis (%)	39
13 pav.	Apskričių pasiskirstymas pagal išmokėtas lėšas turizmo projektams finansuoti	39
14 pav.	Turistų skaičiaus pagal turizmo klasifikaciją kitimas, tūkst.	44
15 pav.	Vietinis, atvykstamasis ir išvykstamasis turizmas, kai keliones organizuoja ir paslaugas teikia kelionių agentūros ir kelionių organizatoriai	46
16 pav.	Kelionių agentūrų ir kelionių organizatorių įmonių bei jose dirbančiųjų skaičius, vnt.	47
17 pav.	Lankytojų skaičius Lietuvos turizmo informacijos centruose 2006-2013 m., tūkst.	47
18 pav.	Apgyvendinimo įstaigų kitimas 2007 – 2013 m. laikotarpiu (vnt.).....	48

ĮVADAS

Temos naujumas. Mokslinėje literatūroje plačiai analizuojamas Europos Sąjungos struktūrinės paramos nauda šaliai, lėšų įsisavinimo problemos. Tačiau konkrečiai ES struktūrinių lėšų turizmo sektoriui įsisavinimo problematika nėra plačiai ištirta. Mokslinėje literatūroje autoriai daugiau orientuojasi į kaimo turizmą, pavyzdžiui A. Damulienė, A. Astromskienė, L. Žalys, I. Išdonaitė. Kadangi literatūroje nėra daug analizuojama ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui (bendrai) įsisavinimo efektyvumo tema, todėl ir buvo nuspręsta šią temą pasirinkti.

Tyrimo aktualumas. Lietuvoje didėja turizmo paslaugų paklausa, o paraleliai sparčiai auga turizmo paslaugų pasiūla. Lietuvoje didėja turistų skaičius ir atvykstamojo bei vietinio turizmo pajamos: Lietuvos turizmo departamento pateiktais duomenimis, 2011 m. iš turizmo sektoriaus gautos pajamos viršijo iš žemės ūkio gaunamas pajamas. 2011 m. turizmo sektoriuje sukurta bendroji pridėtinė vertė sudarė 2,7 mlrd. Lt, kai tuo pačiu laikotarpiu žemės ūkyje – 2,6 mlrd. Lt (Valstybinis turizmo departamentas, 2012). Tai parodo, jog sukuriamos pajamos iš turizmo sektoriaus tampa viena iš svarbiausių ekonomikos sričių. Todėl buvo pasirinkta analizuoti Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšas skirtas būtent turizmui. Pastarasis sektorius yra išskiriamas kaip prioritetas ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europos Sąjungoje. 2007–2013 m. tiesiogiai turizmui pagal sanglaudos politiką numatyta skirti ES parama yra per 6 mlrd. eurų, t. y. 1,8 % viso biudžeto. Labai svarbu, kad ES paramos panaudojimas pasiektų išsikeltus tikslus, o tai priklauso nuo daugelio veiksnių. Pagrindinis tikslas tas, kad fondų lėšos būtų panaudojamos tikslingai ir efektyviai. 2011 m. duomenimis, Lietuva yra trečioje vietoje pagal ES lėšų įsisavinimą. Lietuva atsilieka tik nuo Airijos, kuri iš 2007-2013 m. skirtų ES pinigų spėjo įsisavinti apie 31 %, ir nuo Estijos (29%). Taigi turizmas tampa vis svarbesniu ekonomikos sektoriumi.

Darbo problema. Turizmo sektoriaus plėtra ypatingai pageidautina silpniau išsivysčiusiuose regionuose, kur kitokios plėtros galimybės sunkiai įmanomos. Dauguma verslininkų nepraleidžia progos pasinaudoti teikiama ES parama ir ne visi tai daro sąžiningai. Labai svarbu išsiaiškinti ar ES struktūrinių fondų lėšos yra įsisavinamos efektyviai ir kaip šį procesą dar labiau pagerinti. Svarbu išsiaiškinti kodėl ir kokios priežastys kliudo tikslingai ir efektyviai įsisavinti Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšas. Europos Komisijos komunikate teigiama, jog nekontroliuojama turizmo plėtra gali kelti grėsmę bioįvairovei, ekosistemos funkcionavimui, gamtos ištekliams ir neatsinaujinančiam kultūros paveldui arba netgi urbanistinių vietovių funkcionavimui. Ekonominis, socialinis ir ekologinis tvarumas yra pagrindiniai vietovių konkurencingumo ir jų gyventojų gerovės bei darbo vietų kūrimo ir gamtos bei kultūros vietų išsaugojimo ir pagerinimo veiksniai. Norint įveikti tokius sunkumus kaip besikeičianti demografinė situacija, išorės konkurencija, tvarumo poreikis ir konkrečių turizmo formų paklausa, reikia dėti visas pastangas pagerinti konkurencingumą.

Tyrimo objektas. ES struktūrinė parama Lietuvos turizmui.

Tikslas. Išanalizuoti ES paramos skirtos Lietuvos turizmui skirtų lėšų įsisavinimo efektyvumą.

Uždaviniai:

1. Trumpai išanalizuoti turizmo infrastruktūrą;
2. Teoriniu aspektu išanalizuoti ES struktūrinės paramos fondus Lietuvos turizmui;
3. Išskirti pagrindinius veiksnius, nulemiančius ES paramos įsisavinimo efektyvumą;
4. Išanalizuoti ir palyginti ES struktūrinės paramos įsisavinimą atskirose apskrityse;
5. Atlikti Lietuvos turizmo sektoriaus dinaminę ir struktūrinę analizę 2007 – 2013 m. laikotarpiu.
6. Atlikti ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui efektyvaus įsisavinimo kokybinį tyrimą

Tyrimo metodika. Mokslinės lietuvių ir užsienio autorių informacijos rinkimas ir sisteminimas, loginė ir lyginamoji analizė, struktūrinė bei dinaminė analizės, ekspertinis vertinimas (interviu).

1. EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINĖ PARAMA LIETUVOS TURIZMUI TEORINIŲ ASPEKTU

Šiame darbe analizuojama Europos Sąjungos (toliau – ES) struktūrinė parama skirta Lietuvos turizmo sektoriui. Mokslinėje literatūroje vis plačiau ir giliau nagrinėjama ES struktūrinės paramos įsisavinimo efektyvumas bei turizmo ekonominė veikla, jos plėtros veiksniai bei rezultatai. Šia temą analizavo šie autoriai: A. Damulienė, D. Beržinskienė, D. Cibulskienė, I. S. Bajorūnienė, A. Astromskienė, L. Žalys, I. Iždonaitė.

1.1 Turizmo infrastruktūra

Mokslinėje literatūroje turizmas suprantamas įvairiai bei pateikiamos įvairios sampratos. Pagal 1954 m. priimtą Jungtinių Tautų Organizacijos nutarimą, turizmas apibūdinamas kaip „aktyvus poilsis už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų, padedantis gerinti sveikatą, fiziškai lavinti žmogų“. Pasaulinė turizmo organizacija (PTO) pateikia šį apibrėžimą: turizmas – tai visos kelionių bei ekskursijų rūšys, kuomet vartotojas išvyksta iš savo nuolatinės darbo ar gyvenamosios vietos ilgiau nei vieną parą ir trumpiau nei 12 mėnesių. Kelionės tikslas negali būti samdoma ir/arba apmokama veikla. (Pasaulio turizmo organizacija). Pagal Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo (Žin., 1998, Nr. 32-852; 2002, Nr. 123-5507; 2011, Nr. 85-4138) 2 str. 34 d. (toliau – Turizmo įstatymas), turizmo paslauga tai „savarankiška, už užmokestį turistams teikiama kelionių organizavimo, apgyvendinimo, maitinimo, vežimo, turistų informavimo, pramogų ar kita paslauga“ (Turizmo įstatymas). Pagal V. Navicką ir A. Malakauskaitę (2009, p. 37) turizmas suprantamas kaip ūkio šaka – tai vienas iš svarbiausių ir sparčiausiai augančių ekonomikos sektorių, kuris susiduria su globalios konkurencinės rinkos iššūkiais ir galimybėmis. Didėjanti turizmo produktų (paslaugų) kokybė, transporto bei komunikacijų inovacijos, aktyvi rinkodaros veikla taip pat gerokai prisideda prie globalaus turizmo plėtros.

Siekiant efektyviai įsisavinti turizmui skirtas paramos lėšas, visų pirma reiktų išanalizuoti turizmo infrastruktūros sudėtines dalis. Reikia išskirti, į kurias turizmo sferas tenka skirti vis didesnę dėmesį. Siekiant lengviau panaudoti turizmo srities informaciją, turizmo sektorius klasifikuojamas pagal tam tikrus kriterijus. Mokslinėje literatūroje pateikiama įvairi turizmo klasifikacija. Armaitienė, A. (2002, p. 82) išskiria tokius šiuo metu dažniausiai pasitaikančius turizmo klasifikavimo kriterijus:

- Kelionės tikslas;
- Turistų skaičius;
- Kelionės trukmė;
- Metų laikai;
- Keliavimo būdas;

- Teritorija;
- Renginių specializacija.

Goeldner, Ch. R., Brent Ritchie, J.R. (2012), Armaitienė, A. (2002) bei Beležentis, A., Žuromskaitė, B., (2012) pateikia turizmo formas: atvykstamasis, išvykstamasis bei vietinis. Žemiau pateiktoje lentelėje pateikta turizmo formos ir kategorijos (žr. 1 lentelę).

1 lent. 1 Turizmo klasifikacija

Turizmo kategorija	Turizmo forma
Tarptautinis turizmas	Atvykstamasis turizmas – ne rezidentų šalies lankymo Išvykstamasis turizmas – šalies gyventojai, aplankantys kitą šalį
Vidinis turizmas	Šalies gyventojai, keliaujantys šalies viduje
Vietinis turizmas	Atvykstamasis turizmas Vidaus turizmas (turizmo rinka apima apgyvendinimo paslaugas ir pramogas šalies viduje)
Nacionalinis turizmas	Vidinis turizmas Išvykstamasis turizmas (rezidentų turizmo rinka, apimanti turizmo agentūras ir oro linijas)

Šaltinis: Beležentis, A., Žuromskaitė, B., (2012)

Toliau, analizuojama turizmo sektoriaus infrastruktūra. Beležntis A., Žuromskaitė, B. (2012) turizmo infrastruktūrą apibūdina kaip turizmo plėtotės pamatą. Pasak minėtų autorių, turizmo infrastruktūra sudaro tarpusavyje bendradarbiaujančių paslaugų tinklą, kurio pagrindinė funkcija patenkinti atvykstančiųjų turistų poreikius. Beležntis A., Žuromskaitė, B (2012) turizmo infrastruktūrą išskaido į dvi pagrindines dalis: ekonominė infrastruktūra (keliai, oro uostai ir kt.), socialinė infrastruktūra (socialinės ir sveikatos apsaugos institucijos ir kt.). Lukšaitienė, A. (2002) turizmo infrastruktūrą apibrėžia kaip „kompleksą įvairių elementų (konstrukcijų), būtinų turizmo plėtojimui tam tikroje vietovėje“. Tinkama bei išpuoselėta infrastruktūra yra vienas iš pagrindinių faktorių, skatinančių privataus verslo ir viso turizmo plėtrą.

Lukšaitienė, A. (2002) išskiria šiuos pagrindinius turizmo infrastruktūros elementus:

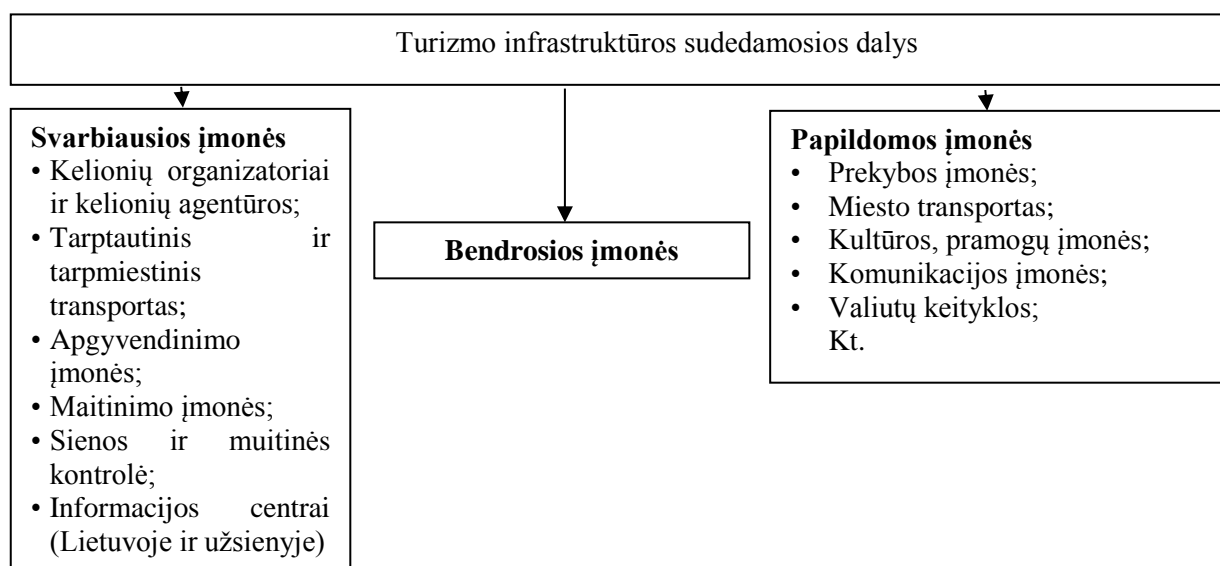
- Transporto sistema (keliai, geležinkeliai, automobilių parkai, oro uostai ir kt.);
- Inžinerinės komunikacijos (elektra bei kiti energijos šaltiniai, vanduo, atliekų tvarkymo sistemos);
- Kitos tarnybos (sveikatos priežiūra, saugos tarnybos ir kt.).

Mokslinėje literatūroje išskiriamos šios pagrindinės turizmo struktūrinės dalys (Lukšaitienė, A., 2002 m: 111 p.):

- Apgyvendinimo paslaugos;
- Maitinimo paslaugos;

- Transporto paslaugos;
- Kelionių organizavimo paslaugos;
- Lankytinos vietos;
- Kitos paslaugos.

Damulienė, A (2003 m.) išskiria tris pagrindines turizmo infrastruktūros sudedamąsias dalis: svarbiausios įmonės, papildomos įmonės bei bendrosios. Svarbiausios įmonės yra susijusios tiesiogiai su turizmo sektoriumi, tuo tarpu papildomos ir bendros susijusios netiesiogiai. Damulienė, A (2003) savo straipsnyje pateikia tokį turizmo infrastruktūros modelį (žr. 1 pav.):

1 pav. **Turizmo infrastruktūra**

Šaltinis: Damulienė, A. (2003)

Kelionių organizatoriai parengia organizuotas turistines keliones, kurias parduoda tiesiogiai vartotojams arba kelionių agentūroms (kurios atitinkamai parduoda vartotojams). Kelionių organizavimo paslauga – tai grandis, kuri labiausiai integruoja visų turizmo sektorių veiklą (Lukšaitienė, A. 2002). Kitaip tariant dėl organizuojamų turistinių kelionių į turizmo infrastruktūrą yra įtraukiamos ir kitos turizmo įmonės, tokios kaip pervežimo, maitinimo, kultūros ir pramogų įmonės ir pan. Tarptautiniame turizmo versle išskiriami šie kelionių organizatorių bei kelionių agentūrų tipai (Lukšaitienė, A. 2002 p.145-146). :

- Masinių kelionių organizatoriai (parduodami dideli kelionių paketų kiekiai už santykinai žemą kainą);
- Atvykstatųjų kelionių organizatoriai (įmonės, organizuojančios keliones užsienio turistams);
- Vietinių kelionių organizatoriai;

- Specializuotų kelionių organizatoriai (kurie koncentruojasi ties konkrečiu rinkos segmentu (- ais)).

Transportas – itin svarbi turizmo infrastruktūros dalis. Turizmas beveik neįmanomas be transporto sistemos. Pastarosios sistemos elementai skirstomi įvairiai, tačiau dažniausiai klasifikuojama ryšio linijas. Išskiriamos šios pagrindinės transporto rūšys:

- Oro transportas;
- Sausumos transportas (geležinkelių, kelių);
- Vandens transportas (jūrų, vidaus vandenų).

Lietuvoje kelių tinklo infrastruktūra yra gerai išplėta. Automagistralių, krašto ir rajoninių kelių ilgis yra daugiau kaip 21 tūkst. km, o iš viso – daugiau kaip 67,0 tūkst. Km. Lietuvos pakelėse beveik 400 sustojimo ir poilsio aikštelių, taip pat plati degalinių sistema. Lietuvos teritoriją kerta net 6 europinės magistralės:

- E67 VIA BALTICA: Helsinkis-Talinas-Ryga-Pasvalys-Panevėžys-Kaunas-Marijampolė-Varšuva-Vroclavas-Praha;
- E28 Berlynas-Gdanskas-Karaliaučius-Kybartai-Marijampolė-Vilnius-Minskas-Gomelis;
- E77 Pskovas-Ryga-Joniškis-Šiauliai-Tauragė-Karaliaučius-Gdanskas-Varšuva-Krokuva-Budapeštas;
- E85 Klaipėda-Kaunas-Vilnius-Lyda-Černovcai-Bukareštas-Aleksandropolis;
- E262 Ostrovas-Daugpilis-Zarasai-Ukmergė-Kaunas;
- E272 Klaipėda-Palanga-Šiauliai-Panevėžys-Ukmergė-Vilnius. (Oficiali Lietuvos turizmo svetainė).

Didžiausia dalis turistų pasirenka keliones, kurios trunka ilgiau nei 1 d., tad apgyvendinimo įstaigas galima pavadinti kaip dar vienu labai svarbiu turizmo įrankiu. Apgyvendinimo paslaugos sudaro didžiausią turizmo sektoriaus dalį. LR statistikos departamentas pateikia šį apgyvendinimo sektoriaus skirstymą:

- Viešbučiai;
- Nakvynės namai;
- Moteliai;
- Kempingai;
- Turizmo centrai;
- Sanatorijos, rehabilitacijos centrai;
- Konferencijų centrai;
- Vaikų vasaros poilsio stovyklos;
- Privatus apgyvendinimo sektorius.

Stulpinaitė J. (2013) savo knygoje „Turizmo pagrindai“ teigia, kad apgyvendinimo paslaugų svarbą parodo turizme pastebimas dėsningumas, kad turistų poreikių eiliškumas kelionių metu yra kitoks, nei būnant jam įprastoje gyvenamojoje namų aplinkoje. Kuomet turistų poreikių eiliškumas tampa toks: saugumas, apgyvendinimas ir komfortas, maitinimas. Turisto, kurio saugumo, komforto poreikiai yra patenkinti, kelionė yra kokybiškesnė.

Maitinimo įstaigos patenkina dar vieną iš pagrindinių turistų poreikių. Kaip žinoma, pagal Moslow piramidės principą, žmogus linkęs pirmiausia tenkinti fiziologinius poreikius. Svetikienė, I. (2002) maitinimo paslaugų sąvoką apibrėžia kaip paslaugas, kurios apima visas teikiamas turizmo sektoriui didmenininkų ir mažmenininkų paslaugas. Šiuo metu Lietuvoje nėra sukurtos maitinimo įmonių kategorijų sistemos, tačiau neatsižvelgiant į nuosavybės tipą maitinimo įstaigos šalyje skirstomos taip: restoranai, kavinės, barai, užkandinės, valgyklos.

Lietuvos Respublikos maitinimo sistemą sudaro Maitinimo departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Maitinimo kriminalinė tarnyba, Maitinimo mokymo centras, Maitinimo laboratorija, Maitinimo informacinių sistemų centras ir trys teritorinės maitinimo – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos. Maitinimo sistema užtikrina šalies bei turistų saugumą.

Kokybiška, išsami ir sisteminga turizmo informacija tai svarbus įrankis populiarinti turizmo vietas bei skatinti jas lankyti. Lietuvoje turizmo informaciją teikia turizmo informacijos centrai (TIC). TIC tai įmonės ar įstaigos, teikiančios turizmo informacijos paslaugas (Lukšaitienė, A., 2002 p. 159). Interneto svetainėje „Oficiali Lietuvos turizmo svetainė“ yra pateikta svarbiausia turizmo informacija, kuri sukuria lankytojų vietų įvaizdį ir patrauklumą. Taip pat šioje interneto svetainėje pateikti visi Lietuvoje esantys TIC. Šiuo metu Lietuvoje veikia kelios dešimtys TIC. Literatūroje išskiriamos šios turizmo informacijos centrų funkcijos (Lukšaitienė, A., 2002, p. 159):

- Rinkti, kaupti bei nemokamai teikti su turizmo paslaugomis susijusią informaciją;
- Rengti, leisti bei platinti informacinius leidinius apie turizmo paslaugas, objektus ir vietas;
- Tvarkyti turizmo paslaugų duomenų bazes.

Stulpinaitė, J. (2013) savo knygoje rašo, kad Lietuvoje turizmo informacijos centrų darbo kokybė prastėja dėl mažai suvokiamos jų įtakos turizmo rinkai, taip pat dėl prasto finansavimo. Visą turizmo sistemoje panaudojama informacija skirstoma pagal šios informacijos vartotojų poreikius: informacija apie verslą ir jo organizavimą; informacija turizmo verslininkui; informacija vartotojui. Investicijų į turizmo informaciją grąža yra teigiamas šalies įvaizdis.

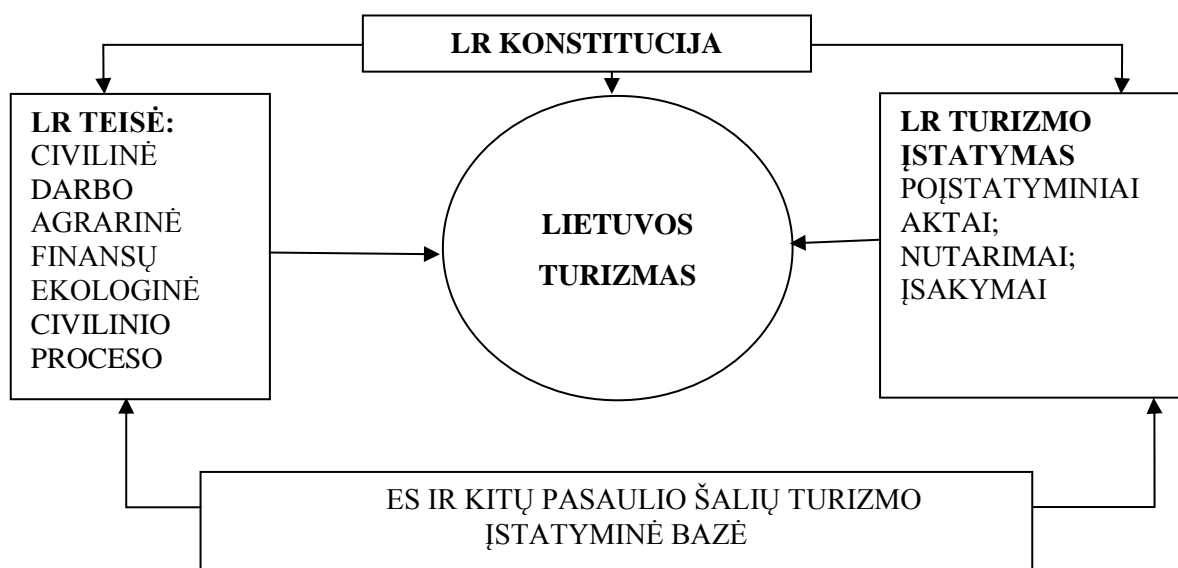
Turizmo vartotojas pasirenka paslaugą, kuri sujungia plačioje erdvėje išsidėsčiusias vietas, jų savybes, turizmo verslo įmonių veiklos rezultatus – siūlomas paslaugas, patogumus, pramogas ir kitus palengvinimus keliautojams. Turistai, keliaudami parodo poilsio galimybių, keliavimo trukmės bei per

tam tikra laiką įveikiamų nuotolių tarpusavio priklausomybę. (Stulpinaitė, J., 2013). Tarpusavyje susijusios turizmo veiklos bei jas veikiantys veiksniai sudaro turizmo sistemą.

Apibendrinant galima teigti, kad turizmo formos yra skirstomos į atvykstatamąjį, išvykstatamąjį, bei vietinį turizmą. Lankytinos vietos bei svarbiausios turizmo infrastruktūros įmonės, teikiančios paslaugas, tokias kaip: apgyvendinimo, maitinimo, transporto, kelionių organizavimo bei kitos paslaugas sudaro turizmo plėtrotės pamatą. Siekiant vykdyti turizmo plėtrą, reikia orientuotis į išvardintus objektus.

1.1.1 Turizmo politika

Turizmo politika - tai valstybės veiksmų visuma, kuri kryptingai veikia turizmą bei numato kiekvienai šaliai svarbius tikslus ir jų įgyvendinimo priemones (Beležentis, A., Žuromskaitė, B., 2012, Junevičienė, O., 2002). Turizmo politika apima galimus strategijos įgyvendinimo veiksmus ir priemones. Turizmo politika yra glaudžiai susijusi su kitomis šalies politiškomis, tokiomis kaip bendra ekonominė, kultūros bei socialinė politika. Todėl tam tikri kitų politikų sprendimai gali įtakoti ir turizmo politiką, pvz.: transporto politika, regioninis planavimas ir pan. (Grecevičius, P., Junevičienė, O. ir kt., 2002, p. 246). Atsižvelgiant į tai, kad yra pastebimas turizmo poveikis šalies ekonomikai, aplinkai valstybė turi planuoti bei reguliuoti šį procesą. Anot Grecevičiaus, P. (2002) Lietuvos turizmą reglamentuojanti teisinė bazė buvo parūpota formuoti 1991 m. Minėto autorius pateikiama Lietuvos turizmo sektorių reglamentuojanti teisinė aplinka pavaizduota žemiau pateiktame paveiksle:

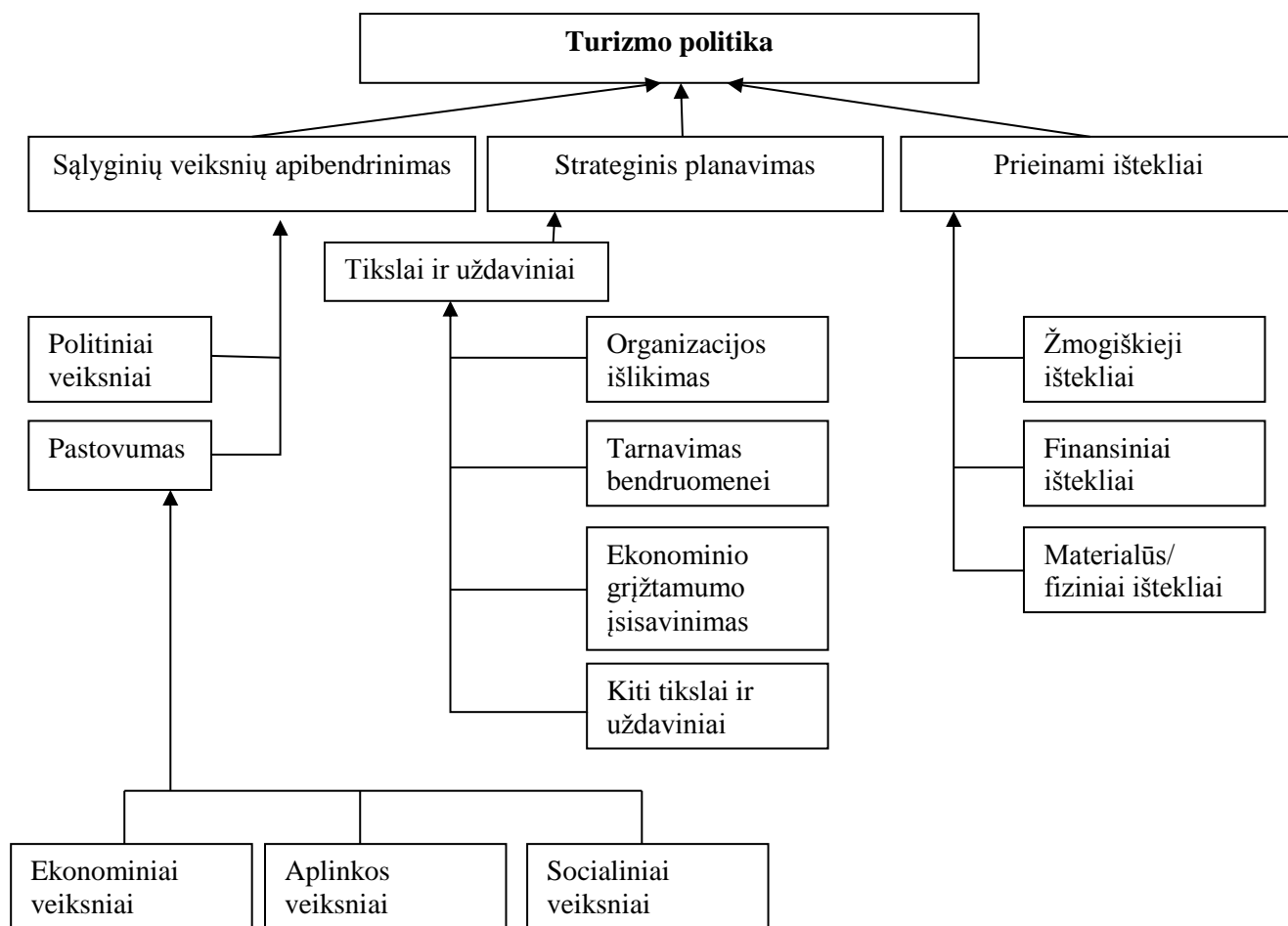

2 pav. Lietuvos turizmą reglamentuojanti teisinė aplinka

Šaltinis: Grecevičius, P. (2002, p.74)

Lietuvos turizmo politiką formuoja LR Ūkio ministerija Respublikos ūkio ministerija. Minėtoji ministerija atsakinga už tarptautinio bendradarbiavimo turizmo srityje funkcijų įgyvendinimą. LR ūkio ministerija iškėlė pagrindinį tikslą – nustatyti turizmo plėtros prioritetus, skatinti turizmo produktų plėtrą, didinti Lietuvos žinomumą ir atvykstamojo turizmo turistų skaičių bei mažinti turizmo sezoniškumą. Ūkio ministerija siekia, kad 2015 m. Lietuvos turizmo eksportas¹ sudarytų 30 % bendrojo Lietuvos paslaugų eksporto.

Beležntis, A., Žuromsaitė, B. (2012 p. 146), pateikia turizmo politikos modelį (žr. 3 pav.).

3 pav. **Turizmo politikos vystymo procesas**

Šaltinis: Beležntis, A., Žuromsaitė, B. (2012, p. 146)

Norint sukurti tinkamą turizmo politiką svarbu tinkamas strategavimas bei planavimas. Labai svarbu atsižvelgti į visuomenės poreikius (viešąjį interesą). 2010 m. birželio 30 d. priimtas Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui 352/2010/KOM. Minėtame Komunikate išskirti šie strateginiai Europos turizmo prioritetai (LR Ūkio ministerija):

¹ Lietuvos turizmo eksportas – Lietuvos turizmo kreditas, kitaip tariant atvykstamasis turizmas

- didinti Europos turizmo sektoriaus konkurencingumą;
- mažinti turizmo sezoniškumą;
- skatinti inovacijų turizmo srityje plėtrą;
- skatinti darnaus, atsakingo ir aukštos kokybės turizmo plėtrą;
- turizmo tikslais panaudoti Europos Sąjungos finansinius instrumentus.

Lietuvos turizmo politikos priemonė yra Nacionalinė turizmo plėtros programa bei regioniniai projektai. Turizmo politikos kryptis nustato Lietuvos Respublikos seimas (priimdamas įstatymus). Tuo tarpu Vyriausybė tvirtina Nacionalinę turizmo plėtros programą, valstybinės reikšmės turizmo, rekreacijos ir kurortų infrastruktūros projektus bei steigia Valstybinį turizmo departamentą (valdymo funkcijos). Vyriausybės įgaliota ministerija, šiuo metu tai Ūkio ministerija, vykdo:

- strateginį šalies turizmo veiklos planavimą;
- rengia ir teikia pasiūlymus Vyriausybei dėl valstybinės reikšmės turizmo ir rekreacijos bei kurortų infrastruktūros projektų įgyvendinimo.

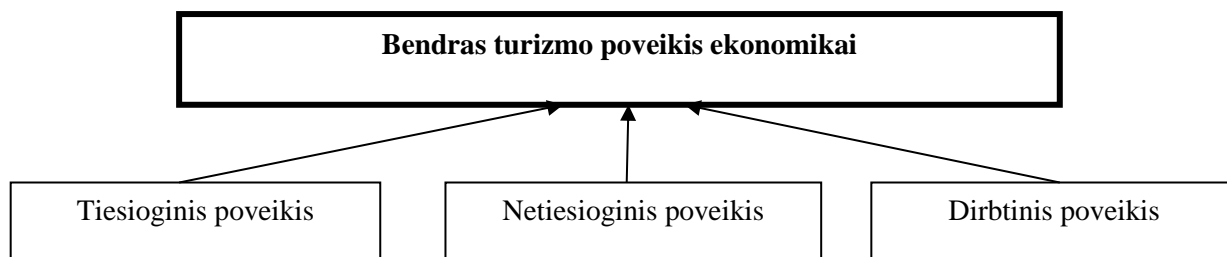
Taigi, siekiant didinti turizmo sektoriaus pasiūlos apimtį, labai svarbu tinkamai suformuoti turizmo politiką bei ją įgyvendinti.

1.1.2 Turizmo reikšmė šaliai

Didėjančios turizmo apimtys vis labiau prisideda prie šalies ekonomikos gerinimo. Turizmas kuria pridėtinę vertę, taip pat skatinamas tarptautinis bendradarbiavimas, gerinama gyventojų socialinė padėtis, skatinama regioninė plėtra ir pan. Tačiau kaip ir kiekvienas reiškinys, taip ir turizmas daro neigiamą įtaką, pavyzdžiui aplinkai, vietinių gyventojų socialinei aplinkai ir pan. Toliau turizmo poveikis šalia bus aptariamas detaliau.

Mokslinėje literatūroje turizmo poveikiai dažniausiai skirstomi taip: poveikis šalies ekonomikai, poveikis socialinei aplinkai bei poveikis kultūrai (Goeldner, Ch. R., Brent Ritchie, J.R., 2012, Cooper, CH., C Michael Hall, 2008). Holden, A. (2008) savo knygoje aprašo turizmo poveikį aplinkai (pvz.: klimato kaitai), ekonomikai.

Anot Svetikienės I. (2002) „Turizmo industrijos plėtra turi didelę reikšmę visam ekonomikos augimui“. Turizmo sektoriaus pajamos yra didelis indėlis, kuriant nacionalines pajamas bei vidaus produktą. Mokslinėje literatūroje ekonomistai pateikia tiesioginius, netiesioginius bei dirbtinius turizmo poveikius ekonomikai (žr. 4 pav.), dar kitaip netiesioginiai ir dirbtiniai poveikiai vadinami antriniais poveikiais. (E. Baroniūnaitė, E. Meilienė, 2003).

4 pav. **Turizmo poveikio ekonomikai struktūra**

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis E. Baroniūnaitė, E. Meilienė, 2003

Tiesioginis poveikis – tai gamybos pokyčiai, susiję su tiesioginiu išlaidų turizmui pasikeitimo poveikiu, t. y. ekonominiai pokyčiai pirmame išlaidų cikle. Pačiame turizme pastarasis poveikis pasireiškia kaip poveikis pačiam turizmo sektoriui. Pavyzdžiui, apgyvendinime, transportavime, pramogose ir kt. Netiesioginis poveikis – tai gamybos pokyčiai, atsirandantys tolimesniuose išlaidų cikluose, kai turizmo sektorius savo išlaidomis daro poveikį kitoms ūkio šakoms. Dirbtinis poveikis – tai ekonominės veiklos pokyčiai, veikiami namų ūkių išlaidų iš pajamų, gautų iš turizmo išlaidų rezultato. Pavyzdžiui, kaimo turizmo sodybos darbuotojai, uždirbtas pajamas išleidžia savo poreikiams (namų ūkiui). Taigi, darbo vietos, pardavimai bei pajamos atsiradusios dėl namų ūkių išlaidų iš darbo užmokesčio, vadinami dirbtiniu poveikiu. (Baroniūnaitė, E., Meilienė, E., 2003).

Turizmo sektoriaus plėtra kuria naujas darbo vietas, padeda vystyti ir modernizuoti ekonomiką. Tai pagrindinis šaltinis, kuris sieja šalį su užsienio valiutos įplaukomis (šalies užsienio prekybos balansas). Minėtasis sektorius perskirsto išteklius – per tiesiogines turistų išlaidas ar tarptautines investicijas. Plėtojamas turizmo sektorius sukuria daugiau darbo vietų, taip mažindamas nedarbą šalyje, didėja įplaukos į valstybės biudžetą. Kultūros paveldo objektų restauravimas ir pritaikymas turizmui, juose sukuriant turizmo paslaugų įvairovę, didina objektų lankomumą, leidžia pailginti turizmo sezoną, taip pat sumažina sezoniškumo įtaką ir papildomai pritraukia daugiau turistų (pajamų šaltinis). Daugiau išleidžiantys turistai dažniau rinktųsi Lietuvą, jei jiems būtų pasiūlyta jų poreikius atitinkančių paslaugų, visų pirma tam pritaikant kultūros paveldo objektus ir įvairią turizmo infrastruktūrą. Tačiau turizmas gali turėti ir neigiamas pasekmes ekonomikai. Pavyzdžiui, jeigu išvykstamasis turizmas didesnis nei atvykstamasis. Vartotojai išleidžia pinigus kitoje šalyje. Netinkamai plėtojant turizmo sektorių, ar jo išvis neprižiūrint, mažėtų užimtumas, įplaukos. Nepritrauktų turistų iš kitų šalių, kurie įneštų užsienio valiutą. Dėl potencialaus didelio indėlio į ekonomiką turizmas yra naudojamas daugybės vyriausybių kaip priemonė skatinti ekonominę augimą, kadangi jis suteikia užimtumo didinimo, pajamų ir mokesčių generavimo galimybes.

Turizmo poveikis socialinei aplinkai – tai vietos gyventojų ir turistų tarpusavio sąveika. Minėtas poveikis labiau pastebimas mažiau išsivysčiusiose šalyse, (nors pastebimas ir išsivysčiusiose). Taip pat padidėja žemės paklausa, kuri yra reikalinga vietos gyventojams, ir tai iššaukia žemės kainų infliaciją. Kai kuriose šalyse yra išplitęs sekso turizmas, propaguojamas seksualinis išnaudojimas, o tai nulemia įvairias lytiškai plintančias ligas, pedofilija, prekyba žmonėmis. (Goeldner, Ch. R., Brent Ritchie, J.R., 2012). Taip pat didėja nusikalstamumas. Tačiau turizmas sociokultūriniu aspektu turi ir teigiamų pusių. Stimuliuojamas didžiavimasis vietos paveldu, kultūra, tradicijomis ir pan. Gyventojai susidurdami su kitų tautų atstovais, praplečia žinias apie skirtingas kultūras, lavinasi ir tobulėja, tampa supratingesni, įsivyroja taika tarp bendruomenių. Turizmas gerina infrastruktūrą, bei gyvenimo kokybę ir vietos gyventojams. Šiuo metu dėl susiklosčiusių socialinių ekonominių santykių, etnografiniai kaimai nyksta, juose vyrauja nedarbas bei kiti negatyvūs socialiniai reiškiniai. Panaši situacija ir su medinėmis dvarų sodybomis, kurias sutvarkius būtų sudarytos sąlygos jas panaudoti turizmo reikmėms. Ne tik kultūros paveldo ar gamtos išteklių pritaikymo turizmui, bet ir šiandienos kultūrinio gyvenimo, įvairių parodų, ekspozicijų, kultūrinių renginių poreikis – tai didelis potencialas kultūriniam turizmui plėtotis. Tokiems renginiams būtina atitinkama viešoji turizmo infrastruktūra. Kultūros paveldo objektai, pritaikyti turizmui, sukuria turistinės traukos centrus, sudaro sąlygas laisvalaikio praleidimui, pastaruosiuose centruose organizuojami renginiai didina regionų bei Lietuvos turistinį. (Sanglaudos skatinimo veiksmų programa 2007 – 2013 m.).

Turizmo procesas vyksta tam tikroje aplinkoje, taigi neišvengiamai daromas poveikis ekologijai, aplinkai. Turizmas neišvengiamai sukelia aplinkosauginių problemų. Netinkamas turizmo sektoriaus valdymas tik išryškina šias problemas. Dauguma vietovių, kurios pritraukia daug turistų, yra trapios ekosistemos. Visa tai gali privesti prie vegetacijos naikinimo, pakrančių erozijos, gėlo vandens sūrėjimo, padidėjusios taršos, gaisrų ir pan. patrauklumą. Baležentis, A., Žuromskaitė, B. (2012) išskiria turizmo poveikį socialinei aplinkai ir pateikia šias pagrindines turizmo disfunkcijas (neigiamos pasekmės):

- Disharmonija – per daug urbanizuotos vietovės, laukinio kraštovaizdžio naikinimas, neplaningos statybos.
- Ekologinis disbalansas – grėsmė gamtiniam ištekliams dėl jų pereikvojimo ir turistų srautų.
- Nesaugumas – patologijų, vagysčių, neramumų, chuliganizmo, narkomanijos, alkoholizmo plitimas.
- Žmonių perteklius – turistų perteklius populiariose poilsio zonose, kuris sukelia diskomfortą.
- Pavojus sveikatai – grėsmė užsikrėsti ir susirgti, pvz.: maliarija, tymais, cholera ar kt.
- Šiuokšlės – paplūdimiuose, vandens telkiniuose, stovėjimo vietose, gatvėse.

- Triukšmas – Transporto priemonių, diskotekų keliamas triukšmas.
- Spūstis, eismo nelaimės – turistai, atvykstantys nuosavomis transporto priemonėmis, tampa apsunkinimu keliuose (įvedamas vienpusis eismas, greičio ribojimas, taip pat papildomi apribojimai, kurie apsunkina vairavimo sąlygas).
- Problemos tarp miestiniuose santykiuose – per didelis atsipalaidavimas kelia vietinių pasipiktinimą bei kuria jų šalies neigiamą įvaizdį, taip pat turtingų šalių turistų savo padėties demonstravimas gali sukelti vietinių agresiją ir nepasitenkinimą.

Vykdoma turistų edukacija bei atsakingas vietinių gyventojų požiūris į turizmo plėtrą padeda išvengti neigiamo turizmo poveikio. Minėtąją problemą sprendžia ekoturizmas, kuris yra pagrįstas natūralios gamtos išsaugojimu, atsakingu elgesiu aplinkai. Lietuva, išnaudodama gerą geografinę padėtį ir Europoje sparčiai augančius poreikius (turizmo gamtoje), turėtų orientuotis į pastaruosiu metu vieną iš sparčiausiai besivystančių turizmo rūšių – ekologinio turizmo plėtrą. Aktyviau panaudojant per pastaruosius 10 m. baigiamo formuoti saugomų teritorijų tinklo rekreacinį potencialą bei administracines galimybes, šalies regionuose galima sukurti originalių turistinių maršrutų sistemą, patrauklią ekologinio (pažintinio) turizmo mėgėjams. Viešosios turizmo infrastruktūros įrengimas lemtų ir spartesnę privataus kapitalo investavimą į šalies regionus bei pagerintų vietos gyventojų verslo galimybes. Tačiau esant tokioms problemoms, kaip korupcija ir pan. taip pat pastebima ir žala architektūrinei aplinkai. (Sanglaudos skatinimo veiksmų programa 2007 – 2013 m.).

Apibendrinant galima teigti, kad tinkamas turizmo politikos formavimas bei jos įgyvendinimas gali turėti teigiamos įtakos Lietuvos ekonomikai: užimtumo didinimas, kuriama pridėtinė vertė, ir pan. Taip pat turizmo politika padeda suvaldyti turizmo įtaką socialinei kultūrai, keliant gyventojų mentalitetą, didžiavimais šalimi. Vienas iš svarbiausių dalykų, kurį turizmo politika turėtų apimti, tai aplinkosauga. Nesaugoma šalies aplinka ilguoju laikotarpiu, mažins pajamas iš turistų, mažins užimtumą ir pan.

1.2 ES struktūrinių fondų parama

ES, siekia tolygaus ekonomikos augimo visose ES valstybėse bei regionuose, bei taiko priemones ir koordinuoja nacionalines regionines politikas, vykdo struktūrinę politiką. ES struktūrinės politikos tikslams įgyvendinti ES valstybės narės gauna finansinę paramą, iš kurios finansuojami projektai, „padedantys sunkiai besiverčiančioms įmonėms ir darbuotojams imtis kitos, perspektyvesnės, veiklos“. (Lukoševičienė, R., Vaičiulienė, S., 2007). Tai yra viena pagrindinių priežasčių, kodėl tokia parama atsirado. Jos pamatinės vertybės galima išreikšti dviem žodžiais – „solidarumas“ ir „sanglauda“. Solidarumas – kadangi paramos tikslas yra padėti palyginti su ES vidurkiu ekonomiškai ir socialiai skurdesniems regionams. Sanglauda – kadangi pajamų bei turtinių

skirtumų tarp skurdesnių ir turtingesnių regionų mažinimas yra naudingas visiems. Šiai politikai skiriama daugiau kaip 1/3 ES biudžeto. (Nacionalinė turizmo plėtros 2007 – 2010 programa. Galimybių studija). ES kiekvienais metais parengia ES biudžetą, kuriame numatoma kiek tais metais ES įsipareigoja ir nusimato išmokėti lėšų. ES biudžetą rengia Europos Taryba ir Parlamentas. Kiekviena ES narė per tam tikrą laiką turi pervesti tam tikrą sumą pinigų, kuri vėliau virsta į paramą. Jeigu šalis nespėja pervesti lėšų per nustatytą terminą, turi mokėti delspinigius. Lietuvai paramos pinigai atkeliauja iš Europos Komisijos (toliau – EK) sąskaitos į valstybės išdo sąskaitą (Lietuvos banke). Parama teikiama per projektus, kuriuos ES finansuoja pagal daugiametes veiklos programas. Programose yra nustatyti prioritetai ir kiekvienam iš jų apibrėžiamas tam tikras priemonių skaičius. Tam tikros priemonės apima paramą turizmo srityje, apie kurias bus toliau aptarta.

1.2.1 ES struktūrinė politika

ES, siekdama tolygaus ekonomikos augimo visose ES valstybėse narėse, taikydama atitinkamas priemones bei koordinuodama nacionalines regionines politikas, vykdo *struktūrinę politiką*. Pagrindinis ES struktūrinių paramos fondų tikslas yra padėti prisitaikyti prie kintančių ekonominių ir socialinių sąlygų tiems regionams, kurie išgyvena sunkumus. ES struktūrinė parama skirstoma etapais. Toliau bus analizuojama ES struktūrinė parama šiais etapais: 2004 – 2006 m. bei 2007 – 2013 m.

Nuo 1986 m. atsirado struktūrinės politikos teisinis pagrindas, pasirašius Suvestinį Europos Aktą. ES struktūrinės politikos tikslams įgyvendinti ES šalys gauna finansinę paramą iš keturių struktūrinių fondų bei atskiro Sanglaudos fondo. 2007 – 2013 m. struktūrinių fondų lėšoms panaudoti parengta Struktūrinės paramos panaudojimo strategija. Nacionalinė strategija suderinta su atitinkamais strateginiais ES dokumentais: 2005 m. atnaujinta ES Lisabonos strategija, Jungtinėmis ekonomikos ir darbo vietų kūrimo gairėmis (2005 – 2008 m.) ir Bendrijos strateginėmis gairėmis „Ekonomikos augimą ir darbo vietas remianti politika“ (2007 – 2013 m.). 2006 m. lapkričio 23 d. Lietuvos 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos ir veiksmų programų projektams pritarė Seimas. 2007 m. rugsėjį programą galutinai patvirtino Europos Komisija. (www.euro.lt). 2004 – 2006 m. laikotarpiu Sanglaudos fondas nebuvo priskiriamas prie struktūrinių fondų, tačiau neoficialiai laikomas penktuoju struktūriniu fondu. Šis fondas įsteigtas pagal Maastrichto sutartį. Sanglaudos fondas skirtas ES narėms, kurių BNP sudaro mažiau nei 90 % Bendrijos vidurkio. Nuo 2007 m. Sanglaudos fondas integruojamas į struktūrinių fondų valdymo sistemą (Europos struktūrinė parama). Maždaug nuo 2000 m. pradėtas vartoti terminas sanglaudos politika, kalbant apie ekonominę ir socialinę sanglaudą bei veiklas siekiant pastarojo tikslo. (G. Kazėnas, 2008).

2007 m. prasidėjo naujasis struktūrinės politikos etapas, kuris vis dažniau vadinamas sanglaudos politika. Šie du terminai laikomi sinonimais. (G. Kazėnas, 2008). 2007 – 2013 m. laikotarpiu ES struktūrinė politika keitėsi. Iš keturių fondų (ESF, ERPF, EŽŪGOF, ŽOFI) liko tik du, - Europos

socialinis fondas ir Europos regioninės plėtros fondas. Kaip jau buvo minėta, pastaruoju metu Lietuva ES paramą gauna pagal 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją: Konvergencijos bei Europos teritorinio bendradarbiavimo prioritetus ir keturias veiksmų programas:

- Techninės paramos,
- Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa,
- Ekonomikos augimo veiksmų programa,
- Sanglaudos skatinimo veiksmų programa.

Parama turizmo sektoriui skiriama iš Europos regioninės plėtros fondo ir LR valstybės biudžeto pagal ketvirtąją veiksmų programą, t. y. Sanglaudos skatinimo veiksmų programą. 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programoje turizmo sektoriaus plėtrai skatinti ir kultūros paveldo objektams atnaujinti numatytos Ūkio ministerijos administruojamos priemonės, pagal kurias finansuojamais projektais siekiama kurti ir plėtoti viešąją turizmo infrastruktūrą, skirtą ekologiniam, aktyvaus poilsio ir sveikatos turizmui, kompleksiškai pritaikyti turizmui viešuosius nekilnojamus kultūros paveldo objektus, plėtoti dalykiniam turizmui ir tarptautinių renginių organizavimui reikalingą infrastruktūrą (įgyvendinant nacionalinės svarbos turizmo infrastruktūros projektus), skatinti turizmo rinkodarą ir vykdyti informacijos apie turizmo galimybes Lietuvoje sklaidos veiklas, plėtoti turizmo produktus ir viešąją turizmo infrastruktūrą regionuose, skatinti privačių juridinių asmenų investicijas į turizmą. ES finansinės paramos lėšos koncentruojamos gamtos ir kultūros paveldo požiūriu patraukliausiuose šalies regionuose. (LR Ūkio ministerija)

Sanglaudos skatinimo veiksmų programa (toliau – parama turizmui) yra skirstoma į tam tikras priemones. 1 prioriteto „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“ 3 priemonių grupės „Atvykstamojo ir vietos turizmo skatinimas naudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą ir sukuriant palankesnes aktyvaus poilsio sąlygas“ priemonės. Už priemonės atsakinga Ūkio ministerija, įgyvendinančioji institucija – viešoji įstaiga Lietuvos verslo paramos agentūra. Toliau apžvelgiama kiekviena priemonė atskirai (LR Ūkio ministerijos interneto puslapyje pateikta informacija).

Ekologinio (pažintinio) turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatos gerinimo infrastruktūros kūrimas ir plėtra. VP3-1.3-ŪM-01-V priemonės tikslas skatinti viešosios turizmo infrastruktūros, skirtos ekologiniam (pažintiniam), aktyvaus poilsio turizmui plėtoti ir sveikatai gerinti, kūrimą ir plėtrą. Pagrindinis pastarosios priemonės uždavinys yra skatinti atvykstamąjį vietos turizmą, tam tinkamai naudoti gamtos išteklius, kultūros paveldą ir sukurti aktyvaus poilsio sąlygas. [10]

Šios priemonės remiamos veiklos yra šios:

- vandens, dviračių trasų, atvirų ir uždarų slidinėjimo trasų, pėsčiųjų takų, paplūdimių, prieplaukų, poilsio parkų, stovyklaviečių, poilsio ir atokvėpio vietų, poilsio ir sustojimo aikštelių įrengimas, įskaitant informacijos ir higienos statinių ar įrenginių atviroje vietoje ;

- viešosios kempingų infrastruktūros statyba, rekonstravimas ir remontas;
- viešosios kurortų ir kurortinių teritorijų sanatorijų, kurortų ir kurortinių teritorijų reabilitacijos centrų, sveikatos per vandenį ir kitų sveikatingumo paslaugų infrastruktūros statyba, rekonstravimas ir remontas;
- viešosios ledo arenų infrastruktūros statyba, rekonstravimas ir remontas;
- 1–4 punktuose nurodytų viešosios turizmo infrastruktūros statinių projektavimas.

Viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms

Ūkio ministerijos internetiniame tinklalapyje, pateiktoje medžiagoje apie analizuojamas priemones išskiriamas VP3-1.3-ŪM-02-V priemonės pagrindinis tikslas – kompleksiskai pritaikyti turizmui viešuosius nekilnojamuosius kultūros paveldo objektus. Tuo tarpu šios priemonės svarbiausias uždavinys yra toks pat kaip ir aukščiau analizuojamos priemonės – skatinti atvykstantąjį vietos turizmą, tam tinkamai naudoti gamtos išteklius, kultūros paveldą ir sukurti aktyvaus poilsio sąlygas.

Šios priemonės remiamos veiklos yra šios:

- viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų tvarkomieji statybos darbai, pritaikant minėtus objektus turizmui;
- nurodytos viešosios turizmo infrastruktūros statinių projektavimas.

Nacionalinės svarbos turizmo projektai

VP3-1.3-ŪM-03-V priemone siekiama skatinti dalykinį turizmą, tarptautinių renginių organizavimui reikalingos infrastruktūros plėtrą. Šiuos projektus gali rašyti valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos, juridiniai asmenys.

Šios priemonės remiamos veiklos yra šios:

- tarptautinių konferencijų centrų, turinčių nors vieną ne mažesnę kaip 2500 vietų salę ir bent 10 mažesnių salių, statyba ir rekonstravimas;
- daugiaviečių sporto ir pramogų objektų, skirtų nuo 5000 iki 10000 žiūrovų ir teikiančių galimybę organizuoti įvairius renginius, statyba ir rekonstravimas;
- viešųjų sporto objektų rekonstravimas – jų pritaikymas turizmui.

Turizmo informacinių paslaugų ir infrastruktūros plėtra ir turizmo rinkodaros skatinimas

VP3-1.3-ŪM-04-V priemone siekiama skatinti turizmo rinkodarą ir vykdyti informacijos apie turizmo galimybes Lietuvoje sklaidą. Priemonės keliamas uždavinys toks pat kaip jau anksčiau minėtų priemonių.

Šios priemonės remiamos veiklos yra šios:

- nacionalinių turizmo maršrutų, nacionalinių turizmo trasų ir unikalių objektų rinkodara;
- įvairių Lietuvos turizmo produktų rinkodaros priemonių, atitinkančių Nacionalinės turizmo plėtros 2010-2013 metų programos, patvirtintos LR Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 29 d. nutarimu Nr.

944 (Žin., 2007, Nr. 97-3939; 2010, Nr. 88-4636), 12 ir 13 punktuose nurodytus tikslus ir uždavinius ir (arba) turizmo planavimo dokumentus, nurodytus Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo 15 ir 16 straipsniuose, įgyvendinimas;

- nacionalinės turizmo informacijos sistemos plėtra;
- informacinių stendų ir ženklų techninių projektų parengimas, jų įrengimas ir bendros ženklinimo sistemos diegimas.

Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtra regionuose

VP3-1.3-ŪM-05-R priemone siekiama skatinti turizmo produktų ir viešosios turizmo infrastruktūros plėtrą regionuose. Pagrindinis uždavinys, skatinti turizmą.

Pastarosios priemonės remiamos veiklos yra tokios:

- viešosios turizmo infrastruktūros įrengimas (vandens ir dviračių turizmo trasų, pėsčiųjų takų, kempingų, stovyklaviečių, poilsiviečių, apžvalgos aikštelių, regyklų), įskaitant higienos statinių ar įrenginių statybą, rekonstravimą ir remontą;
- viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų tvarkomieji statybos darbai, pritaikant minėtus objektus turizmui;
- aukščiau nurodytų viešosios turizmo infrastruktūros statinių projektavimas;
- regiono kultūrinio, verslo, sveikatinimo ir aktyvaus turizmo produktų įvairių rinkodaros priemonių įgyvendinimas (deminimis).

Turizmo paslaugų/produktų įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas

VP3-1.3-ŪM-06-K priemonės pagrindinis tikslas yra skatinti privačių juridinių asmenų investicijas į turizmą. Pagrindinis pastarosios priemonės uždavinys (kaip ir visų išvardintų) yra skatinti atvykstamąjį vietos turizmą, tam tinkamai naudoti gamtos išteklius, kultūros paveldą ir sukurti aktyvaus poilsio sąlygas.

Remiamos veiklos:

- privačių kultūros paveldo objektų tvarkomieji statybos darbai, pritaikant minėtus objektus turizmui;
- turistinės klasės apgyvendinimo paslaugų infrastruktūros statyba ir rekonstravimas. Įrengimų, įrangos, prietaisų ir įrenginių įsigijimo išlaidos, kurios nėra būtinos pagal turistinės klasės apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo reikalavimus, nėra tinkamos finansuoti;
- kurortų ir kurortinių teritorijų sanatorijų, kurortų ir kurortinių teritorijų reabilitacijos centrų, sveikatos per vandenį ir kitų sveikatos gerinimo paslaugų (išskyrus medicinos veikla (paslaugas), konferencijų infrastruktūros statyba ir rekonstravimas;
- ekologinio (pažintinio), aktyvaus poilsio turizmo infrastruktūros statyba ir rekonstrukcija;
- hipodromų infrastruktūros statyba, rekonstravimas ir remontas;

•aukščiau nurodytas infrastruktūrinių projektų veiklas papildančių Lietuvos turizmo produktų rinkodaros priemonių ar veiksmų įgyvendinimas (deminimis).

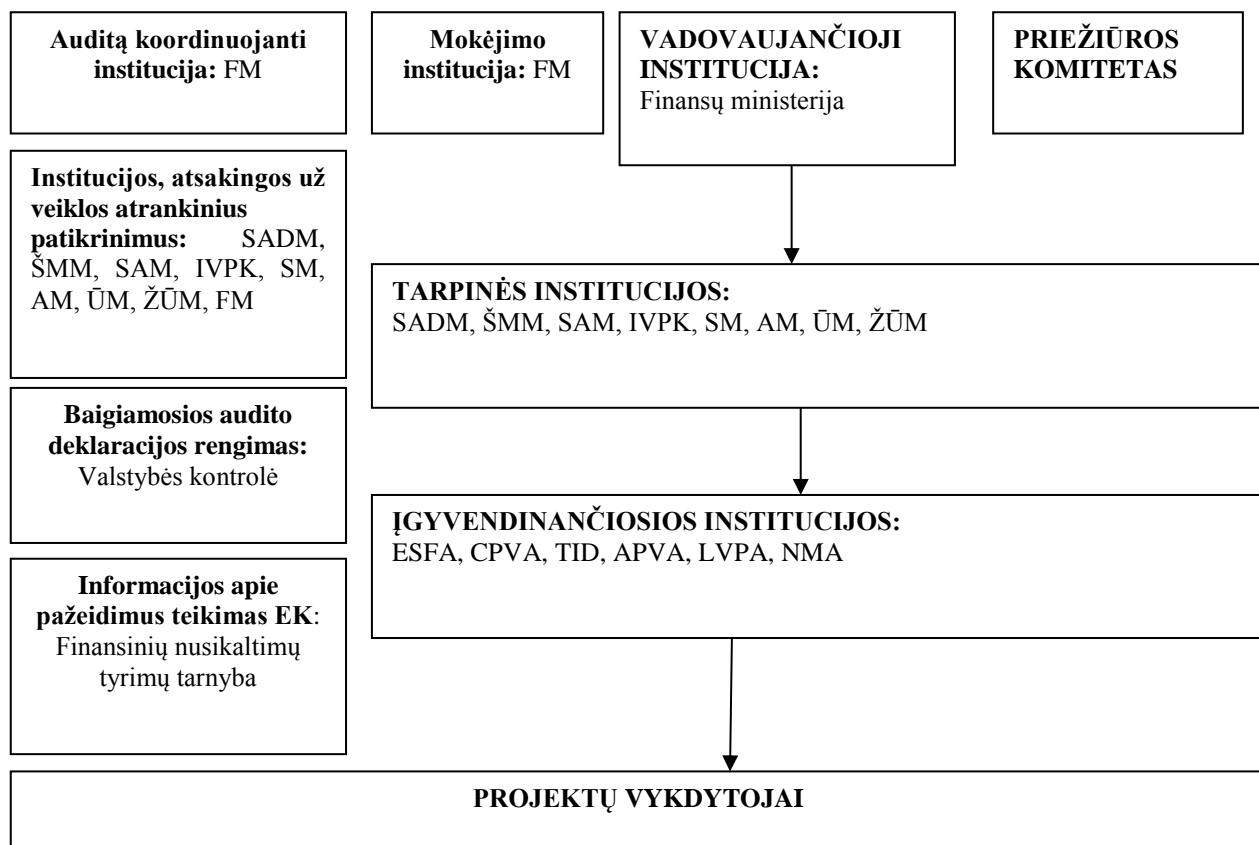
Apibendrinant galima teigti, kad parama turizmui skiriama iš ERPF ir LR valstybės biudžeto pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 2007 – 2013 m. pirmo prioriteto šešias priemones. Už minėtas priemones atsakinga institucija paskirta LR Ūkio ministerija, tuo tarpu įgyvendinančioji institucija Lietuvos verslo paramos agentūra.

1.2.2 ES struktūrinės paramos administravimas

ES struktūrinės paramos administravimas pasižymi sudėtingu teisiniu reglamentavimu. Puikiai veikianti ES struktūrinės paramos administravimo sistema yra vienas iš pagrindinių sąlygų efektyviai įsisavinti teikiamas lėšas bei pasiekti išsikeltus tikslus. ES struktūrinių fondų paramos ir bendrojo finansavimo lėšas administruoti buvo pradėta ruošti nuo 2002 m. Per trumpą laiką sukurta nuosekli administravimo sistema, parengti ir patvirtinti programiniai dokumentai, įsteigtos paramą administruojančios institucijos, suburti kvalifikuoti darbuotojai.

ES struktūrinę paramą reglamentuoja ES ir Lietuvos institucijų priimami reglamentai bei teisės aktai. Pastarųjų reglamentų paskirtis yra koordinacinio pobūdžio. ES reglamentai nereglamentuoja administracinių procedūrų, kuriomis valstybės turėtų vadovautis, atliekant konkrečius veiksmus, susijusius su paramos įsisavinimu. Tokie procesai reglamentuojami ES narių priimtomis teisės normomis.

Kuriant Lietuvos 2004–2006 m. laikotarpio ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo administravimo sistemas buvo plačiai naudojamosi patirtimi, sukaupta administruojant paramos programas (PHARE, ISPA ir SAPARD) iki įstojimo į ES. 2004 – 2006 m. paramos teikimo laikotarpiu LR Vyriausybės 2001 m. gegužės 31 d. nutarimu buvo sukurta paramos administravimo institucijų hierarchinė sistema, kurią sudarė trys lygmenys: vadovaujantysis, tarpinis bei įgyvendinantysis. Vadovaujanti institucija buvo paskirta LR Finansų ministerija. Pastaroji institucija paskirta atsakinga už BPD įgyvendinimo priežiūrą bei koordinavimą. Aštuonios tarpinės institucijos buvo paskirtos būti atsakingomis už atskirų BPD priemonių įgyvendinimą, t. y. Aplinkos ministerija, Susisiekimo ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, Ūkio ministerija, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LR Vyriausybės. Tuo tarpu Įgyvendinančios institucijos buvo šios: Aplinkos projektų valdymo agentūra, Centrinei projektų valdymo agentūra, Europos socialinio fondo agentūra, Transporto investicijų direkcija, Lietuvos verslo paramos agentūra, Nacionalinė mokėjimo agentūra. 5 paveiksle pavaizduota 2004 – 2006 m. programavimo laikotarpio ES struktūrinės paramos administravimo schema.

5 pav. BPD proceso administravimo dalyviai

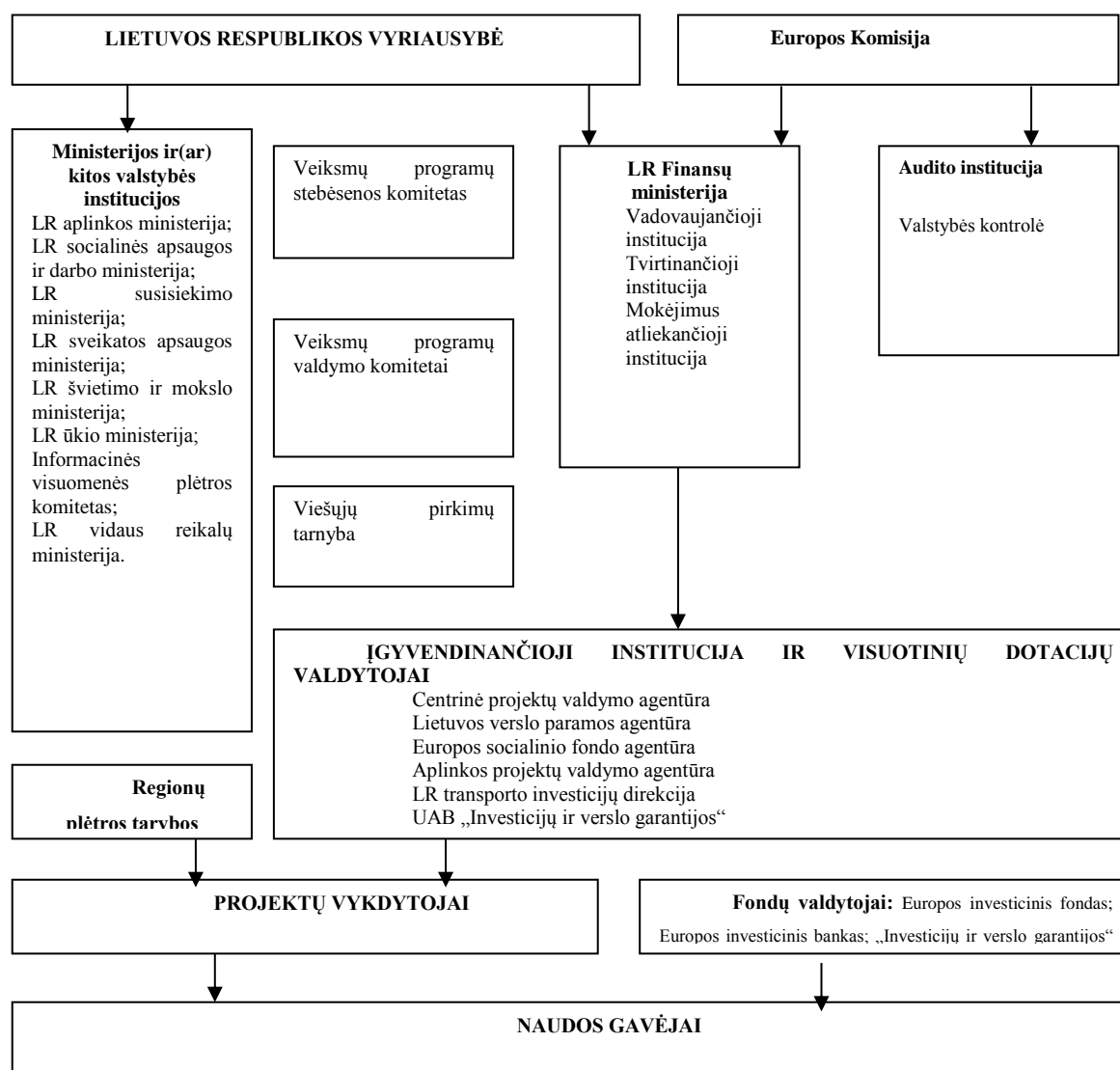
Šaltinis: www.esparama.lt

Vadovaujančioji institucija atlieka pagrindines ir svarbiausias funkcijas koordinuojant tinkamą paramos įsisavinimą. Skirtingose šalyse šios institucijos skiriasi, pavyzdžiui vadovaujančioji institucija yra Planavimo ministerija Portugalijoje, Ekonomikos (ūkio) ministerija Graikijoje bei Vokietijoje. Estijoje vadovaujančioji institucija yra Finansų ministerija, taip pat kaip ir Latvijoje.

Rengiantis 2004 – 2006 m. ES struktūrinės paramos įgyvendinimui bei nustatant institucinę sąrangą nebuvo paruošta detalių reikalavimų įgyvendinančiose institucijose sukurtai paramos lėšų valdymo ir kontrolės sistemai. Nebuvo įsitikinta ar šios institucijos yra pajėgios administruoti ES struktūrinės paramos lėšas. Tai galėjo turėti neigiamos įtakos paramos administravimo tinkamumui bei kokybei. Nuo 2005 m. vadovaujančioji institucija, t. y. LR finansų ministerija pradėjo vykdyti tarpinėms bei įgyvendinančioms institucijoms pavestų funkcijų vykdymo patikrinimus (Lietuvos 2004–2006 m. Bendrojo programavimo dokumentas).

Kuriant 2007–2013 m. programavimo laikotarpio ES struktūrinės paramos administravimo sistemą, buvo plačiai pasinaudota praėjusio laikotarpio (2004 – 2006 m.) sukaupta ES struktūrinės paramos administravimo patirtimi. 2007 – 2013 m. paramos teikimo laikotarpiu paramos administravimo sistema išliko panaši kaip ir 2004 – 2006 m. paramos teikimo laikotarpiu, tačiau tapo šiek tiek sudėtingesnė. Naujuoju laikotarpiu struktūrinių fondų administravimo sistema buvo

patobulinta teisiniu reglamentavimu. Sistemoje atsirado naujų institucijų su naujomis funkcijomis. Naujuoju paramos teikimo laikotarpiu išliko trijų lygmenų institucinė sistema, tačiau Finansų ministerijai papildomai priskirtos koordinuojančios bei tvirtinančios institucijos funkcijos. Vietoj priežiūros komiteto įkurtas veiksnių programų stebėsenos komitetas. Į šią sistemą buvo įtraukta Viešųjų pirkimų tarnyba. Šiai priskirta projektų vykdytojų vykdomų viešųjų pirkimų teisėtumo kontrolės funkcijos. Kaip jau buvo minėta, įgyvendinančioji institucija dirbanti su turizmo sektoriumi yra VŠĮ Lietuvos verslo paramos agentūra, tuo tarpu tarpinė institucija yra LR ūkio ministerija. Žemiau pateiktame paveiksle matyti ES paramos tinklapyje pateikta paramos administravimo schema (žr. 6 pav.)

6 pav. ES paramos administravimo schema

Šaltinis: www.esparama.lt

Vienas ryškesnių 2007–2013 m. paramos administravimo sistemos pasikeitimų, palyginti su 2004–2006 m. programavimo laikotarpiu, yra susijęs su projektų planavimo principo taikymu projektų atrankoje: 2004–2006 m. pagrindinė projektų atrankos procedūra buvo projektų konkursas, o 2007–

2013 m. laikotarpiu konkursinės priemonės apima tik 13 % visų lėšų. Projektų planavimo procedūros 2007–2013 m. laikotarpiu apima tiek valstybės projektų planavimą (valstybės planavimo projektai apima 69 % visų lėšų), tiek regionų projektų planavimą (regioninio planavimo projektai apima 11 % proc. visų lėšų).

Paraiškų vertinimas atliekamas įgyvendinančioje institucijoje. Visų pirma šių institucijų personalas atlieka administracinės atitikties vertinimą (ar paraišką pateikusi institucija ir partneriai yra tinkami gauti paramą; ar paraiškoje pateikti visi reikalaujami dokumentai; ar paraiška pateikta laiku ir pan.). Vertinimo ataskaitą įgyvendinančioji institucija pateikia tarpinei institucijai. Šiuo atveju VŠĮ LVPA išnagrinėjusi ir įvertinusi gautas paraiškas teikia ataskaitas LR Ūkio ministerijai. O tuo tarpu pastaroji formuoja atrankos komitetą ir jam pirmininkauja.

Apibendrinant galima teigti, tinkamai formuojama ES struktūrinės paramos administravimo politikos užtikrinimas bei tinkamas jos įgyvendinimas prisideda prie efektyviai įsisavintų ES lėšų. Todėl jau prieš teiktą ES struktūrinę paramą 2004 – 2006 m. laikotarpiu buvo formuojama ES struktūrinės paramos administravimo politika.

1.3 Veiksniai lemiantys ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui įsisavinimo efektyvumą

Europos Sąjunga teikia struktūrinę paramą, tačiau valstybės pareiga užtikrinti šių lėšų efektyvų įsisavinimą. Lėšų efektyvumą tiria Europos Komisija bei jos remiamos institucijos bei valstybė. Europos Komisijos duomenimis, Lietuva yra viena iš greičiausiai ES lėšas įsisavinančių valstybių visoje Europos Sąjungoje. Europos Komisijos Biudžeto generalinio direktorato 2011 m. sausio 1 d. duomenimis Lietuvai įvykdytų Europos Komisijos mokėjimų dalis nuo visų jai skirtų ES struktūrinių fondų sudarė apie 23 %. Visoje ES Lietuvą šiuo rodikliu pralenkė tik Airija (30 %) ir Estija (25 %). Šia tema atliko tyrimus įvairių šalių mokslininkai, tokie kaip M. Florio, Bachtler, C. Wren, H. Groot ir Nahuis.

Remiantis BPD laikotarpio patirtimi, galima teigti, jog viena iš pagrindinių sėkmingo struktūrinės paramos įsisavinimo prielaidų yra makroekonominės situacijos stabilumas ir bendras ekonomikos augimas. „Preliminariu nepriklausomų ekspertų vertinimu, efektyviai panaudojus visas 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos lėšas, papildomai galėtų būti sukurta apie 52 mlrd. litų bendrojo vidaus produkto (BVP). Tai smarkiai padidintų dabartines Lietuvos ekonomikos apimtis – 2005 m. Lietuvos BVP buvo 71 mlrd. Lt“ (www.euro.lt).

ES struktūrinės paramos administravimas iš esmės prisideda prie ES lėšų efektyvaus įsisavinimo. Tačiau ES struktūrinės paramos administravime yra ir trūkumų. Vienas veiksnys, kuris lemia minėtuosius trūkumus tai strateginio planavimo ydos. Kitaip tariant, nepakankama strateginio

planavimo dokumentų kokybė bei planavime dalyvaujančių institucijų darbuotojų kompetencija yra tiesiogiai susiję su lėtu ES struktūrinės paramos lėšų panaudojimu ir rezultatyvumo problemomis.

Aldona Damulienė savo straipsnyje „ES finansinė parama kaimo turizmui: teorinis ir praktinis aspektai“ pagrindinį veiksnių, kuris nulemia efektyvų ES paramos panaudojimą, apibūdina kaip „ES finansinių instrumentų sukurtais trukdžiais – per griežtomis programų įgyvendinimo ir administravimo taisyklėmis“. Kitaip tariant, didžiausia kliūtis efektyviai įsisavinti ES paramos lėšas yra teisinis barjeras. Projektų atrankos kriterijai stabdė jaunų, pradedančiųjų savo verslą, turinčių mažai nuosavų lėšų kaimo verslininkų dalyvavimą šioje programoje (Damulienė, A. 2012). Teisiniai barjerai iš esmės apsunksino galimybes pasinaudoti ES finansine parama bei neigiamai paveikė lėšų įsisavinimą bei turizmo verslo plėtrą. V. Marinov, H. Bahloul, B. Slay (2006) taip pat akcentuoja, kad valstybės siekdamas efektyviai įsisavinti ES skirtas lėšas, turėtų didesnę dėmesį skirti ne rinkos demokratijai, o valstybinių biurokratijos modernizavimui ir jų bendradarbiavimui su vietinėmis įstaigomis.

Kitas veiksnys, kuris lėtina lėšų įsisavinimo efektyvumą, yra netinkamas, per mažas informavimas. Asmenys, kurie teikia paraiškas nėra pakankamai išsilavinę bei neturi tinkamos patirties, kad galėtų parašyti paraiškas, kurios būtų neatmestos dėl kokių nors priežasčių. Atmesti prašymai gauti paramą parodo, jog konsultavimo tarnybos nebuvo pajėgios patenkinti potencialių paramos gavėjų reikalavimų – suteikti jiems profesionalių konsultacijų, todėl buvo pateiktos prastos kokybės paraiškos (Astromskienė, Sirusienė, 2004).

Vienas iš sudėtingiausių bei pagrindinių veiksnių neigiamai veikiančių ES lėšų įsisavinimą yra šio proceso dalyvių sukčiavimas, korupcija. Ši sunkiai išsprendžiama problema yra paplitusi ne tik turizmo sektoriuje. Kiekvienas iš proceso dalyvių siekia naudoti sau, neatsižvelgdami į visuotinę naudą. V. Žutkauskas (2011) savo straipsnyje rašė: „Europos Sąjungos (ES) struktūrinių fondų lėšų panaudojimas Lietuvoje dažniausiai laikomas absoliučiai teigiamu – baiminamasi tik dėl to, ar Lietuva laiku suspės įsisavinti visas ES lėšas. Iš valdžios lūpų girdėti, kad padėtis nėra bloga. Ministras pirmininkas, pristatydamas 2010 m. Vyriausybės veiklos atskaitą, teigė – „<...>kad Lietuvoje ES struktūrinių lėšų įsisavinimas yra geras, kad esame sparčiausiai ES lėšas įsisavinančių valstybių trejetuke.“ Vien iš šio pasisakymo galima išvelgti aukščiau išvardintus poveikius, tokius kaip *korupcija, privataus sektoriaus (šiuo atveju valdžia) motyvacijos iškraipymas*. Skubėjimas įsisavinti lėšas priveda prie pažeidimų bei įstatymų nesilaikymo. Ederveen, Groot ir Nahuis (2006) straipsnyje „*Fertile soil for Structural funds? A panel data analysis of the conditional effectiveness of European cohesion policy*“ ištyrė korupcijos įtaką valstybės augimui naudojant struktūrinius fondus. Padaryti du tyrimai: pirmasis tyrimas apėmė penkiolika ES narių, o antrasis — nuo 2004 m. į ES priimtas šalis. Buvo apskaičiuotas dalinis struktūrinių fondų elastingumas esant trimis sąlygoms: institucinei kokybei, korupcijai ir investiciniam atvirumui. Šių mokslininkų tyrimai rodo, jog Lietuvoje pagal korupcijos rodiklį fondų lėšų BVP padidėjimas 1 %, turėtų 2,37 procentiniais punktais lėtinti šalies vystymąsi, o

pagal atvirumą – neturėti beveik jokios įtakos (0,76 % punkto padidinti augimo tempą). Jie pažymi, jog situacija su „institucine kokybe“ ir korupcija daugelyje naujai priimtų valstybių yra blogesnė nei Graikijoje, kuri užėmė blogiausią vietą tiriant ES-15 valstybes. Taigi, struktūriniai fondai skatina šalies augimą, jei tam tikros institucijos veikia „teisingai“. Norint skatinti sanglaudą su naujai priimtomis valstybėmis, pirmiausiai lėšas reikia skirti institucijų pertvarkymui².

Galutinės paramos gavėjos įsisavinant ES struktūrinės paramos lėšas privalo vykdyti viešuosius pirkimus. Viešieji pirkimai yra vertinami dvejopai. Šis įstatymas buvo sukurtas siekiant užtikrinti skaidrumą. Tačiau teisminės bazės problemos, tokios kaip viešųjų pirkimų įstatymo spragos neretai apsunkina savalaikę ir efektyvią darbų eigą. Vykdamas viešuosius pirkimus susiduriama su skirtingų institucijų skirtingomis Viešųjų pirkimų įstatymo punktų interpretacijomis. Perkančiosios organizacijos, kurios yra naujos šiose procedūrose, padariusios netinkamą sprendimą, gali atsidurti teismuose. Tai stipriai prailgina ES struktūrinės paramos įsisavinimo trukmę.

1.3.1 ES struktūrinės paramos poveikis Lietuvos ekonomikai

Užsienio literatūroje ES struktūrinių fondų poveikis šaliai yra vertinamas įvairiai. Daugelyje straipsnių yra pagrindžiamas teigiamas poveikis, tuo tarpu kituose moksliniuose straipsniuose atvirkščiai. Teigiamo poveikio nėra randama arba pagrindžiamas neigiamas poveikis, t. y. autoriai įrodo, kad ES struktūriniai fondai daro žalą šalies ekonomikai. ES struktūrinių fondų lėšos padeda privačiame sektoriuje atsirasti investicijoms, kurios būtų sunkiai atsiperkančios dėl aukštos kainos. Taip pat ES lėšomis gali būti mažinami narystės įsipareigojimų kaštai. Tuo tarpu išskiriami šie pagrindiniai neigiami poveikiai: konkurencijos iškreipimas ir privačių investicijų išstūmimas, poveikis infliacijai; paramos kapitalizavimas; prielaidos korupcijai ir piktnaudžiavimui ir privataus sektoriaus motyvacijos iškreipimas bei mažesnis valstybės biudžeto lėšų panaudojimo efektyvumas.

ES paramos lėšos suteikia galimybę įgyvendinti įvairius turizmo paslaugų, infrastruktūros bei rinkodaros projektus. Stambių projektų realizavimui, savivaldybių finansavimo galimybės labai dažnai yra ribotos, tai yra papildoma našta savivaldybių biudžetams. Jeigu nebūtų galimybės pasinaudoti ES paramos teikiamomis galimybėmis, daugumos projektų įgyvendinimo realizavimas savivaldybėse būtų beveik neįmanomas.

Kaip vienas iš neigiamų ES lėšų panaudojimo pasekmių yra konkurencinės aplinkos ir ekonominių motyvacijų iškreipimas. Jis atsiranda tada, kai ES lėšų paramos pasiūla sukuria paklausą, kuri nebūtų atsiradusi rinkoje ir neatspindi visuomenei naudingos veiklos (nekuria „viešųjų gėrybių“, jei jomis galima būtų grįsti ES lėšų naudojimą). Kiekybiškai tokį poveikį įvertinti yra gana sunku,

² Ederveen, Groot, Nahuis Fertile soil for Structural funds? A panel data analysis of the conditional effectiveness of European cohesion policy. 2006., p. 26-28)

paprastai toks neigiamas poveikis yra iliustruojamas pavyzdžiais ir konkrečiu investiciniu projektu Pietų Europos valstybėse narėse, finansuotų ES lėšomis (Funck, Pizzati 2003).

Dažnai minima ES struktūrinių fondų pasekmė – privačių ir viešųjų investicijų išstūmimas. Mohl ir Hagen (2010) teigimu, ES struktūrinių fondų panaudojime veikiant politiniams motyvams bei neskaidriems mokėjimams dažnai finansuojami projektai kurie nėra ekonomiškai efektyviausi. Taip pat, kadangi visi ES struktūrinės paramos lėšomis vykdomi projektai turi būti kofinansuojami, galimybė panaudoti ES paramos lėšas viešajame sektoriuje išstumia labiau atsiperkančius valstybės investicijų projektus, kurių būtų imamasi be ES lėšų. Tai gali neigiamai atsiliiepti regionų BVP augimui.

Apibendrinant galima daryti išvadą, korupcija yra pagrindinis veiksnys, kuris neigiamai įtakoja efektyvų ES struktūrinės paramos šalies turizmui įsisavinimą. Kitas veiksnys, tai per griežtos ES struktūrinės paramos administravimo taisyklės, viešųjų pirkimų įstatymo taikymo problemos, kurios apsunkina ES struktūrinės paramos įsisavinimą. Rekomenduojama apgalvotai mažinti teisinį barjerą, remiantis užsienio gerąja praktika. Taip pat rekomenduojama užtikrinti tinkamą viešinimą potencialiems paramos gavėjams. Visa tai atlikus tinkamai bus pritraukiamos didesnės investicijos, gerinamas šalies įvaizdis, mažiau iškraipoma konkurencija.

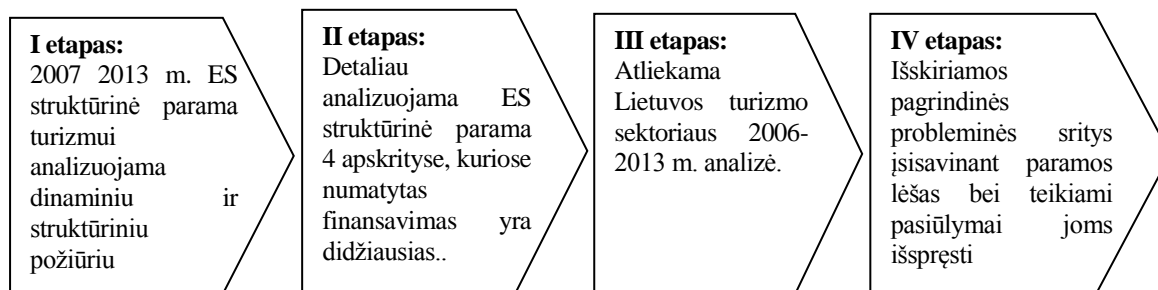
2. EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS LIETUVOS TURIZMUI ĮSISAVINIMO ANALIZĖ

2.1 Tyrimo metodologija

Analitinėje – tiriamojoje darbo dalyje atliekama 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui įsisavinimo efektyvumo analizė. Analizuojama kaip vyko ES struktūrinės paramos įsisavinimas bei kaip tai nulėmė turizmo produktų kitimą. Bus vertinami veiksniai, kurie turėjo neigiamos ar teigiamos įtakos lėšų įsisavinimui. Taip pat bus tirama kokie veiksniai galėjo nulemti projekto įgyvendinimo sutarčių nutraukimą. Bus išskiriamos ES struktūrinių lėšų įsisavinimo probleminės sritys ir teikiami siūlymai joms išspręsti. Rodikliams apskaičiuoti bus naudojami Lietuvos statistikos departamento, LR ūkio ministerijos, bei interneto svetainėje www.esparama.lt pateikti duomenys. Renkant, sisteminant bei analizuojant LR statistikos departamento pateiktus duomenis buvo susidurta su informacijos neatitikimu. LR statistikos departamente pateikti 2012 m. metiniai išvykstamojo turizmo duomenys iš esmės skiriasi su pateiktais ketvirtiniais duomenimis. Atsižvelgus į tai, kad 2012 m. III ketvirtį rodiklis buvo didesnis už pateiktą 2012 m. metinį rodiklį, buvo nuspręsta taikyti pateiktus ketvirtinius 2012 m. išvykstamojo turizmo duomenis.

Siekiant labiau įsigilinti kurie regionai yra problematiškiausi Lietuvoje, analizei atlikti buvo nuspręsta teritorinį vienetą pasirinkti apskritis. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 248 „Dėl apskričių viršininkų administracijų likvidavimo“ (Žin., 2010, Nr. 54-2654) buvo panaikinti apskričių viršininkų administracijos, jų funkcijos. Tačiau teritorinis skirstymas vis dar išlieka.

Analitinėje – tiriamojoje ir konstruktyviojoje darbo dalyse atliekamą analizę galima suskirstyti į 4 etapus, kurie pavaizduoti žemiau pateiktoje schemeje.

7 pav. Analitinės darbo dalies etapai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

I, II, III etapuose tyrimui atlikti buvo pasirinkti žemiau aprašyti metodai:

Dinamikos eilučių analizė. Naudojantis šiuo metodu, analizuojami tik nagrinėjama reiškinį

apibūdinantys įvairių laikotarpių duomenys. Šiame darbe analizuojamas 2007 - 2013 m. laikotarpis.

Atsitiktinių prižasčių poveikis stipriau pasireiškia trumpu laikotarpiu ir atitinkamai silpniau – ilgu (Bartosevičienė, V., 2003). Todėl darbe naudojamas intervalų sustambinimo metodas ir jų vidurkių apskaičiavimas, taip siekiant bendros tendencijos išryškėjimo. Stambinant intervalus, duoti duomenys susumuojami, o momentinių dydžių atveju skaičiuojami vidurkliai.

Analizuojant ekonominių reiškinių pokyčius laiko atžvilgiu, paprasto lygių sugretinimo nepakanka. Reikia apskaičiuoti dinamikos eilutės vidutinį lygį, reiškinio raidos greitį, intensyvumą ir pan. Šiame darbe bus skaičiuojami šie analitiniai rodikliai:

- Absolutus lygio padidėjimas ar sumažėjimas;
- Didėjimo/mažėjimo tempas;
- Padidėjimo/sumažėjimo tempas;

Absolutinis padidėjimas – dviejų dinamikos eilučių lygių skirtumas. Absolutinis padidėjimas rodo, kiek padidėjo arba sumažėjo dinamikos eilučių lygis per tam tikrą laikotarpį (Bartosevičienė, V. 2003). Absolutinis dydis gali būti:

- Grandininis, kuris apskaičiuojamas lyginant eilutės lygį su prieš tai buvusiu:

$$\Delta y = y_i - y_{i-1} \quad (1);$$

kur y_i – ataskaitinio laikotarpio dinamikos eilutės lygis;

y_{i-1} – lygis, esantis prieš eilutės lygį y_i .

- Bazinis, kuris apskaičiuojamas lyginant bet kurį dinamikos eilutės lygį, pradedant antruoju, su pradiniu dinamikos eilutės lygiu ir apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\Delta y = y_t - y_0 \quad (2);$$

kur y_0 – pradinis (bazinis) dinamikos eilutės lygis;

y_t – ataskaitinio laikotarpio dinamikos eilutės lygis.

Dinamikos eilučių lygio pasikeitimo per laiko vienetą santykinio greičio apibūdinimui naudojami didėjimo tempo ir padidėjimo tempo rodikliai.

Didėjimo/kitimo tempas rodo, kiek kartų padidėjo ar sumažėjo reiškinio lygis šiuo laikotarpiu, praėjusio laikotarpio atžvilgiu. Kitaip tariant tai vieno dinamikos eilučių lygio santykis su kitu lygiu, laikomu palyginimo baze. Didėjimo tempai paprastai išreiškiami procentais arba paprastu santykiu. Kaip ir absolutinis padidėjimas/sumažėjimas, taip ir šis rodiklis gali būti skaičiuojamas grandininis arba baziniu būdu.

Didėjimo tempai, apskaičiuoti, palyginus su pastovia baze, vadinami baziniais ir apskaičiuojami:

$$T_d = \frac{y_i}{y_0} \times 100 \% \quad (3);$$

kur y_i – ataskaitinio laikotarpio dinamikos eilutės lygis;

y_0 – pradinis eilutės lygis

Didėjimo tempai, apskaičiuoti, palyginus su kintama baze, vadinami grandininiai ir apskaičiuojami formule:

$$T_d = \frac{y_i}{y_{i-1}} \times 100 \quad \% \quad (4);$$

Absoliutinio padidėjimo santykis su lygiu, kuris laikomas baze, vadinamas **padidėjimo (prieaugio) tempu**. Jis rodo, keliais procentais pasikeičia reiškinio lygis per analizuojamą laikotarpį. Šį rodiklį galima apskaičiuoti, jeigu T_d :

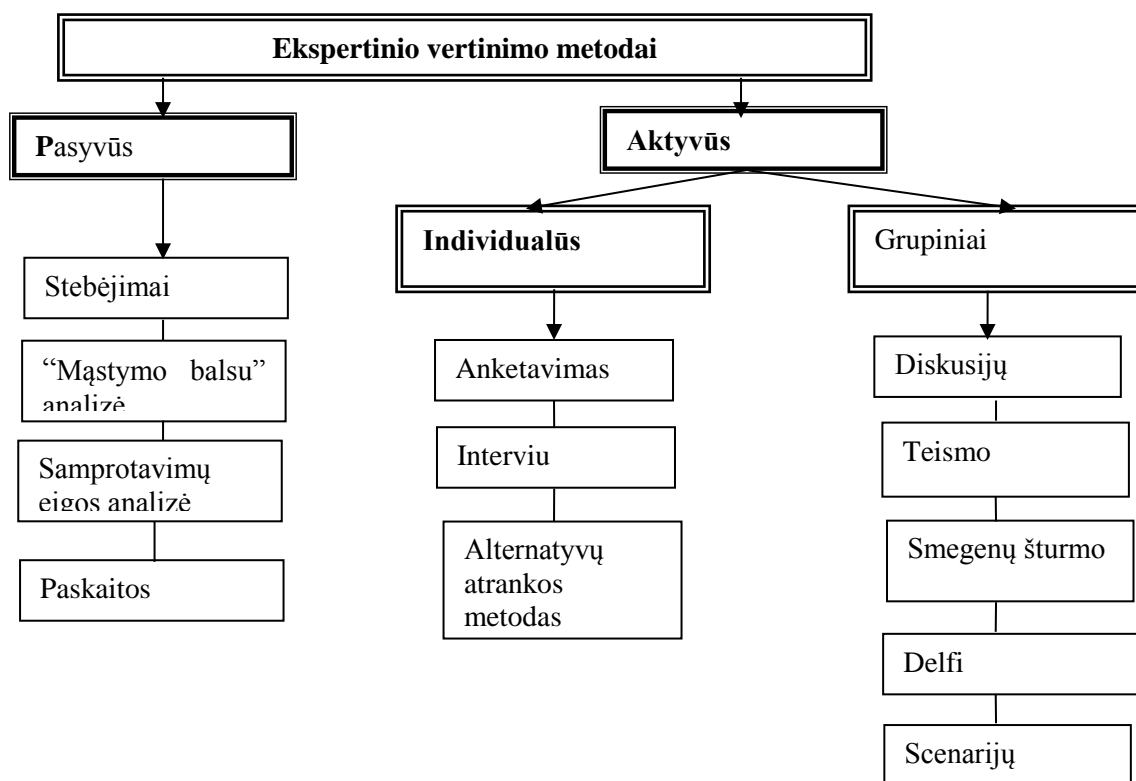
$$\text{išreikštas koeficientais } T_p = T_d - 1 \quad (5);$$

$$\text{išreikštas procentais } T_p = T_d - 100 \quad (6);$$

Padidėjimo tempo 1 % absoliuti reikšmė nusako, kiek per analizuojamą laikotarpį padidėjo eilutės lygis pakitus reiškiniui 1 proc., t.y. koks absoliutus dydis atitinka kiekvieną procento padidėjimą / sumažėjimą, (Bartasevičienė, V. 2003). Rodiklis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\Delta 1 \% = 0,01 y_{i-1} \quad (7);$$

IV etapas. Konstruktivityjoje dalyje analizuojamos problemos ir ieškomi jų sprendimo būdai atliekant ekspertinį vertinimą. Rudzkienė, V. (2005) savo mokslinių tyrimų metodai pateikia ekspertinio vertinimo metodus (žr. 8 pav.). Ekspertiniam vertinimui buvo pasirinktas vienas iš aktyvių ekspertinio vertinimo metodų – interviu. Socialiniuose tyrimuose interviu – tai tyrėjo pokalbis su tiriamuoju siekiant surinkti tyrimui reikalingos informacijos. Tyrėjas (dar vadinamas interviuotoju) tiesioginio pokalbio metu pateikia klausimus tiriamajam (dar vadinamam interviuojamuoju) ar jų grupei ir registruoja atsakymus. Interviu tai sistemiškas ir tyrėjo kontroliuojamas pokalbis žodžiu, susietas su konkrečiu tyrimo klausimu bei specifiniais tyrimo tikslais (Tureikytė, D. 2004). Atlikti tyrimą buvo pasirinktas pokalbio metodas giluminis (nestruktūrizuotas) interviu. Naudoto metodo metu nebuvo iš anksto formuluojami galimi atsakymų variantai, taip siekta palikti galimybę ekspertams atsakymus suformuluoti patiems.

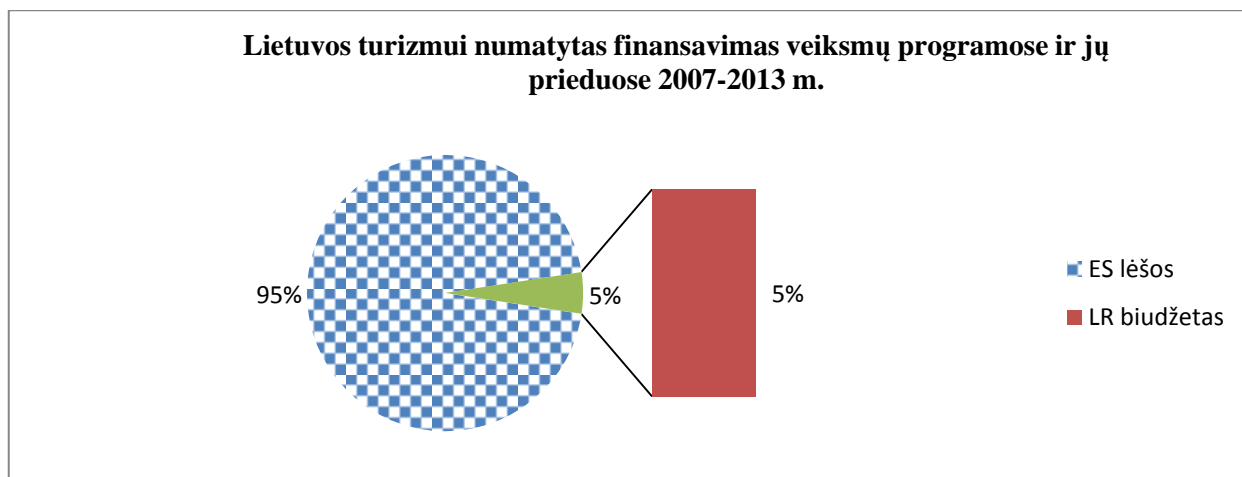
8 pav. Ekspertinio vertinimo metodai

Šaltinis: Rudzkienė, V., 2005

Atlikdamas nestruktūruotą interviu tyrėjas remiasi planu, kuriame numatyti tik įžanginiai bei esminiai klausimai, pateikiamos pagrindinės pokalbio temos be konkrečių klausimų formuluočių. Klausimų formuluotes tyrėjas kuria interviu metu priklausomai nuo jo eigos, nuo užsimezgsio santykio tarp tyrėjo ir tiriamojo, ar nuo interviu aplinkos. Nestruktūruotas interviu leidžia tyrėjui būti labai lanksčiu pateikiant klausimų formuluotes bei organizuojant klausimų seką.

2.2 ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui dinaminė ir struktūrinė analizė

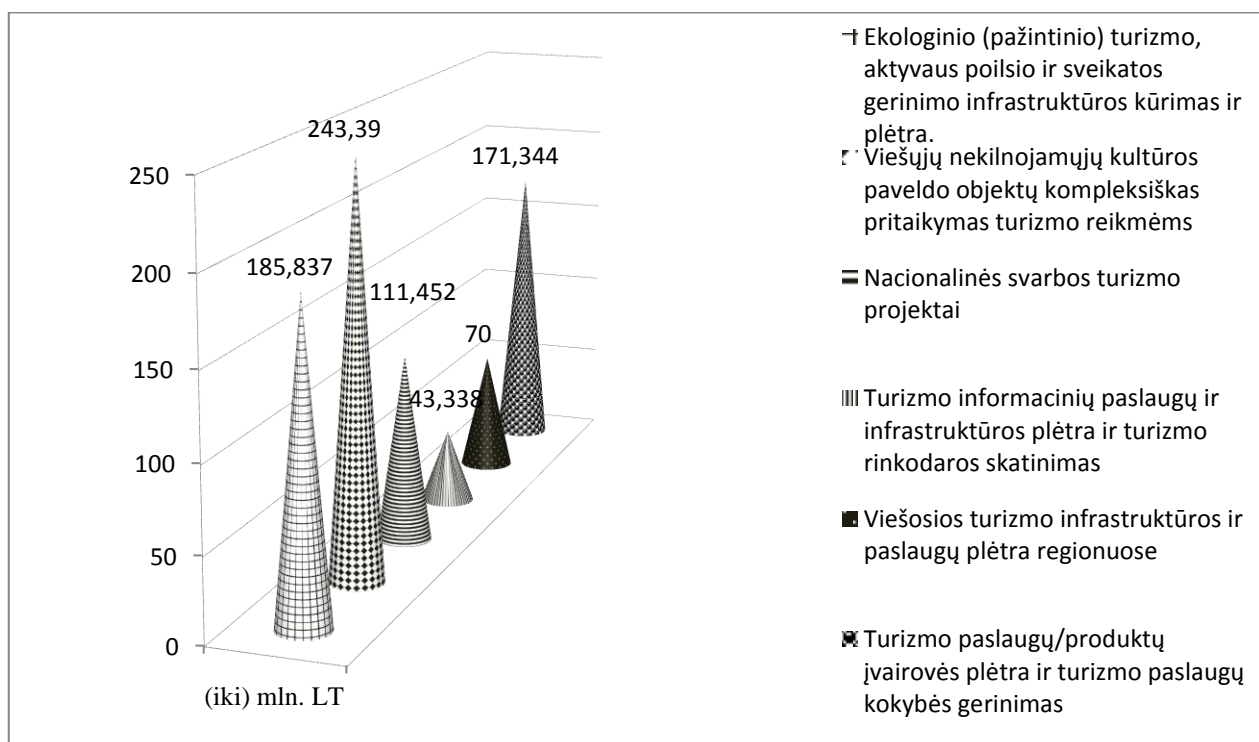
Numatytas finansavimas Lietuvos turizmui iš ES struktūrinių fondų ir LR valstybės biudžeto bendrojo finansavimo lėšų 2007 – 2013 m. veiksmų programose ir jų prieduose veiksmų programų prioritetų priemonėms yra 867,26 mln. Lt. Kaip matyti žemiau pateiktame paveiksle (žr. 9 pav.), ES lėšos sudaro 95 % viso finansavimo Lietuvos turizmo sektoriui, t. y. numatyta skirti 825,36 mln. Lt ES lėšų, tuo tarpu lėšos skirtos iš valstybės biudžeto sudaro 5 % (41,89 mln. Lt). Lyginant turizmo sektorių su kitomis veiksmų programoms, turizmo sektoriui numatyta parama sudaro 3,5 %.

9 pav. Lietuvai numatytas finansavimas 2007-2013 m.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis portalo www.esparama.lt pateiktais duomenimis

Žemiau pateiktame paveiksle matyti, pagal 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioritetą "Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai" kiekvienai veiksmų programos prioriteto priemonei (toliau – veiksmų programos prioriteto priemonė) numatytos skirti lėšos. Didžiausias dėmesys skiriamas viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiniam pritaikymui turizmo reikmėms, šiai priemonei skirta 243,39 mln. Lt. Tuo tarpu mažiausiai ES lėšų skirta turizmo informacinių paslaugų ir infrastruktūros plėtrai bei turizmo rinkodaros skatinimui.

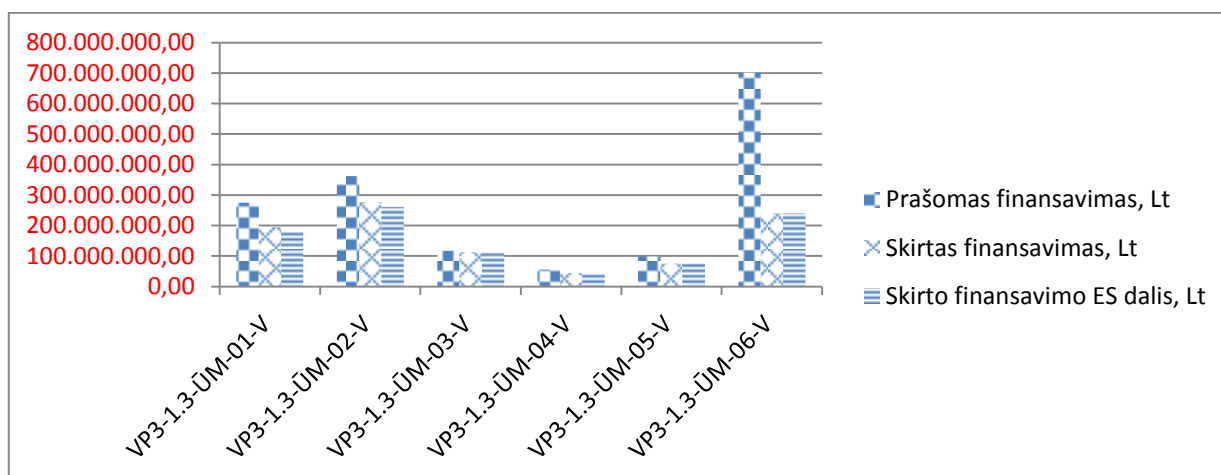

10 pav. Numatyta ES parama Lietuvos turizmui

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Ūkio ministerijos pateiktais duomenimis

Paramos gavėjai pateikė paraiškas gauti finansavimą, kurių bendra vertė 1,6 mlrd. Lt. Tuo tarpu nuspręsta finansuoti 59 % visos projektams finansuoti prašomos sumos. Ūkio ministerija patvirtino finansavimą 287 projektams, kuriems skirtas finansavimas siekia 867,3 mln. Lt (941 mln. Lt su nutrauktomis sutartimis) jų įgyvendinimui skirti 815 mln. litų iš ES struktūrinių fondų, o bendra projektų vertė yra daugiau kaip 1,2 mlrd. Lt., 151 projektai jau baigti įgyvendinti. Daugiausia paraiškų buvo pateikta 2010 m., t. y. 311 paraiškų. Tačiau buvo nutarta patvirtinti mažiau nei pusę visų pateiktų paraiškų, t. y. 132 paraiškas.

Kaip ir buvo planuota (žr. 10 pav.), didžiausias finansavimas skirtas viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiško pritaikymo turizmo reikmėms projektams finansuoti. (Žemiau pateiktoje diagramoje (žr. 11 pav.) pavaizduotas projektų finansavimas pagal veiksmų programų prioritetų priemones). Šios sumos lyginamasis svoris sudaro 29,42 % viso projektams skirto finansavimo (ES lėšų – 28,68%). Pareiškėjai teikė paraiškas kurių vertė 362 mln. Lt, nuspręsta finansuoti 76,5 % minėtos sumos (277,1 mln. Lt). Šiam rodikliui daugiausia įtakos turėjo VŠĮ „Tytuvėnų piligrimų centrui“ skirtas 10 mln. Lt finansavimas projektui "Tytuvėnų bernardinų vienuolyno ansamblio pritaikymas turizmo reikmėms". Šis projektas jau baigtas įgyvendinti. Taip pat didelės reikšmės lyginamojo svorio rodikliui turėjo Pažaislio kultūros ir turizmo centro (8,8 mln. Lt), Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos (8,5 mln. Lt) bei Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos (8 mln. Lt) projektams skirtas finansavimas. Įgyvendinant minėtos priemonės projektus Kėdainių rajono savivaldybės administracijos projekto „Apytalaukio dvaro viešosios kultūrinio turizmo infrastruktūros plėtra“ finansavimo sutartis buvo nutraukta. Minėtam paramos gavėjui buvo skirta 4,2 mln. Lt. Iš viso jau baigti įgyvendinti 27 viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiško pritaikymo turizmo reikmėms projektai.

11 pav. Pateiktos bei patvirtintos finansuoti paraiškos per 2007 – 2013 laikotarpį

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis portalo www.esparama.lt pateiktais duomenimis

Nors ekologinio (pažintinio) turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatos gerinimo infrastruktūros kūrimo ir plėtros projektams buvo planuota skirti 14,5 mln. Lt daugiau nei turizmo paslaugų/produktų įvairovės plėtrai ir turizmo paslaugų kokybės gerinimui, tačiau pateiktų paraiškų verčių suma buvo didesnė, ji siekė 700,5 mln. Lt t. y., sudarė net 43,54% visos prašomos finansavimo sumos. Tuo tarpu paraiškų pirmosios priemonės projektams finansuoti verčių suma sudarė 17 % (žr. 3 lent.). Šis skirtumas galėjo įtakoti tai, kad turizmo paslaugų/produktų įvairovės plėtrai ir turizmo paslaugų kokybės gerinimui buvo skirta beveik 5 % daugiau nei pirmajai veiksmų programos prioriteto priemonei. Šeštajai veiksmų programos prioriteto priemonei buvo skirta 239,9 mln. Lt, t. y. 3 kartus mažiau nei prašyta lėšų. Pastarajam rodikliui didžiausios reikšmės turėjo UAB „OGVY“ pateikta paraiška 20 mln. Lt paramai gauti, taip pat UAB „Klaipėdos keleivių ir krovinių terminalas“, kuris teikė dvi paraiškas po 10 mln. Lt gauti. Tačiau šios abi įmonės negavo prašytos paramos. Be šių dviejų pareiškėjų dar 13 įmonių teikė paraiškas gauti po 10 mln. Lt paramai gauti. Trys iš pastarųjų įmonių projektus jau baigė įgyvendinti: K. Geco prekybos įmonė „SPA ir talasoterapijos centro įkūrimas“; UAB sveikatingumo centras „Radnyčėlė“ „Didžiausio Baltijos šalyse sveikatinimo paslaugų komplekso kūrimas (UAB Sveikatingumo centro „RADNYČĖLĖ“ gydyklų rekonstravimas)“; UAB „Lietuvos“ sanatorija "Konferencijų centro, atitinkančio tarptautinius standartus, įrengimas Druskininkuose". Dar du projektai yra įgyvendinami. Dvylika šeštos veiksmų programos prioriteto priemonės projektų yra nesėkmingų, kurių įgyvendinimo sutartys buvo nutrauktos, šių projektų vertė 47 mln. Lt. Didžiausios vertės projektas, kurio įgyvendinimo sutartis buvo nutraukta, „Pirmojo Anykščių šiuolaikinio sveikatingumo ir gydomojo SPA centro infrastruktūros sukūrimas“ (paramos gavėjas UAB „Anšilas“), skirtas finansavimo vertė 10 mln. Lt.

2 lent. ES lėšų pasiskirstymas pagal veiksmų programų prioriteto priemones³

Eil. Nr.	Veiksmų programos prioriteto priemonės kodas	Lyginamasis svoris (viso prašomo finansavimo) %	Lyginamasis svoris (skito finansavimo)	Lyginamasis svoris (Skirto finansavimo es dalis)
1	VP3-1.3-ŪM-01-V	17,08	20,64	19,61
2	VP3-1.3-ŪM-02-V	22,50	29,42	28,68
3	VP3-1.3-ŪM-03-V	7,30	11,90	12,32
4	VP3-1.3-ŪM-04-V	3,45	4,63	4,80
5	VP3-1.3-ŪM-05-V	6,14	7,93	8,22
6	VP3-1.3-ŪM-06-V	43,54	25,47	26,38

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis www.esparama.lt portalu

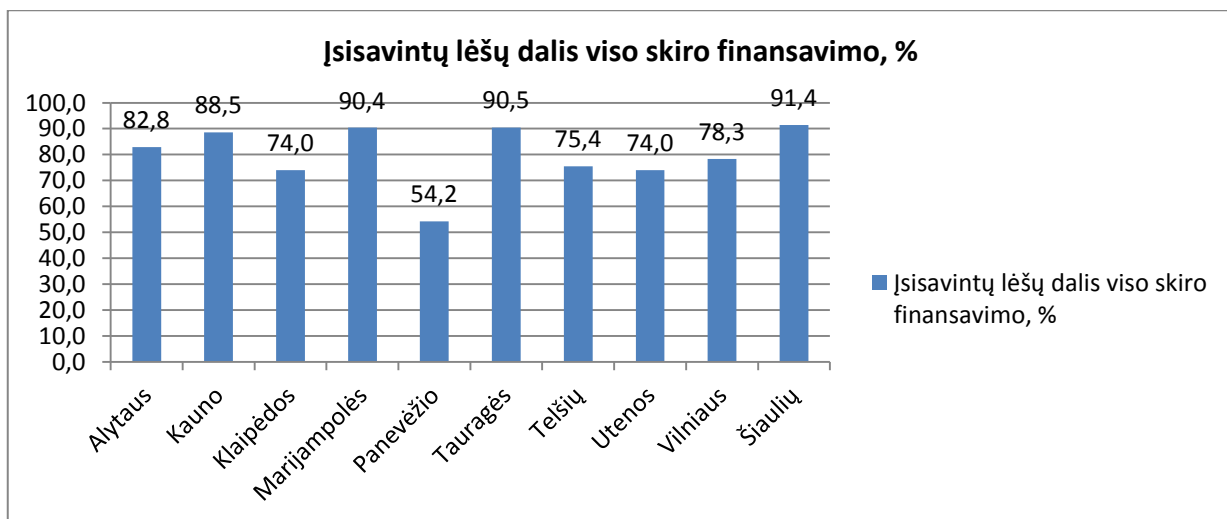
³ Duomenys skaičiuojami įskaitant ir nutrauktas sutartis

Ekologinio (pažintinio) turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatos gerinimo infrastruktūros kūrimo veiksmų programos prioriteto priemonė yra trečia pagal skirto finansavimo dydį. Potencialūs paramos gavėjai pateikė paraiškas, kurių verčių suma siekė 274,8 mln. Lt, tuo tarpu nuspręsta skirti 70 % prašyto finansavimo, t. y. 194,4 mln. Lt, iš jų ES lėšų dalis – 178,3 mln. Lt. Šios veiksmų programos prioriteto priemonės projektams finansuoti buvo pateiktos 54 paraiškos. Didžiausios vertės paraišką pateikė Druskininkų savivaldybės administracija, projektas „Druskininkų uždarų kalnų slidinėjimo trasų su dirbtine sniego danga įrengimas, santrumpa - (toliau - Druskininkų slidinėjimo trasos) (40 mln. Lt). Taip pat didelės apimties paraišką teikė VšĮ Klaipėdos jachtklubas, projektas „Smiltynės jachtų uosto infrastruktūros rekonstrukcija“ (20 mln. Lt). Išanalizavus gautas paraiškas, buvo nuspręsta sudaryti Projekto finansavimo sutartis su 42 paramos gavėjais. Šiuo metu jau yra įgyvendinti 38 projektai. Didžiausios vertės bei vienas sėkmingiausių projektų yra jau minėtas Druskininkų slidinėjimo trasų projektas, baigtas įgyvendinti už 399,5 mln. Lt. Įgyvendinant minėtos veiksmų programos prioriteto priemonės projektus nei viena Projekto finansavimo sutartis nebuvo nutraukta.

Mažiausiai investuota į projektus orientuotus į turizmo informacinių paslaugų ir infrastruktūros plėtrą ir turizmo rinkodaros skatinimą, investicijos sudarė 4,63 % visos turizmo projektams finansuoti skirtos sumos (43,6 mln. Lt). Vienam projektui išmokėta vidutiniškai apie 540 tūkst. Lt. Potencialūs paramos gavėjai pateikė 30 paraiškų, iš kurių 2 buvo atmestos. Vien Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos pateikė 25 paraiškas. Didžiausios vertės projektas Lietuvos turizmo įvaizdžio gerinimas bei žinomumo didinimas užsienio rinkose, jo vertė siekia 3,4 mln. Lt. Kaip jau buvo minėta teorinėje dalyje, informacija ir įvaizdžio formavimas yra labai svarbus siekiant pritraukti turistus iš užsienio. Šiuo metu 12 projektų jau baigti įgyvendinti bei 15 jų yra įgyvendinama.

2.2.1 ES struktūrinė parama Lietuvos turizmui pagal apskritis

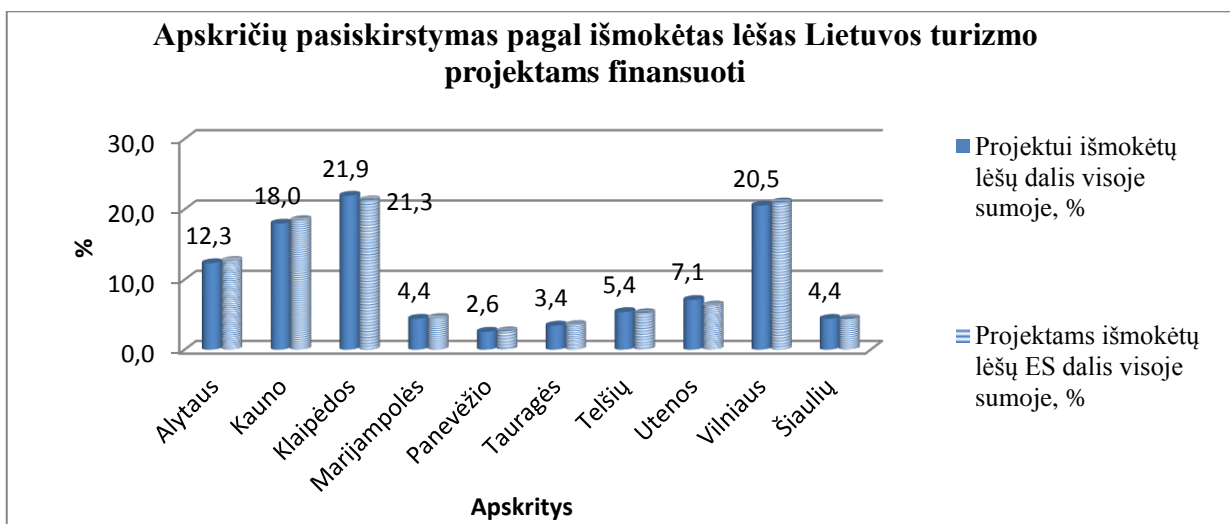
Atlikus ES struktūrinės paramos analizę pagal apskritis buvo nustatyta, kad 2014 sausio 3 d. paskelbtais duomenimis, šiuo metu Lietuvoje yra įsisavinta beveik 80 % visų lėšų, skirtų projektams finansuoti, t. y. 672,9 mln. Lt. Šiam rodikliui didžiausios reikšmės turėjo Šiaulių apskrityje sklandžiai įgyvendinti bei įgyvendinami projektai. Šiuo metu minėtame regione jau yra įsisavintos lėšos 91,4 %. Taip pat efektyviai paramos lėšas įsisavino (laiko atžvilgiu) Tauragės ir Marijampolės apskrityse įgyvendinami projektai, įsisavino apie 90,5 % visų joms skirtų lėšų. Mažiausias rodiklis užfiksuotas Panevėžio apskrityje. Minėtame regione išmokėtos lėšos paramos gavėjams sudarė šiek tiek daugiau kaip pusę viso šiam regionui skirto finansavimo.

12 pav. Išmokėtų lėšų dalis viso skirto finansavimo, pasiskirstymas pagal apskritis (%)

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis www.esparama.lt pateiktais duomenimis

Žemiau pateiktame paveiksle matyti apskričių išsidėstymas pagal projektams išmokėtas lėšas. Didžiausia lėšų suma projektų įgyvendinimui išmokėta Klaipėdos, Kauno, Vilniaus bei Alytaus apskrityse, lyginamasis svoris visų turizmo projektams finansuoti išmokėtų paramos lėšų sudaro atitinkamai – 21,3 %, 21 %, 18,5 % bei 12,7 %. Tuo tarpu apskaičiuota įsisavintų lėšų dalis viso šioms apskritims skirto finansavimo sudarė: Klaipėdos – 74 %, Kauno – 88,5 %, Vilniaus – 78,3 % bei Alytaus – 82,8 %. Likusių apskričių įsisavintų lėšų lyginamasis svoris visos išmokėtų lėšų sumos sudarė mažiau nei 10 %. Kad paminėtose keturiose apskrityse buvo išmokėta daugiausia lėšų, nulėmė šiuose regionuose esantys didžiausi turizmo ištekliai.

13 pav. Apskričių pasiskirstymas pagal išmokėtas lėšas Lietuvos turizmo projektams finansuoti

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis www.esparama.lt pateiktais duomenimis

Kaip jau buvo minėta, finansuoti turizmo projektams nutarta skirti 847,1 mln. Lt (išskaičiavus nutrauktas sutartis), bendra projektų vertė 1,24 mlrd. Lt. Projektams skirtos finansavimo sumos dydį labiausiai nulėmė skirtas finansavimas šių apskričių projektams, kurių lyginamasis svoris: Klaipėdos – 24 %, Vilniaus – 21,4 %, Kauno 16,1 %, Alytaus – 11,8 %. Likusių apskričių lyginamasis svoris nesiekė 10 %. Klaipėdos regionui nuspręsta skirti 199 mln. Lt, ši suma išsiskirstė 46 projektams. Didžiausias projektų skaičius užfiksuotas Vilniaus apskrityje, sudarytos 70 Projekto finansavimo sutartys. Šie projektai išsidalino 176,3 mln. Lt, o bendra projektų vertė 225,7 mln. Lt. Kauno apskrities projektams buvo skirtas 136,6 mln. Lt finansavimas (bendra projektų vertė 262,8 mln. Lt), ši suma buvo išskirstyta 35 projektams. Alytaus apskrities projektams skirta 100,1 mln. Lt (bendra projektų vertė 196,6 mln. Lt), buvo pasirašyta 20 projekto finansavimo sutarčių.

3 lent. ES struktūrinių lėšų pasiskirstymas pagal apskritis

Apskritis	Bendra projekto vertė, Lt	Projektui skirtas finansavimas, Lt	Projektui skirtas finansavimo ES dalis, Lt	Projektui išmokėta lėšų, Lt	Projektui išmokėta lėšų ES dalis, Lt	Sutarčių sk.
Alytaus	196589411,5	100133505,7	100133505,7	82959800,5	82959801	20
Kauno	262776722	136622108,1	136442427,6	120950698	120770847	35
Klaipėdos	279392103,1	199334736,4	183854878,5	147589038	139276480	46
Marijampolės	37535955,59	32806692,8	32711890,77	29664492,3	29569690	14
Panevėžio	37373268,02	31658968,9	31658968,88	17160668	17160668	17
Tauragės	28571581	25511883,3	25511883,25	23075848	23075848	17
Telšių	52794865,18	47906807,5	43225383,48	36139528,5	34077863	20
Utenos	86202923,43	64522870,4	57892453,39	47745092	41207960	29
Vilniaus	225686035,7	176310473,2	175312255,6	138070987	137243972	70
Šiaulių	37906867,14	32319818,8	30926824,36	29538388,7	28826901	19
Iš viso	1244829733	847127864,9	817670471,5	672894541	654170030	287

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis www.esparama.lt duomenimis

Nors Šiaulių, Marijampolės bei Tauragės apskrityse įgyvendinami projektai pasiekė didžiausią paramos įsisavinimo rodiklį, tačiau Klaipėdos, Kauno, Vilniaus bei Alytaus apskričių projektams skirta paramos lėšų suma buvo žymiai didesnė. Toliau būtent šių apskričių paramos turizmui įsisavinimo efektyvumas bus analizuojamas detaliau.

ES struktūrines paramos Klaipėdos apskrities turizmui įsisavinimo efektyvumo analizė

Klaipėdos apskričiai skirtas finansavimas siekia beveik 200 mln. Lt, tai yra didžiausia suma, lyginant su kitomis apskritimis. Šioje teritorijoje iš viso sudarytos 46 sutartys. Vienam projektui tenka vidutiniškai 3 mln. Lt. Klaipėdos apskrityje daugiausia investuota į turizmo paslaugų/produktų

įvairovės plėtrą ir turizmo paslaugų kokybės gerinimą, investicijų suma siekia 56 mln. Lt. Tai sudaro 28 % viso Klaipėdos apskrities turizmui skirto finansavimo. Šiai veiksmų programos prioriteto priemonei skirtas finansavimas buvo išskirstytas 13 projektų. Šiuo metu 16 projektų yra baigti įgyvendinti bei 30 įgyvendinami.

4 lent. Klaipėdos apskrities turizmo projektams skirtas finansavimas

Eil. Nr.	Veiksmų programų prioriteto priemonės	Bendra projekto vertė, Lt	Projektui skirtas finansavimas, Lt	Projektui skirtas finansavimo ES dalis, Lt	Projektui išmokėta lėšų, Lt	Projektui išmokėta lėšų ES dalis, Lt	Sutarčių sk.
1	VP3-1.3-ŪM-01-V	51605020	48478950	39038113	34116316,1	25860427,2	6
2	VP3-1.3-ŪM-02-V	55187173	50175925	44136904	25341076,9	25284408,4	13
3	VP3-1.3-ŪM-03-V	46435127	36592446	36592446	36558639,1	36558639,1	1
4	VP3-1.3-ŪM-04-V	147971	144971	144971	26995,91	26995,91	1
5	VP3-1.3-ŪM-05-V	8962239	7510447	7510447	6091401,04	6091401,04	12
6	VP3-1.3-ŪM-06-V	117054573	56431997	56431997	45454608,6	45454608,6	13
iš viso:		279392103	199334736	183854878	147589038	139276480	46

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis www.esparama.lt pateiktais duomenimis

Didžiausios apimties projektas Klaipėdos apskrityje yra Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos nacionalinės svarbos turizmo projektas „Daugiafunkcinis sporto ir pramogų kompleksas, Dubysos g. 10, Klaipėda“, šio projekto bendra vertė siekia 46,4 mln. Lt. Šiam projektui skirtas finansavimas siekia 36,6 mln. Lt, ši suma jau yra pervesta paramos gavėjui. Įvertinus tai, kad Klaipėda iki projekto įgyvendinimo buvo bene vienintelis iš didžiųjų Lietuvos miestų, kuriame nėra universalios arenos. Arenos statyba Klaipėdos regionui buvo siekiama didinti miesto ir regiono patrauklumą, tuo pačiu sprendžiant ir sezoniškumo problemą. Projekto tikslas – sudaryti efektyvias sąlygas vystyti tarptautinį, kultūrinį ir sportinį bendravimą ir bendradarbiavimą, vykdant aukšto lygio renginius, pagerinti regiono gyvenamąją aplinką ir gyvenimo kokybę. Projektas orientuotas į užsienio bei vietinius turistus. Planuota po projekto įgyvendinimo kasmet arenoje suorganizuoti apie 110 renginių, kuriuos aplankys vidutiniškai apie 300 tūkst. lankytojų.

ES struktūrinės paramos Vilniaus apskrities turizmui įsisavinimo efektyvumo analizė

Vilniaus apskričiai turizmo sektoriaus projektams finansuoti skirta 176 mln. Lt, iš jų 175 mln. Lt ES lėšų dalis. Kaip jau buvo minėta, tai sudaro 21 % viso finansavimo skirto turizmo projektams įgyvendinti, daugiau ES lėšų skirta tik Klaipėdos apskrityje įgyvendinamiems projektams (24 %).

Vilniaus apskrities turizmo projektai sudaro ketvirtadalį visų Lietuvos turizmo projektų, pasirašyta 70 projekto finansavimo sutarčių. Vienam projektui vidutiniškai tenka apie 2 mln. Lt. Šiuo metu 34 projektai yra baigti įgyvendinti bei 36 įgyvendinami. Vilniaus apskrityje daugiausia investuota į viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksišką pritaikymą turizmo reikmėms, tai sudaro 42 % viso finansavimo, skirto Vilniaus apskrities turizmo sektoriui.

Didžiausios apimties projektas Vilniaus apskrityje – UAB "Green Vilnius hotel" turizmo paslaugų/produktų įvairovės plėtros ir turizmo paslaugų kokybės gerinimo projektas „UAB „NORBERA INVEST“ ekonominės klasės apgyvendinimo infrastruktūros Vilniaus mieste statyba“, bendra projekto vertė 16,4 mln. Lt. Tačiau paramos suma šiam baigiamam įgyvendinti projektui siekia vos 5 mln. Lt. Tuo tarpu didžiausią paramą gavęs projektas (baigtas įgyvendinti) yra Bernardinų sodo (Sereikiškių parko) sutvarkymas, kuriam skirta 10 mln. Lt ES paramos lėšų (bendra projekto vertė 11,3 mln. Lt.). Atnaujintas sodas pritaikytas šiuolaikinio lankytojo kultūriniais ir rekreaciniais poreikiams. Projektas orientuotas į vietinius bei užsienio turistus.

ES struktūrinės paramos Kauno apskrities turizmui įsisavinimo efektyvumo analizė

Kauno apskrities turizmo sektoriaus projektams finansuoti skirta 136,6 mln. Lt. Iš viso sudarytos 35 sutartys. Daugiausia sutarčių sudaryta Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtrai regionuose gerinti, iš viso 13 sutarčių. Nepaisant to, kad daugiausia sutarčių sudaryta viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtrai regionuose gerinti, didžiausia suma ES struktūrinių lėšų skirta Nacionalinės svarbos turizmo projektams finansuoti. Pastariesiems projektams skirta pinigų suma sudaro 40 % visų lėšų skirtų Kauno apskrities turizmo projektams finansuoti. Šį rodiklį įtakojo Kauno miesto savivaldybės administracijos įgyvendinamas projektas „Kauno pramogų ir sporto rūmai Nemuno saloje, Karaliaus Mindaugo pr. 50“. Šio projekto bendra vertė 142,3 mln. Lt, ši suma sudaro daugiau nei pusę (54 %) visos bendros Kauno apskrities projektų vertės. Šiuo metu įsisavinta 50 mln. Lt ES struktūrinių lėšų. Kauno miestui pramogų ir sporto rūmų statyba yra strategiškai svarbus žingsnis siekiant didinti miesto ir regiono patrauklumą ir skatinti atvykstantąjį turizmą. Pramogų ir sporto rūmai bus skirti Kauno gyventojų ir miesto svečių poilsiui, sportui, ištisus metus, jos universalumas ir specializacija suteiks galimybę organizuoti įvairaus pobūdžio renginius: parodas, koncertus, konferencijas ir sporto renginius. Naujų pramogų ir sporto rūmų pastatymas Kaune būtų viena iš priemonių skatinant ir vystant sportinį, pramoginį bei kultūrinį turizmą, sprendžiant turizmo sezoniškumo problemas. Projekto tikslas – Kauno pramogų ir sporto rūmų pastatymas Nemuno saloje sudarant galimybes Kaune organizuoti aukšto lygio sporto ir kultūros renginius, pagerinant Kauno miesto ekonomiką, sukuriant papildomas darbo vietas, pagerinant miesto įvaizdį ir Nemuno salos aplinką bei padedant vystyti Lietuvos krepšinio kitų sporto šakų tradicijas. Įgyvendinant projektą

išskiriamos 5 pagrindines tikslines grupes: užsienio ir Lietuvos turistai; sporto atstovai; verslo organizacijos; turistinės agentūros ir renginių organizavimo įmonės. Iš vienos pusės Kauno pramogų ir sporto rūmuose teikiamos paslaugos būtų orientuotos į sporto, pramoginių renginių - koncertų, šou – mėgėjus, iš kitos pusės - į tuos, kurie Kauno pramogų ir sporto rūmus rinktųsi dėl teikiamų paslaugų įvairovės bei kokybės, vietovės gamtinių, istorinių – kultūrinių išteklių. Tokiu būdu pramogų ir sporto rūmai pritrauktų ne tik pramoginių, sportinių renginių gerbėjus, bet ir gamtinio, kultūrinio turizmo lankytojų srautus. Pramogų ir sporto rūmai suteiks galimybę tiek Kaunui, tiek ir visai Lietuvai organizuoti europinio ir pasaulinio lygio renginius bei paskatins susijusios infrastruktūros plėtrą ir platesnį turizmo paslaugų spektrą. Vyrų krepšinio čempionatas, buvo vienas iš pagrindinių priežasčių, kodėl buvo nuspręsta įgyvendinti nacionalinės svarbos turizmo projektus – pastatyti arenas.

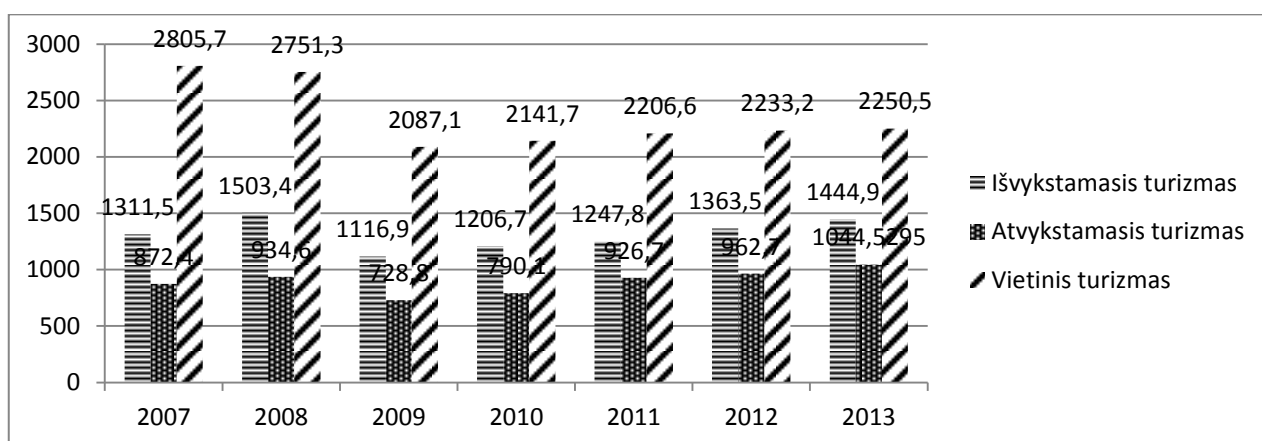
ES struktūrinės paramos Alytaus apskrities turizmui įsisavinimo efektyvumo analizė

Alytaus apskrityje turizmo projektams įgyvendinti skirta 100 mln. Lt. Šiuo metu iš šios sumos jau yra įsisavinti 83 mln. Lt. Alytaus apskrityje sudaryta 20 sutarčių. Alytaus apskrityje daugiausia dėmesio skiriama ir didžiausia pinigų suma investuojama į Ekologinio (pažintinio) turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatos gerinimo infrastruktūros kūrimą ir plėtrą. Šiai priemonei skirta daugiau nei pusė viso finansavimo skirto Alytaus apskrities turizmo projektams įgyvendinti, t. y. 51 % (51 mln. Lt) bei sudarytos 4 sutartys. Tuo tarpu daugiausia sutarčių sudaryta įgyvendinti projektus pagal Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtros regionuose priemonę (7 sutartys). Turizmo projektams finansuoti Alytaus apskrityje vidutiniškai vienam projektui skirta 4 mln. Lt, tai didžiausia suma lyginant su kitomis apskritimis.

Alytaus apskrityje didžiausios apimties projektas yra Druskininkų savivaldybės administracijos projektas „Druskininkų uždarų kalnų slidinėjimo trasų su dirbtine sniego danga įrengimas“, (toliau - Druskininkų slidinėjimo trasos), kuriam skirta 40 mln. Lt, o bendra projekto vertė 81 mln. Lt. Šis projektas jau yra įgyvendintas. Šis projektas įgyvendinamas viešosios ir privačios partnerystės programos pagalba. Druskininkų slidinėjimo trasos pagal technines charakteristikas - vienos iš geriausių Europoje. Paslaugų naujumas ir kompleksiskumas per dieną pritrauktų apie 482, o per metus – 176 tūkst. Lankytojų, sukurtos 75 ilgalaikės darbo vietos. Planuojama, kad šis baigtas įgyvendinti projektas padės kovoti su viena pagrindinių turizmo problemų – sezoniškumu.

2.4 Turizmo sektoriaus dinaminė ir struktūrinė analizė 2007 – 2013 m.

Atlikus turizmo sektoriaus dinaminę bei struktūrinę analizę 2007 – 2013 m. laikotarpiu, nustatyta, kad Lietuvos turizmas yra orientuotas į vietinius turistus. Vietinių turistų skaičius vidutiniškai kasmet sudaro 53 % visų turistų skaičiaus. Tačiau minėtųjų turistų išlaidos yra mažiausios lyginat su kitomis turistų grupėmis, šios išlaidos vidutiniškai kasmet sudarė 404,5 mln. Lt. Lyginat išvykstamąjį bei atvykstamąjį turizmą, pastebėta, kad didesnę dėmesį reikėtų skirti atvykstamojo turizmo plėtrai, nes visu 2007 – 2013 m. laikotarpiu didesnę dalį sudarė išvykstamasis turizmas. Lyginamasis svoris vidutiniškai kasmet sudarė: išvykstamasis – 30 %, atvykstamasis – 19 %, atitinkamai išlaidos vidutiniškai kasmet sudarė: išvykstamojo turizmo – 2443,9 mln. Lt, atvykstamojo 1950,3 mln. Lt. Turistų skaičius per analizuojamus metus kito nevienodai, pastebėta, kad vietinių turistų skaičius buvo didžiausias 2007 m. (2805 tūkst.). Nei vienais metais šis rodiklis nebuvo pasiektas ar viršytas. Tuo tarpu Lietuvos turistų, apsilankiusių užsienio šalyje, didžiausias skaičius pastebėtas 2008 m. (1503 tūkst.). Šis rodiklis taip pat nebuvo pasiektas ar viršytas per visus analizuojamus 2007 – 2013 metus.

14 pav. Turistų skaičiaus pagal turizmo klasifikaciją kitimas, tūkst.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento pateiktais duomenimis

Per analizuojamus 2007 – 2013 m. turistų išlaidos turėjo tendenciją didėti (ataskaitinius metus lyginant su baziniais 2007 m.). Šiam pokyčiui įtakos turėjo vietinio, išvykstamojo bei atvykstamojo turizmo išlaidų pokyčiai. turistai daugiausia išleido 2013 m., išlaidų suma siekia 5,2 mlrd. Lt. Šiuos metus lyginant su baziniais 2007 m. turistų išlaidos išaugo 18,9 %. Tokiam pokyčiui didžiausios įtakos turėjo užsienio turistų Lietuvoje išleisti pinigai (2,5 mlrd. Lt), išvykstamojo turizmo išlaidos (2,3 mlrd. Lt) bei vietinių turistų išlaidos (425,6 mln. Lt), lyginamasis svoris visų turistų išlaidų atitinkamai sudarė – 48,2 %, 43,6 % bei 8,5 %. Nuo 2007 m. iki 2010 m. Lietuvos gyventojų, apsilankiusių užsienyje, išlaidos buvo didesnės nei užsienio gyventojų apsilankiusių Lietuvoje. Tuo tarpu nuo

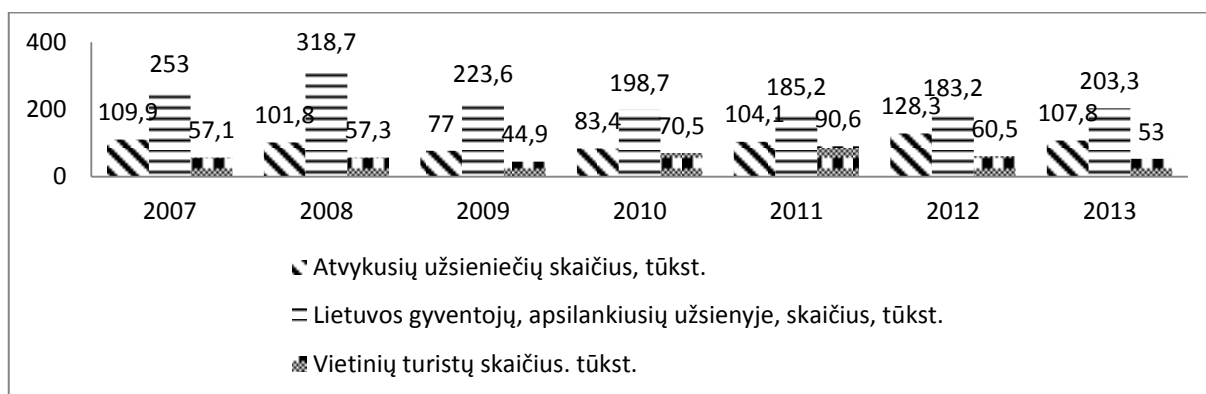
2011 m. iki 2013 m. situacija pasikeitė, kuomet užsienio turistai išleido daugiau pinigų Lietuvoje, nei šalies gyventojai apsilankę užsienio šalyse. Įgyvendinant ES struktūrinę paramą buvo sukurti nauji turizmo produktai, atnaujinti, atrestauruoti kultūros objektai, buvo investuota į Lietuvos turizmo įvaizdį. Visa tai pritraukė užsienio turistus aplankyti Lietuvą bei išleisti čia pinigų. Lietuvos turizmo rūmų vadovė Ž. Gavelienė atkreipia dėmesį, kad pernai prie turizmo pajamų rodiklio pagerėjimo prisidėjo ir Lietuvos pirmininkavo ES Tarybai renginiai.

4 lent. Turistų išlaidos, mln. Lt

	Turistų išlaidos, mln. Lt	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Vidurkis, mln. Lt
	Išvykstamasis turizmas	2203	2573,3	2910,1	3140,1	1830,6	2178,3	2271,7	2443,9
	Atvykstamasis turizmas	1753,1	1843,9	1346,4	1576,6	2208,8	2415,9	2507,704	1950,3
	Vietinis turizmas	420,5	460,8	357,9	369,6	392,4	404,8	425,6	404,5
	Turistų išlaidos iš viso	4376,6	4878	4614,4	5086,3	4431,8	4999	5205,004	4798,7
Lyginamasis svoris, %	Išvykstamasis turizmas	50,3	52,8	63,1	61,7	41,3	43,6	43,6	50,9
	Atvykstamasis turizmas	40,1	37,8	29,2	31,0	49,8	48,3	48,2	40,6
	Vietinis turizmas	9,6	9,4	7,8	7,3	8,9	8,1	8,2	8,5
Bazinis procentinis pokytis, %	Išvykstamasis turizmas	0,0	16,8	32,1	42,5	-16,9	-1,1	3,1	10,9
	Atvykstamasis turizmas	0,0	5,2	-23,2	-10,1	26,0	37,8	43,0	11,3
	Vietinis turizmas	0,0	9,6	-14,9	-12,1	-6,7	-3,7	1,2	-3,8
	Išlaidos iš viso:	0	11,5	5,4	16,2	1,3	14,2	18,9	9,6

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento pateiktais duomenimis

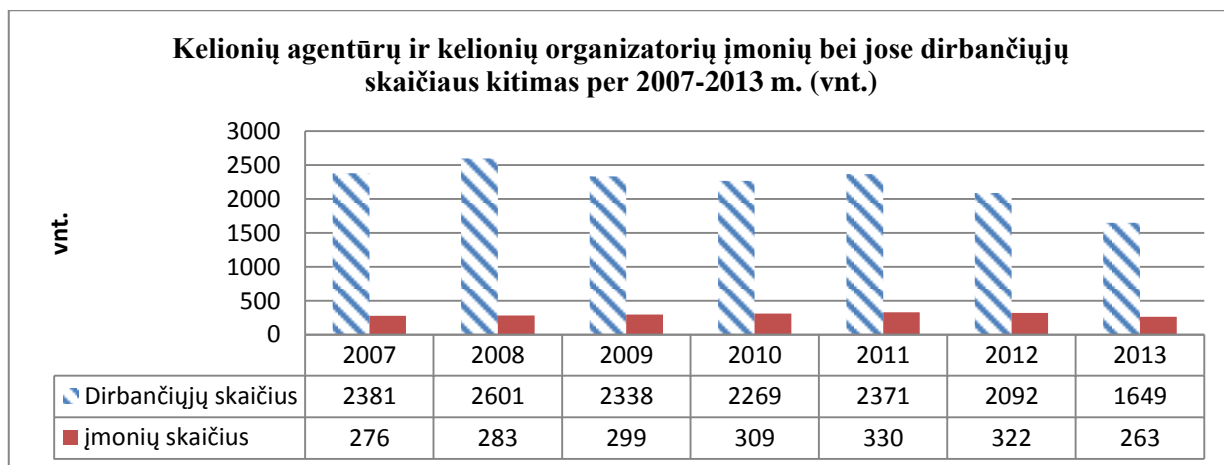
Žemiau pateiktame paveiksle pavaizduotas vietinio, atvykstamojo ir išvykstamojo turizmo, kai keliones organizuoja ir paslaugas teikia kelionių agentūros ir kelionių organizatoriai, turistų skaičius. Matyti, kad per visą analizuojamą 2007 – 2013 m. laikotarpį Lietuvos gyventojų, apsilankusių užsienyje, skaičius žymiai didesnis nei užsieniečių, atvykusių į Lietuvą, skaičius. Taip pat pastabėta, kad vietiniai turistai nėra linkę naudotis kelionių agentūrų ar kelionių organizatorių teikiamomis paslaugomis. Daugiausia turistų naudojosi kelionių agentūrų bei kelionių organizatorių paslaugomis 2008 m. (477,8 tūkst.), nuo bazinių 2007 m. šis rodiklis išaugo beveik 14 %. Turistų skaičiaus pokyčiui didžiausios teigiamos įtakos turėjo Lietuvos gyventojų, apsilankusių užsienyje, skaičiaus padidėjimas 26 % (2008 m. buvo 318,7 tūkst. turistų), lyginamasis svoris sudaro 66,7 % . Taip pat labai nežymiai tačiau teigiamai veikė ir vietinių turistų skaičiaus išaugimas 0,4 %, lyginamasis svoris sudaro 12 %. Tuo tarpu neigiamos įtakos turėjo užsienio turistų skaičiaus sumažėjimas 7,4 %, lyginamasis svoris sudaro 21,3 %.

15 pav. **Vietinis, atvykstamasis ir išvykstamasis turizmas, kai keliones organizuoja ir paslaugas teikia kelionių agentūros ir kelionių organizatoriai**

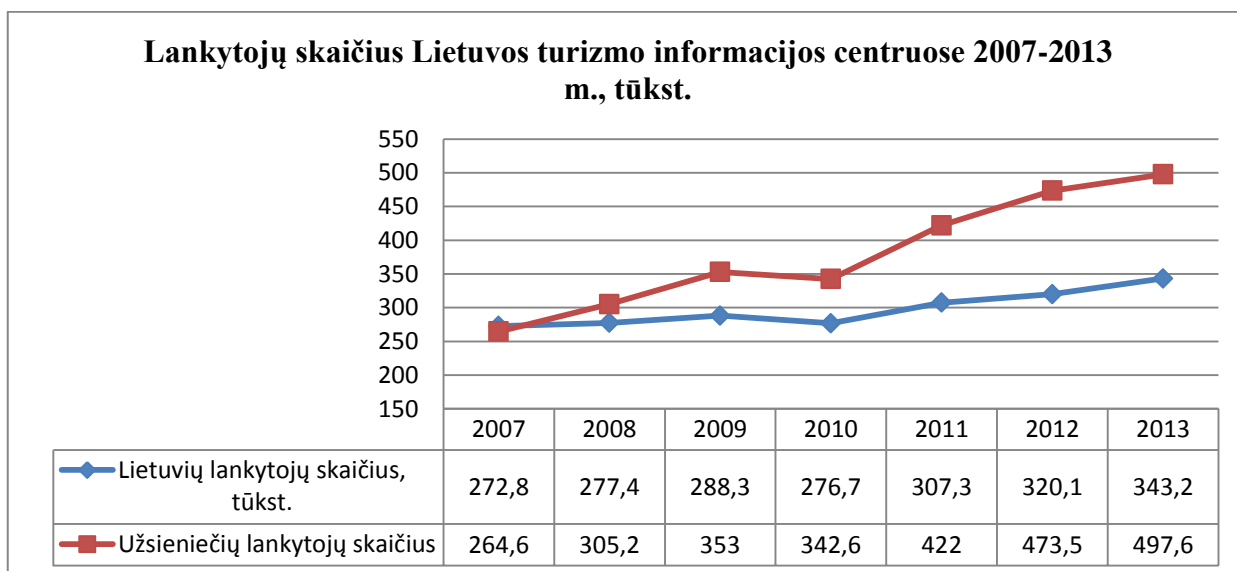
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis

Žemiau pateiktoje diagramoje matyti kelionių agentūrų ir kelionių organizatorių įmonių bei šiose įmonėse dirbančių darbuotojų kitimas per analizuojamą 2007 – 2013 m. laikotarpį. Kaip matyti, tiek dirbančiųjų asmenų, tiek įmonių skaičiaus kitimas per analizuojamą laikotarpį buvo netolygus. 2013 m. lyginant su baziniais 2007 m., Lietuvoje kelionių agentūrų bei kelionių organizatorių buvo 3 % daugiau, t. y. skaičius išaugo 7 įmonėmis. Nuo 2007 m. iki 2012 m. įmonių skaičius turėjo tendenciją didėti, vidutiniškai kasmet padidėjo po 3 % (9 įmonėmis), o 2013 m. lyginant su 2012 m. įmonių skaičius sumažėjo 12 %. Tuo tarpu dirbančiųjų šiose įmonėse skaičius per visus analizuojamus metus sumažėjo 14 %, nuo 2381 darbuotojų – 2006 m., iki 2049 darbuotojų – 2013 m. Daugiausia įmonių gyvavo 2011 m. (330 vnt.), tarpu gyventojų, dirbančių kelionių agentūrose, ar kelionių organizatorių buvo daugiausia 2008 m. (2601 darbuotojai). Didžiausias darbuotojų skaičiaus padidėjimas pastebėtas 2008 m., kuomet nuo praėjusių metų skaičius išaugo 9 % (220 vnt.). Pastebėta tendencija, kad įmonių daugėja, tačiau jose dirbančiųjų skaičius mažėja. Taip yra todėl, kad kelionių agentūros ir kelionių organizatorių įmonės yra mažos. Didžiausią šių įmonių dalį sudaro išvykstamojo turizmo įmonės.

16 pav. **Kelionių agentūrų ir kelionių organizatorių įmonių bei jose dirbančiųjų skaičius, vnt.**

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis LR statistikos departamento duomenimis

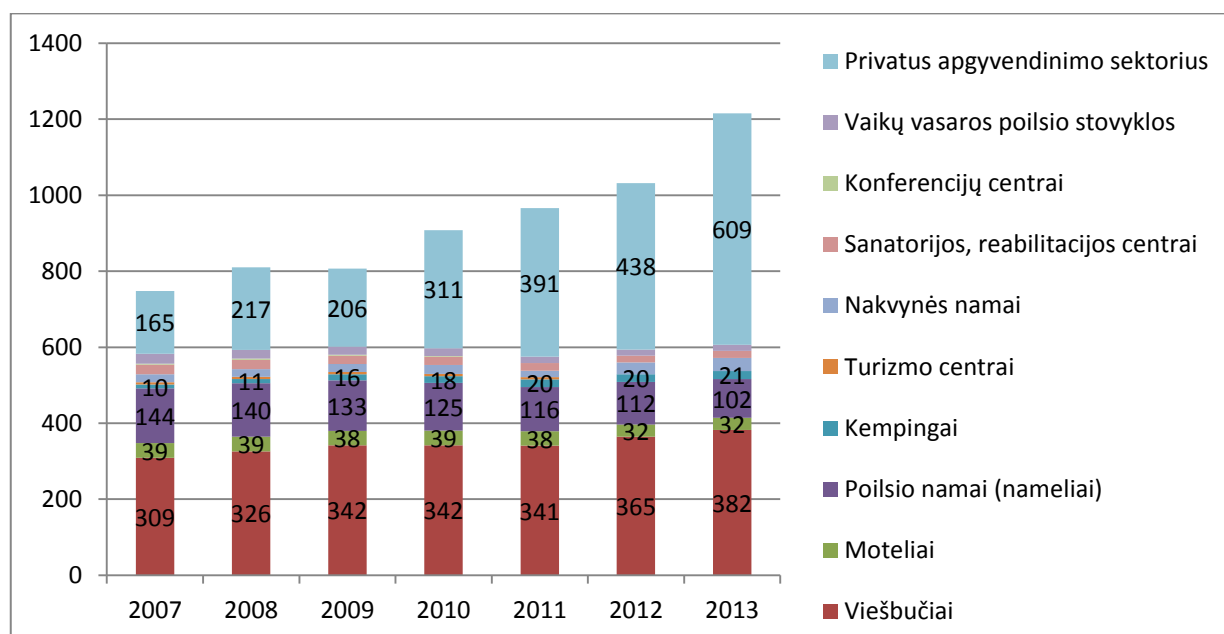
17 pav. **Lankytojų skaičius Lietuvos turizmo informacijos centruose 2006-2013 m., tūkst.**

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis LR statistikos departamento duomenimis

17 paveiksle pateiktas Lietuvos turizmo informacijos centruose, apsilankiusių skaičiaus kitimas. Vidutiniškai kasmet Lietuvos turizmo informacijos centruose apsilankė apie 678 turistus. Matyti, kad per visą analizuojamą 2007 – 2013 m. laikotarpį rodikliai turėjo tendenciją didėti, išskyrus 2010 m. Tai rodo augantį susidomėjimą keliavimu po Lietuvą galimybėmis tiek vietinių, tiek užsienio turistų tarpe. 2013 m. lyginant su baziniais 2007 m. bendras lankytojų skaičius Lietuvos turizmo informacijos centruose išaugo 56,5 %. Šiam rodikliui didesnės įtakos turėjo užsienio šalių turistai nei vietiniai turistai. Tik 2007 m. informacijos centruose buvo užmiksiuotas didesnis vietinių nei užsienio turistų skaičius. Tuo tarpu nuo 2008 m. iki 2013 m. užsienio turistų, apsilankiusių Lietuvos turizmo

centruose buvo daugiau nei Lietuvos gyventojų skaičius, kitaip tariant užsienio lankytojų skaičius augo sparčiau nei vietinių turistų. Remiantis LR turizmo departamento duomenimis 2013 m. šiose įmonėse sulaukta daugiausia užsienio lankytojų iš Vokietijos, Rusijos ir Lenkijos, atitinkamai – 21,5 %, 1,8 % bei 9,4 %.

Atlikus apgyvendinimo įstaigų kitimo analizę 2007 – 2013 m. laikotarpiu, nustatyta, kad apgyvendinimo įstaigų skaičius turėjo tendenciją didėti, išskyrus krizinį laikotarpį. Tačiau net ir kriziniu laikotarpiu apgyvendinimo įstaigų skaičius sumažėjo nežymiai, 2009 m. lyginant su praėjusiais metais apgyvendinimo įstaigų skaičius sumažėjo vos 0,04 % (3 vnt.). Šį rodiklį nulėmė spartesnis konferencijų centrų (33,3 %), sanatorijų, reabilitacijos centrų (12,%) bei vaikų vasaros poilsio stovyklų (9%) bei privataus apgyvendinimo sektoriaus sumažėjimas (5 %), nei kempingų skaičiaus augimas (45 %). 2013 m. lyginant su baziniais 2007 metais apgyvendinimo įstaigų skaičius išaugo 62 % (2013 m. 467 apgyvendinimo įstaigomis buvo daugiau nei baziniais 2007 m.). Pastebėta, kad apgyvendinimo įstaigų skaičius sparčiausiai augo (lyginant su praėjusiais ataskaitiniais metais) 2013 m. ir 2010 m., atitinkamai – 18 % ir 13 %. Kaip matyti pateiktame 18 paveiksle, sparčiausiai kito privataus apgyvendinimo sektoriaus rodiklis, kas ir turėjo didžiausios reikšmės tokiam apgyvendinimo įstaigų skaičiaus pokyčiui. 2013 m. privatus apgyvendinimo sektorius sudarė pusę bendro apgyvendinimo įstaigų skaičiaus. 2013 m. lyginant su 2012 m. privataus apgyvendinimo sektoriaus skaičius išaugo 39 %.

18 pav. Apgyvendinimo įstaigų kitimas 2007 – 2013 m. laikotarpiu (vnt.)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento pateiktais duomenimis.

Išanalizavus apgyvendinimo įstaigų pajamų kitimą 2007 – 2013 m. laikotarpiu, pastebėta, kad rodiklis turėjo tendenciją didėti, išskyrus krizinį laikotarpį (analogiškai kaip ir kiti analizuojami rodikliai). Per visą tiriamą laikotarpį pajamos išaugo 17 % (116 mln. Lt). 2013 m. apgyvendinimo įstaigų pajamos buvo didžiausios per visus 2007 – 2013 m., siekė 802 mln. Lt. Šiam rodikliui didelės reikšmės turėjo Lietuvos pirmininkavimas Europos Sąjungos Tarybai bei su pirmininkavimu susiję renginiai. Kriziniu laikotarpiu (2009 m. lyginant su 2008 m.) analizuojamos pajamos sumažėjo 26 % arba 193 mln. Lt. Analizuojant ataskaitinius metus su praėjusiais metais, pastebėta, kad daugiausia pajamos išaugo 2011 m. (lyginant su 2010 m.), jos išaugo 21,5 % arba 123 mln. Lt. Šiam rodikliui didžiausios įtakos turėjo tais metais vykęs vyrų Europos krepšinio čempionatas. Apgyvendinimo įstaigose apsisustojo ne tik čempionate dalyvavusios 24 komandos, tačiau ir didelė dalis krepšinio mėgėjų.

5 lent. Apgyvendinimo įstaigų pajamos 2007 – 2013 m. laikotarpiu (tūkst. Lt be PVM)

Metai	Apgyvendinimo įstaigų pajamos, tūkst. Lt be PVM	Bazinis pokytis, %	Grandininis pokytis, %	Bazinis pokytis, tūkst. Lt	Grandininis pokytis, tūkst. Lt
2007	686244,6	0	-	0	-
2008	743918,7	8,4	8,4	57674,1	57674,1
2009	550816,7	-19,7	-26,0	-135427,9	-193102,0
2010	571871,4	-16,7	3,8	-114373,2	21054,7
2011	695050,7	1,3	21,5	8806,1	123179,3
2012	737172,3	7,4	6,1	50927,7	42121,6
2013	802528,8	16,9	8,9	116284,2	65356,5

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento pateiktais duomenimis.

6 lent. Dirbančių asmenų skaičius apgyvendinimo įstaigose 2007 – 2013 m. laikotarpiu

Metai	Dirbančių asmenų skaičius apgyvendinimo įstaigose, vnt.	Bazinis pokytis, %	Grandininis pokytis, %	Bazinis pokytis, tūkst. Lt	Grandininis pokytis, tūkst. Lt
2007	10977,75	0	-	0	-
2008	11676,75	6,37	6,37	699,00	699,00
2009	10306,5	-6,11	-11,73	-671,25	-1370,25
2010	8106,5	-26,16	-21,35	-2871,25	-2200,00
2011	10105,5	-7,95	24,66	-872,25	1999,00
2012	10534,75	-4,04	4,25	-443,00	429,25
2013	10758,25	-2,00	2,12	-219,50	223,50

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento pateiktais duomenimis.

Atlikus dirbančiųjų apgyvendinimo įstaigose skaičiaus kitimo 2007 – 2013 m. laikotarpiu, pastebėta, kad darbuotojų skaičiaus kitimo tendencija yra ne vienoda. 2013 m. lyginant su baziniais 2007 m. rodiklis sumažėjo 2 % (219 tūkst.). Po finansinės krizės analizuojamas rodiklis prieš krizinio laikotarpio nepasiekė. Didžiausias darbuotojų skaičius užfiksuotas 2008 m. (11.6 tūkst.). Žymiausias rodiklio sumažėjimas pastebėtas 2010 m., kuomet rodiklis siekė 8,1 tūkst., t.y. 26 % mažiau nei baziniais 2007 m. ir 21 % mažiau nei 2009 m. Tačiau jau 2011 m. užfiksuotas ryškus darbo rinkos apgyvendinimo įstaigose atsigavimas, nes darbuotojų skaičius išaugo 25 % lyginant su 2010 m., t. y. dirbančiųjų skaičius išaugo dviem tūkstančiais.

Apibendrinant galima teigti, kad finansų krizė neaplenkė ir turizmo sektoriaus, tačiau ES struktūrinė parama, bei tarptautiniai renginiai pritraukė daugiau turistų, todėl 2011 m. bei 2013 m. užfiksuotas ryškus turizmo sektoriaus rodiklių pagerėjimas. Galime daryti išvadą, kad ES struktūrinė parama Lietuvoje įsisavinama efektyviai.

3. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS LIETUVOS TURIZMUI EFEKTYVAUS ĮSISAVINIMO PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI. EKSPERTINIS VERTINIMAS

Veiksnių įtaką, kuri nulemia ES struktūrinės paramos įsisavinimo efektyvumą, statistiškai apskaičiuoti yra labai sunku. Todėl buvo nuspręsta atlikti kokybinį tyrimą, pasirenkant individualų ekspertinio tyrimo metodą – interviu. Interviu pašnekovais pasirinktos šios ekspertės: ekspertė, dirbanti įgyvendinančioje institucijoje (toliau – ekspertė1) bei galutinės paramos gavėjos atstovė (toliau – ekspertė2). 5 priede pateikti preliminarūs (įvadiniai) interviu klausimai, interviu metu klausimai buvo išplėsti.

Pirmojo pokalbio metu buvo išsiaiškinta, kad ekspertė1, dirba įgyvendinančioje institucijoje su ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui projektais nuo 2010 m. Ekspertė1 yra sukaupusi ne mažą patirtį, kuria dalinasi vesdama mokymus paramos gavėjams ir kt. Antrojo pokalbio metu, buvo išsiaiškinta, kad ekspertė2 nuomonė šiek tiek skiriasi nuo pirmojo pokalbio metu ekspertė1 išsakytos nuomonės. Ekspertė2 atstovauja galutinio paramos gavėjo pusę. Pašnekovė LR turizmo departamente kaupia patirtį jau 7 metus. Pokalbio metu ekspertė savo nuomonę išsakė užtikrintai ir itin profesionaliai.

Ekspertė1 išreiškė tvirtą savo nuomonę, kad vietinis bei išvykstamasis turizmas Lietuvoje yra pakankamas, jame problemų neįžvelgia. Kaip ir visame pasaulyje, taip ir Lietuvoje išvykstamasis turizmas vis populiarėja, šalies gyventojai atranda tam laiko ir finansinių resursų. Tuo tarpu šalis turėtų

skirti didžiausią dėmesį būtent atvykstamajam turizmui. Ji mato šias didžiausias atvykstamojo turizmo problemas: šalies, kaip turistinės šalies, nežinomumas bei ribotos atvykimo į Lietuvą sąlygos. Siekiant padidinti atvykstamojo turizmo rezultatus, reikėtų didinti tarptautinių maršrutų pasiūlą. Ekspertė¹ nuomone, šiuo metu Lietuvoje yra oro transporto trūkumas, mažai šalių, iš kurių užsienio turistai gali atvykti į Lietuvą. Oro transporto maršrutų skaičiaus padidėjimas galėtų atitinkamai padidinti Lietuvos, kaip turistinės šalies žinomumą. Šiuo metu užsienio gyventojų paklausus apie Baltijos šalis, dauguma atsako žinantys Rygą, bet ne Vilnių (ar net Lietuvą). Kaip matyti iš atliktos analizės (žr. 2.2 skyrių), šiai priemonei buvo skirta mažiausiai ES lėšų. Išsprendus šias dvi problemas, užsienio turistų, atvykstančių į Lietuvą, skaičius padidėtų. Taip pat viena iš Lietuvos turizmo problemų yra sezoniškumas, kurį būtinai reikia mažinti. Didžioji dalis pajamų, gautų iš turizmo, uždirbama šiltuoju metų laiku. Šaltuoju metų laiku Lietuva turistų nedomina, neretai net gąsdina, todėl turizmo sezonas (laiko tarpas, per kurį gaunamos pajamos iš turizmo) Lietuvoje yra itin trumpas. Ši situacija nulemia turizmo paslaugų kainos išaugimą, o tai tiesiogiai veikia turistų skaičiaus mažėjimą. Turistai šiltuoju metu vietoj Lietuvos mieliau renkasi kitą šalį, pvz.: Barseloną, kur tikimybė, kad oras bus geresnis yra didesnė bei turizmo paslaugų kainos mažesnės. Ateityje, planuojant ES struktūrinės paramos lėšas, patariama išsamiau apibrėžti į ką yra koncentruojamas dėmesys. Kaip jau buvo minėta, nacionaliniu lygmeniu lėšos turėtų būti skiriamos į išskirtinius objektus, tuo tarpu savivaldybės – į vietinio turizmo traukos objektus, tokius kaip piliakalniai ar pan., kurie nėra išskirtiniai.

Ekspertė² negalėjo išskirti, kuriems turizmo produktams reikia didžiausio dėmesio bei didžiausios finansinės paramos. Į kiekvieną iš jų dedama daug pastangų, siekiant išplėsti turizmo infrastruktūrą. Tačiau vėliau užsiminė, kad daugiausia dirba su bendru šalies turizmo įvaizdžiu. Antrojo pokalbio metu pašnekovė išskyrė pagrindinę problemą tą, kad didžioji dalis finansavimo Lietuvos turizmui yra iš ES struktūrinių fondų lėšų, todėl ilgalaikės turizmo plėtros strategijos įgyvendinti nėra įmanoma. Tam tikrais momentais projektai gali likti nepabaigti įgyvendinti, o įdėtas indėlis – neįvertintas, nepateisintas. Pavyzdžiui, Estijoje didžioji dalis finansavimo šalies turizmo plėtrai skiriama iš šalies biudžeto lėšų, todėl plečiant turizmo infrastruktūrą bei įgyvendinant ilgalaikę strategiją, gali jaustis daug saugiau. Lietuvos atveju ES struktūrinė parama yra suskirstyta į tam tikrus etapus, ir nėra žinoma ar kitame etape bus skiriamas reikiamas finansavimas Lietuvos turizmui. Kaip tai atsilieps turistų skaičiui bei pajamoms, gautoms iš turizmo sektoriaus, sunku prognozuoti. Analizuojant turizmo problemas detaliau, ekspertė išskyrė šias problemas: sezoniškumas, šalies, kaip turistinės šalies nežinomumas. Rinkodara, viešinimas siekiama sumažinti sezoniškumo problemą. Intensyviai galvojama kokios vietovės, kokie objektai turistams gali būti įdomūs, taip pat viešinimas, straipsniai spaudoje ir pan., tai priemonės, kuriomis siekiama didinti šalies žinomumą, taip pritraukti turistus iš užsienio.

Ekspertėl pateikė savo pasiūlymą, kad valstybė turėtų investuoti į turizmo paslaugų įvairumą. Ekspertėl teigė, kad „pavyzdžiui, ES pirmininkavimo metu atsiradė keli nauji viešbučiai, ko nėra buvę jau labai ilgą laikotarpį“. Lietuvos istorija bei kultūriniai objektai yra orientuoti į patriotizmą, įskaitant ir naujus muziejus, kurie taip pat orientuojasi į Lietuvos istoriją. Su minėtais turizmo produktais nėra sąsajų su užsienio šalimis, priešingu atveju atvykstamojo turizmo turistams būtų kur kas įdomiau, tai atitinkamai padidintų turistų skaičių. Prieš investuojant į ES lėšas privalu skirti vietas, kurios yra specifinės bei patrauklios užsienio atstovams (pvz.: KGB muziejus, Gedimino kalnas, Kryžių kalnas). Valstybė turėtų investuoti į tas vietas, kurios orientuotos į užsienio turistus (į atvykstamąjį turizmą), tuo tarpu turizmo produktai orientuoti į vietinius turistus turėtų būti finansuojami savivaldybių.

Kuriant ES struktūrinės paramos įsisavinimo teisinį mechanizmą buvo neapgalvota apie viešojo bei privataus turizmo sąvokas. Ekspertėl įžvelgia problemą tame, kad ES struktūrinė parama buvo orientuota į viešąjį (atraktyvųjį) turizmą, tačiau norėta, kad būtų kuriama ir pritaikoma kompleksiškiems turizmo produktams. Pavyzdžiui, muziejus, gavęs ES struktūrinių fondų paramą, yra naujai pastatomas ar atnaujinamas, tuo tarpu šalia nevystoma maitinimo bei/ ar apgyvendinimo paslaugos, kurios yra privačios. Todėl pilni turizmo produktų komplektai nėra parduodami. Ekspertėl išskyrė dar vieną problemą, – neefektyvus projektų planavimas. Pateiktos paraiškos gauti finansavimą turizmo projektui buvo vertinamos per du metus, po to buvo sudaromos projekto finansavimo sutartys. Per minėtą laikotarpį, projektai pasensta. ES struktūrinės paramos efektyvų įsisavinimą taip pat stabdė nekonkretus paramos operatorių atrankos apibrėžimas, ši problema yra išlikusi iki šiol. Siekiant šią problemą išspręsti, buvo pasitelkta viešosios ir privačiosios partnerystės programa, kuri išaiškina operatoriaus pareigas, funkcijas ir kt. Ekspertėl pateikė konkretų pavyzdį, kuomet paramos operatorius buvo atrinktas laiku, tai SNOW arenos sėkmingas pavyzdys (SNORO sniego arena), kuris yra labai tinkamas ir net siektinas. Minėtas projektas savo apimtimi buvo labai sudėtingas, lyginant su „Palūšės“ turizmo centro projektu, kuris nebuvo sudėtingas, tačiau nesėkmingas. Druskininkų sniego arenos projektas buvo vykdomas efektyviau dėl to, kad paramos operatoriai buvo atrinkti tinkamu laiku.

Paklausus nuomonės apie atsakingų institucijų administruojančių, kontroliuojančių ar kitas funkcijas atliekančių, darbo specifikos problemas, kas keistina, ekspertėl išreiškė nuomonę, kad visos funkcijos yra pakankamos, ką nors keisti nėra poreikio. Tačiau išskyrė pagrindinę ir didžiausią ES struktūrinės paramos įsisavinimo efektyvumą stabdančią priežastį – korupciją. Lietuvoje korupcijos lygis yra gan aukštas (Korupcijos suvokimo indeksas (KSI) 2013 m. Lietuvoje – 57 balai iš 100 galimų ir 43 vieta 177 šalių sąrašė). Įgyvendinant projektus, remiamus iš ES struktūrinių paramos lėšų fondų, įtarus pažeidimą dėl korupcijos, prasideda teisminiai procesai, kurie daro didelę neigiamą įtaką paramos įsisavinimo efektyvumui. Kitaip tariant korupcija prailgina paramos įsisavinimo laikotarpį. Antrojo pokalbio metu, ekspertės² nuomone institucijos, kurios vertina paraiškas, viešųjų pirkimų dokumentus, išlaidų tinkamumą, savo darbą atlieką labai formaliai, nėra lanksčios. Visos procedūros

vilkina projektų įgyvendinimą. Paraiškų vertinimo etape galutinės paramos gavėjos privalo įrodyti, kad išlaidos yra tinkamos finansuoti, kas neretai yra labai sunku. Paraiškų vertintojai vertina labai tiesmukai ir nelanksčiai, labai tiksliai pagal paramos įsisavinimo punktus. Vertinant pirkimo dokumentus dažnai neatsižvelgiama į pirkimo tikslą, vertinama itin griežtai. Ekspertės² nuomone: „Valstybės kontrolė taip pat į viską žiūri labai formaliai“. Galutinės paramos gavėjos įgyvendinant projektus tiesiogiai susiduria su tokiomis problemomis, kurių sprendimo būdai gali būti neaprašytos paramos įgyvendinimo taisyklių punktais.

Paklausus ekspertės¹ nuomonės dėl paramos gavėjų baudimo (kuomet nustačius pažeidimą paramos gavėjas turi grąžinti atitinkamą dalį lėšų į Valstybės išdo sąskaitą), ar tai yra veiksminga priemonė, ekspertė¹ sutinka, kad tai yra išties veiksminga. nors nėra viešinamos pagrindinės pažeidimų atveju taikomos sankcijos, tačiau tai yra skaidrumo skatinimas bei kova su korupcija, kuri kaip jau buvo minėta, yra viena pagrindinių problemų tinkamai įsisavinant ES struktūrinės paramos lėšas. Taip pat buvo pasiūlyta įvesti atsakomybę administruojančioms institucijoms bei konsultacinėms įmonėms. Siūloma administravimo konsultantams apsidrausti civilinės atsakomybės draudimu, siekiant apsidrausti nuo klaidinančio konsultavimo, kuris turi neigiamų pasekmių. Taip kaip šiuo metu civilinės atsakomybės draudimas pradėtas taikyti projektuotojams bei rangovams. Tuo tarpu ekspertė² mano, kad įvedus atsakomybę administruojančioms institucijoms, būtų labai sunku tai įrodyti. Šiuo metu baudžiamos yra perkančiosios organizacijos, o kitų institucijų nuomonės yra neginčijamos. Neretai galutiniai paramos gavėjai yra nubaudžiami neteisingai, tačiau jos negali apsiginti, neturi į ką kreiptis. Pavyzdžiui, kuomet atitinkama institucija nusprendžia, kad išlaidos yra netinkamos finansuoti, paramos gavėja neturi į ką kreiptis, kad apgintų savo poziciją. Ekspertė² mano, kad atsakingos institucijos, siekdamos užkirsti kelią korupcijai, sukuria teisinę bazę, dėl kurios dažnai kenčia sąžiningos institucijos, tuo tarpu korumpuotos paramos gavėjos klesti.

Interviu metu taip pat buvo aptariama viešųjų pirkimų problematika. Ekspertės¹ nuomone, įgyvendinant projektus, finansuojamus iš ES struktūrinės paramos lėšų, taikomi viešieji pirkimai ugdo institucijų atstovų gebėjimą pirkti viešai. Prieš ES paramos laikotarpį apie viešuosius pirkimus nebuvo taip plačiai žinoma, todėl šiuo metu susiduriama su viešųjų pirkimų neišmanymu. Perkančiosios organizacijos nesuvokia apie ekonominio naudingumo kriterijus (sudėtingesnis būdas vykdant viešuosius pirkimus) yra naudingesnis nei mažiausios kainos kriterijus (lengvesnis būdas). Vykdant viešuosius pirkimus, pritaikant mažiausios kainos kriterijų, perkančiosios organizacijos neįvertina kiek praranda negalėdamos pradėti darbų, nes rangos darbai dažniausiai užtrunka. Pastaruoju metu vis stipriau rekomenduojama vykdant viešuosius pirkimus taikyti ekonominio naudingumo kriterijų. Tuo tarpu galutinio paramos gavėjo atstovės nuomone, Viešųjų pirkimų įstatymas tampa kuo toliau, tuo labiau sudėtingesnis, painesnis. Pirkimo dokumentų aiškinimas yra pagrįstas tiekėjų naudai, kuo toliau tuo labiau. Konkurso dalyviai tai sąmoningai suprasdami pradeda piktnaudžiauti, bei rašo pretenzijas

ar net kreipiasi į teismus. Ekspertės² nuomone, perkančiosios organizacijos tampa beteisėmis. Visa tai vilkina viešųjų pirkimų vykdymą bei tuo pačiu projektų įgyvendinimą. Kita problema, kad Viešųjų pirkimų tarnybai pripažinus, kad pirkimas yra netinkamas, perkančioji organizacija negali apsiginti. Su nuomone, kad pirkimas tinkamas į teismą kreiptis negalima, o įrodyti yra labai sunku. Perkančiosios organizacijos tokiais atvejais neturi kur kreiptis.

A. Damulienė savo straipsnyje rašo, kad vienas iš pagrindinių trukdžių efektyviai įsisavinti paramos lėšas yra per griežtos programų įgyvendinimo ir administravimo taisyklės. Ekspertė¹ mano, kad minėtos taisyklės yra griežtos pakankamai. Įgyvendinančiosios institucijos atstovė pastebėjo, kad šiuo metu yra pateikiami nepakankami Viešųjų pirkimų tarnybos metodiniai nurodymai, kaip įgyvendinančios agentūros turėtų elgtis vienais ar kitais atvejais. Kitaip tariant reikia siekti, kad agentūrų praktikos būtų suvienodintos. Tuo tarpu ekspertė² mano, kad paramos įgyvendinimo taisyklės yra interpretacijų klausimas. Kiekvienas jas gali vis kitaip suprasti ir interpretuoti.

Apibendrinat galima teigti, kad įgyvendinat turizmo projektus bei įsisavinant ES struktūrinės paramos lėšas, trūksta bendradarbiavimo. Problemos, kurios atsiranda projektų įgyvendinimo metu, neturėtų būti paliktos tik galutinių paramos gavėjų atsakomybei. Pagrindinę ES struktūrinių lėšų Lietuvos turizmui įsisavinimo problemą abi pašnekovės suvokia kaip korupciją, tačiau nuomonės dėl minėtos problemos sprendimo būdų nesutampa. Turizmo problemas abi ekspertės suvokia taip pat, išskiria sezoniškumo, šalies nežinomumo problemas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Turizmas yra skirstomas į atvykstantąjį, išvykstantąjį, bei vietinį turizmą. Lankytinos vietos bei svarbiausios turizmo infrastruktūros įmonės, teikiančios paslaugas, tokias kaip: apgyvendinimo, maitinimo, transporto, kelionių organizavimo bei kitos paslaugas sudaro turizmo plėtotės pamatą. LR ūkio ministerijos formuojamos turizmo politikos pagrindinis tikslas yra turizmo produktų plėtra, Lietuvos žinomumo didinimas, atvykstantojo turizmo turistų skaičiaus didinimas bei turizmo sezoniškumo mažinimas. Tinkamas šios politikos formavimas bei jos įgyvendinimas gali turėti teigiamos įtakos Lietuvos ekonomikai: užimtumo didinimas, kuriama pridėtinė vertė, ir pan. Taip pat turizmo politika padeda suvaldyti turizmo įtaką socialinei kultūrai, keliant gyventojų mentalitetą, didžiavimąsi savo šalimi. Vienas iš svarbiausių dalykų, kurių turizmo politika turėtų apimti, tai aplinkosauga. Nesaugoma šalies aplinka ilguoju laikotarpiu, mažins pajamas, gaunamas iš turistų, mažins užimtumą ir pan.

Parama turizmui skiriama iš ERPF ir LR valstybės biudžeto pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 2007 – 2013 m. pirmo prioriteto šešias priemones. Už minėtas priemones atsakinga institucija paskirta LR Ūkio ministerija, tuo tarpu įgyvendinančioji institucija Lietuvos verslo paramos agentūra. Tinkamai formuojama ES struktūrinės paramos administravimo politikos užtikrinimas bei tinkamas jos įgyvendinimas prisideda prie ES lėšų įsisavinimo efektyvumo. Todėl jau prieš teiktą ES struktūrinę paramą 2004 – 2006 m. laikotarpiu buvo formuojama ES struktūrinės paramos administravimo politika.

Korupcija yra pagrindinis veiksnys, kuris neigiamai įtakoja efektyvų ES struktūrinės paramos šalies turizmui įsisavinimą. Kitas veiksnys, tai per griežtos ES struktūrinės paramos administravimo taisyklės, viešųjų pirkimų įstatymo taikymo problemos, kurios apsunkina ES struktūrinės paramos įsisavinimą. Rekomenduojama apgalvotai mažinti teisinį barjerą, remiantis užsienio gerąja praktika. Taip pat rekomenduojama užtikrinti tinkamą viešininį potencialiems paramos gavėjams. Visa tai atlikus tinkamai bus pritraukiamos didesnės investicijos, gerinamas šalies įvaizdis, mažiau iškraipoma konkurencija.

Lietuvos turizmui skirtas ES struktūrinės paramos finansavimas siekia 867,26 mln. Lt. Tai sudaro 59 %, visų pateiktų paraiškų verčių sumos. Daugiausia investuota į viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksinę pritaikymą turizmo reikmėms, skirta parama sudarė beveik 30 % viso turizmo projektams skirto finansavimo (277,1 mln. Lt). Tauragės ir Marijampolės apskrityse įsisavinta apie 90,5 % šioms apskritims skirto finansavimo lėšų, tuo tarpu Panevėžio apskrityje pastebėtas mažiausias paramos lėšų įsisavinimo rodiklis. Didžiausia ES struktūrinės paramos lėšų turizmo projektams suma įsisavinta Klaipėdos, Vilniaus, Kauno bei Alytaus apskrityse. Klaipėdos apskrities turizmo projektams skirta 200 mln. Lt, kurie išskirstyti 46 projektams, iš jų 28 % skirti

turizmo paslaugų/ produktų įvairovės plėtrą ir turizmo paslaugų kokybės gerinimą (56 mln. Lt). Vilniaus apskrities turizmo projektams skirta 176 mln. Lt., kurie išskirstyti 70 projektų. Didžiausia investicijų dalis orientuota į viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksišką pritaikymą turizmo reikmėms, tai sudaro 42 % visų Vilniaus apskrities turizmo projektams skirtų paramos lėšų. Kauno apskrities turizmo projektams buvo nuspręsta skirti 136,6 mln. Lt., jie išskirstyti 35 projektams. 40 % visų Kauno apskrities turizmo projektams skirtų lėšų investuota į nacionalinės svarbos turizmo projektus. Alytaus apskrities turizmo projektams skirta 100 mln. Lt, jie išskirstyti 20 projektų. Didžiausia paramos lėšų dalis skirta ekologinio (pažintinio) turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatos gerinimo infrastruktūros kūrimą ir plėtrą, tai sudaro 51 % visų Alytaus apskrities turizmo projektams skirto finansavimo (51 mln. Lt.). Šiuo metu visoje Lietuvoje yra įsisavinta beveik 80 % visų lėšų skirtų turizmo projektams finansuoti.

Finansų krizė neaplenkė ir turizmo sektoriaus, tačiau ES struktūrinė parama, bei tarptautiniai renginiai pritraukė daugiau turistų, todėl 2011 m. bei 2013 m. užfiksuotas ryškus turizmo sektoriaus rodiklių pagerėjimas. Turistų išlaidos nuo 2007 m. iki 2013 m. išaugo 19 %, šiam rodikliui didžiausios įtakos turėjo atvykstamojo turizmo išlaidų padidėjimas 43 %. Įgyvendinant ES struktūrinę paramą buvo sukurti nauji turizmo produktai, atnaujinti, atrestauruoti kultūros objektai, buvo investuota į Lietuvos turizmo įvaizdį. Visa tai pritraukė užsienio turistus aplankyti Lietuvą bei išleisti čia pinigų. Atvykstamojo turizmo turistų skaičius išaugo 20 % nuo ES struktūrinės paramos įsisavinimo pradžios. Tačiau atvykstamojo turizmo skaičius išlieka mažiausias lyginant su išvykstamojo bet vietinio turizmo turistų rodikliais, kurių lyginamasis svoris 2013 m. sudarė atitinkamai – 30 % ir 47 %. Atsižvelgus į atliktos analizės išvadas, galima matyti, kad valstybės formuojama turizmo politika turėtų būti orientuota į atvykstamojo turizmo turistų skaičiaus didinimą.

Išanalizuota ekspertų nuomonė patvirtino darbe atlikto tyrimo rezultatus. Nustatyta, kad pagrindinis Lietuvos turizmo objektas į kurį reikia investuoti yra atvykstamasis turizmas. Rekomenduojama didesnę dėmesį skirti oro transporto maršrutų plėtrai. Pastebėta, kad įgyvendinant turizmo projektus bei įsisavinant ES struktūrinės paramos lėšas, trūksta institucijų tarpusavio bendradarbiavimo. Problemos, kurios atsiranda projektų įgyvendinimo metu, neturėtų būti paliktos tik galutinių paramos gavėjų atsakomybei. Pagrindinė ES struktūrinių lėšų Lietuvos turizmui efektyvaus įsisavinimo problema, vieninga ekspertų nuomone, yra korupcija, tačiau nuomonės dėl minėtos problemos sprendimo būdų nesutampa.

LITERATŪRA

1. **Astromskienė A.** ES paramos įtaka kaimo turizmo plėtrai Lietuvoje // Vadyba: mokslo tiriamieji darbai. – Kaunas: LR Žemės ūkio rūmai, 2007, Nr. 2(11), p. 16–21. – ISSN 1648-7974.
2. **Astromskienė, A., Sirusienė, R.** SAPARD įtaka ekonominės veiklos plėtrai ir alternatyvių pajamų skatinimui kaimo turizmo versle // Vadyba: mokslo tiriamieji darbai. – Kaunas: LR Žemės ūkio rūmai, 2004., 74 p. – ISBN 9955-581.
3. **Baroniūnaitė, E., Meilienė, E.** Turizmo ekonominio poveikio analizės ypatumai. http://www.lrti.lt/veikla/bar_turizm.doc [žiūrėta 2013 09 15].
4. **Bartosevičienė, V.** Ekonominė statistika: mokomoji knyga. – Kaunas: Technologija, Kauno technologijos universitetas, 2009. – ISBN 998613918X.
5. **Beležentis, A., Žuromskaitė, B.,** Turizmo vadyba. Tarptautinio turizmo administravimo įvadas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2012, - 193 p. – ISBN 978 – 9955 – 19 – 467 – 5.
6. **CALYPSO STUDY ON SOCIAL TOURISM LITHUANIA** http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/files/calypso/country-reports/lithuania_en.pdf [žiūrėta 2013 05 15].
7. **Cooper, CH., C Michael Hall** Contemporary Tourism: An International Approach, - London: Oxford OX2 8DP, 2008, – 377 p. – ISBN 978-0-7506-6350-2.
8. **Damulienė, A.** Tourism Infrastructure in Lithuania theoretical and practical aspects // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2003.26, p. 81. – ISSN 1392 – 1142
9. **Damulienė, A.** (2006). Kaimo turizmas: definicija ir plėtra Lietuvoje // Interational Conference „Business development possibilities in the new European area“. Scientifics proceedings. – Vilnius: Vilnius University. 2006, 21–22 September.
10. **E. Žukauskas** ES lėšos – svarbu ne tik „kiek“, bet ir „kaip“ http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=6186 [žiūrėta 2013 03 10].
11. **Edgell David L., Smith, G. at al.** Tourism policy and planning. Yesterday, Today and Tomorrow // 1st ed. – UK, Oxford: Elsevier, 2008., 441 p. – ISBN: 978-0-7506-8557-3.
12. **Elliott J.** Politics and public sector management // USA, New York: Routledge, 1997., 279 p.– ISBN 0-415-07157-7, ISBN 0-415-07158-5
13. **Europos bendrijų komisija (2010) komisijos komunikatas** Darnaus ir konkurencingo Europos turizmo darbotvarkė <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0621:LT:NOT> [žiūrėta 2013 03 10].

14. **Europos Parlamentas.** Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_4.16.pdf [žiūrėta 2013 03 10].
15. **Funck, B., Pizzti, L.** European Integration, Regional Policy, and Growth // Washington, D. C.: The World Bank, 2003, p. 249, – ISBN: 0 – 8213 – 5395 – 0.
16. **Goeldner Charles R., Brent Ritchie J. R.** Tourism: Principles, Practices, Philosophies, 10th Edition // Canada: University of Colorado, University of Calgary, 2006. – 688 p. – ISBN: 978-0-471-45038-2.
17. **Grecevičius P. ir kt.** Turizmas: vadovėlis – Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras, 2002. – 320 p. – ISBN 9955-9366-3-0.
18. **Holden, A.** Environment and tourism (second edition). - London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2008. – 268 p. – ISBN 978 – 0 – 415 – 39955 – 5.
19. **International Tourism Demand Exceeds Expectations in the First Half of 2013** World Tourism Organization UNWTO. <http://media.unwto.org/en/press-release/2013-08-25/international-tourism-demand-exceeds-expectations-first-half-2013> [žiūrėta 2013 05 15].
20. **Jakaitienė, A., Klyvienė, V.** Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai // Pinigų studijos: Ekonomikos teorija ir praktika, 2007, Nr. 2., p. 24 – 46.
21. **Kazėnas, G.** ES struktūrinės politikos reforma //Vilnius: viešojo politika ir administravimas, Mykolo Romerio universitetas, 2008 Nr. 26 - ISSN 1648-2603.
22. **Lietuva Europos Sąjungoje.** <http://www.euro.lt> [žiūrėta 2013 09 05].
23. **Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumentas.** http://www.esparama.lt/lt/bpd/apie_BPD [žiūrėta 2012 12 05].
24. **Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa,** kuriai pritarta ES Kaimo plėtros komitete 2007 m. rugsėjo 19 d. http://www.zum.lt/min/failai/Oficialus_KPP_2007-2013_bendroji_dalis_final1vert_LT.pdf [žiūrėta 2012-12-05].
25. **Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa.** I priedas „Priemonių aprašymai“. LR Žemės ūkio ministerija. <http://www.zum.lt/min/failai/KPP__programos_priemoniu_aprasymai__lietuviu_kalba_.pdf [žiūrėta 2012-12-05].
26. **Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ įgyvendinimo taisyklės,** patvirtintos LR Žemės ūkio ministro 2008 m. sausio 8 d. įsakymu Nr. 3D-13. <http://www.zum.lt/zumn/documents/isakymu-priedai/080108-3D-13-2.pdf> [žiūrėta 2012 12 05].
27. **Lietuvos verslo paramos agentūra** <http://www.lvpa.lt> [žiūrėta 2013 01 10].
28. **LR statistikos departamentas** Turizmas: rodikliai <http://osp.stat.gov.lt/rodikliai48> [žiūrėta 2014 01 15].

29. **LR turizmo įstatymas** <http://www.infolex.lt/ta/64687> [žiūrėta 2012 12 28].
30. **LR Ūkio ministerija** Turizmas <http://www.ukmin.lt/web/lt/turizmas> [žiūrėta 2013 09 23].
31. **LR Ūkio ministro įsakymas**. Dėl valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos 2013 metų veiklos plano patvirtinimo Nr. 4-455. <http://www.tourism.lt/uploads/documents/2013-veiklos-planas-VTD.pdf> [žiūrėta 2013 08 28].
32. **Lukoševičienė R., Vaičiulienė S.** Struktūrinių fondų parama verslui. http://www.e-library.lt/resursai/Mokslai/Kolegijos/Kolpingo_kolegija/konferencija2006/18.pdf [Žiūrėta 2013-10-17].
33. **Maskoliūnaitė D.** Lietuvos kaimo turizmo verslas ES panoramoje // Šalies naujienos. – Vilnius: UAB „Šalies naujienos“, 2003, Nr. 2., p. 6. – ISSN 1648-843.
34. **Mohl, P.; Hagen, T.** Do EU structural funds promote regional growth? New evidence from various panel data approaches.// *Regional Science& Urban Economics*, 2010, Issue 5, p. 353-365.
35. **Nacionalinė turizmo plėtros strategija 2007 – 2013.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=325084&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2013 03 10].
36. **Navickas, V., Malakauskaite, A.** The Possibilities for the Identification and Evaluation of Tourism Sector Competitiveness Factors // *Engineering economics*, 2009. No 1 (61), p. 37-44. - ISSN 1392-2785.
37. **Oficiali Lietuvos turizmo svetainė** <http://www.lithuania.travel/objektai/vilniaus-universiteto-ansamblis/498> [žiūrėta 2014 01 21].
38. **Pečkaitis, J. S., Mačerinskienė I.** Magistro baigiamojo darbo rengimo tvarka // Mokomasis leidinys. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008.
39. **Projektų statistika.** http://www.esparama.lt/barometras?program=VP3&intermediate_institution=&program_priority=VP3-1&implementing_institution=LVPA&measure=&date_to=2014.01.01 [žiūrėta 2013 10 25].
40. **Raipa A.** Viešojo administravimo efektyvumo turinys // Viešojo administravimo efektyvumas: monografija – Kaunas: Technologija, 2007., p. 387– ISBN9955-09-095-2.
41. **Ramanauskienė, J., Gargasas, A.** Kokybės aktualumas kaimo turizmo verslo vadyboje // *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*. 10 (3). – Kaunas: LŽŪU Leidybos centras. SOCIETAL STUDIES 2012, 4(1), p. 125–138.
42. **Rudzkiene, V.** Socialinė statistika. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. – 257 p. - ISBN 9955-19-002-7.
43. **Struktūrinė parama.** <http://parama.nma.lt> [žiūrėta 2012 12 05].

44. **Stulpinaitė J.** Turizmo pagrindai: vadovėlis. – Šiauliai: Šiaulių kolegija, 2013, - 198 p. - ISBN 978-609-415-062-3.
45. **Svetikienė, I.** Turizmo marketingas: vadovėlis. – Vilnius: UAB „Ciklonas“ Vilniaus kolegija, Marketingo katedra, 2002. - 305 p. – ISBN 9955 – 519 – 02 – 9.
46. **Tureikytė D.** Sociologinių tyrimų metodologija ir metodai: Vadovėlis. –Kaunas: VDU, 2004. P. 20-40
47. **Valstybinis turizmo departamentas**, <http://www.tourism.lt/aktualijos/detaliai.php?ID=3353> [žiūrėta 2012-12-05].
48. **Vogelsohn H., Graefe A.R., Estes C.A.** Economic impact analysis: a look at useful methods // Parks & Recreation, 2001, Vol.36 Issue 3, p. 28,5.
49. **Vveinhardt J., Kigaitė, K.** Turizmo paslaugų kokybės sistemos teorinė apžvalga ir problematika // Šiaulių kolegija.
50. **Žalys, L. Žalienė, I., Ižodaitė, I.** Characteristics Lithuania Rural Tourism and its Development Policy // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2006, 7(2). – Šiauliai: Šiaulių universitetas.
51. **Žilinskas, V. J., Maksimenko, M.** Kaimo turizmo darnios plėtros perspektyvos // Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. 2008, 13 (2). – Kaunas: Spalvų kraitė.

Liškutė R. ES struktūrinė parama Lietuvos turizmui / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Mačerinskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2014. – 60 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui įsisavinimo efektyvumas, iškeltos pagrindinės ES struktūrinės paramos lėšas bei pateiki sprendimai joms spręsti. Pirmojoje darbo dalyje teoriniu aspektu analizuojama turizmo infrastruktūra, ES struktūrinės paramos politikos turinys bei ES struktūrinės paramos vaidmuo šalies ekonomikai. Antrojoje darbo dalyje analizuojamas ES struktūrinės paramos Lietuvos bei apskričių turizmo sektoriui įsisavinimo efektyvumas, analizuojami turizmo sektoriaus rodikliai ES struktūrinės paramos įsisavinimo laikotarpiu. Trečiojoje darbo dalyje analizuojama ekspertų nuomonė apie ES struktūrinės paramos turizmui įsisavinimo problemas bei perspektyvas.

Pagrindiniai žodžiai: ES struktūrinė parama, Lietuvos turizmas, 2007 – 2013 m. laikotarpis.

Liškutė R. EU structural funds to tourism of Lithuania / Master's Work in Public sector economics. Supervisor doc. dr. J. Mačerinskas. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2014. – 60 p.

ANOTATION

In Master's Work was analyzed and evaluated the EU Structural Funds absorption efficiency of Lithuanian tourism, brought main problems of EU structural funds absorption and provide solutions. In the first part was analyzed the theoretical aspect of the tourism infrastructure of the EU structural policy content and the role of EU structural support of the country's economy. The second part analyzes the EU structural support for Lithuania and county tourism sector absorption efficiency, the analysis of the tourism sector indicators for the EU structural assistance period. The third part analyzes the expert opinion of the EU structural assistance for tourism absorption problems and prospects.

Key words: EU structural assistance, Lithuanian tourism, 2007 - 2013. period.

Liškutė R. ES struktūrinė parama Lietuvos turizmui / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Mačerinskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2014. – 60 p.

SANTRAUKA

Magistro darbe analizuojama ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui įsisavinimo efektyvumas. Pagrindinė darbe analizuojama problema kokios priežastys trukdo efektyviai įsisavinti paramos lėšas turizmo sektoriuje bei kaip jas sumažinti ar net pašalinti. Išanalizavus turizmo infrastruktūrą teoriniu aspektu, ES struktūrinės politikos turinį bei veiksmų darančių įtaką ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui įsisavinimo efektyvumui, buvo padarytos išvados, kad LR ūkio ministerijos formuojamos turizmo politikos pagrindinis tikslas yra turizmo produktų plėtra, Lietuvos žinomumo didinimas, atvykstamojo turizmo turistų skaičiaus didinimas bei turizmo sezoniškumo mažinimas. Tinkamas šios politikos formavimas bei jos įgyvendinimas gali turėti teigiamos įtakos Lietuvos ekonomikai: užimtumo didinimas, kuriama pridėtinė vertė, ir pan. Parama turizmui skiriama iš ERPF ir LR valstybės biudžeto pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 2007 – 2013 m. pirmo prioriteto šešias priemones. Už minėtas priemones atsakinga institucija paskirta LR Ūkio ministerija, tuo tarpu įgyvendinančioji institucija Lietuvos verslo paramos agentūra. Korupcija yra pagrindinis veiksnys, kuris neigiamai įtakoja efektyvų ES struktūrinės paramos šalies turizmui įsisavinimą. Atlikta dinaminės bei struktūrinės ES struktūrinės paramos Lietuvos turizmui pagal apskritis, turizmo sektoriaus pagrindinių rodiklių analizės parodė, kad šiuo metu visoje Lietuvoje yra įsisavinta beveik 80 % visų lėšų skirtų turizmo projektams finansuoti. 2011 m. bei 2013 m. užfiksuotas ryškus turizmo sektoriaus rodiklių pagerėjimas. Ekspertinio tyrimo metu buvo nustatyta, kad įgyvendinat turizmo projektus bei įsisavinant ES struktūrinės paramos lėšas, trūksta institucijų tarpusavio bendradarbiavimo.

Liškutė R. EU structural funds to tourism of Lithuania / Master's Work in Public sector economics. Supervisor doc. dr. J. Mačerinskas. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2014. – 60 p.

SUMMARY

In the Master's Work was analyzed the EU structural support for Lithuania's tourism absorption efficiency. There was analyzing the reasons which prevent the effective absorption of funds to support

the tourism sector, as well as to reduce or even eliminate it. The analysis of the tourism infrastructure in the theoretical aspect of the EU's structural policy content and the factors influencing the EU's Structural Funds absorption efficiency of tourism in Lithuania, it was concluded that the Ministry of Economy, a tourism policy is the main objective of the tourism product development, raising awareness of Lithuania, inbound tourism and increasing the number of tourists Reducing the seasonality of tourism. Proper formation of the policy and its implementation can have a positive impact on the Lithuanian economy, increasing employment, added value, and so on. Support for tourism comes from the ERDF and the State budget by Cohesion Action Plan for 2007 - 2013 the first priority of the six measures. For these measures to the responsible authority created by the Ministry of Economy , while the implementing body Lithuanian Business Support Agency. Corruption is a major factor that negatively affects the efficiency of the EU structural assistance for the country's tourism uptake. The dynamic and structural EU structural assistance by county Lithuanian tourism , tourism sector of the main indicators of the analysis showed that across Lithuania is absorbed almost 80 % of all funding for tourism projects. In 2011 and 2013 A marked improvement in the tourism sector indicators. Expert study found that the implementation of tourism projects and absorbing EU structural support funds, the lack of inter-institutional cooperation.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS LĖŠOS TURIZMUI PAGAL APSKRITIS

Veiksmų programos prioriteto priemonės	apskritis	Bendra projekto vertė, Lt	Projektui skirtas finansavimas, Lt	Projektui skirtas finansavimo ES dalis, Lt	Projektui išmokėta lėšų, Lt	Projektui išmokėta lėšų ES dalis, Lt	Sutarčių sk.
VP3-1.3-ŪM-01-V	Alytaus	92521784,42	50919946,7	50919946,7	44329378,7	44329379	4
	Kauno	21820757,95	20869882,81	20869882,81	15061113,9	15061114	7
	Klaipėdos	51605020,26	48478950,26	39038113,2	34116316,1	25860427	6
	Marijampolės	0	0	0	0	0	0
	Panevėžio	5580027,2	5382629,54	5382629,54	4282024,39	4282024,4	2
	Tauragės	1206609	1201609	1201609	1201609	1201609	2
	Telšių	17577147	17262122	17262122	10907295,6	10907296	4
	Utenos	30753285,54	28387226,54	21756809,56	20083707,4	13546575	9
	Vilniaus	28491786,57	21581165,6	21581165,6	17819343,4	17819343	7
	Šiaulių	337000	337000	337000	336999,35	336999,35	1
VP3-1.3-ŪM-02-V	Alytaus	4715328	4715328	4715328	3303292,77	3303292,8	2
	Kauno	38582305,36	37286579,45	37106898,96	31385563,7	31205712	8
	Klaipėdos	55187173,33	50175924,76	44136903,94	25341076,9	25284408	13
	Marijampolės	26114595,77	25444279,83	25349477,77	24114694	24019892	7
	Panevėžio	14981708	14934524	14934524	6724597,95	6724598	3
	Tauragės	15969255	15566668	15566668	14396608,9	14396609	4
	Telšių	24151394,38	21822188,65	17140764,65	17395536	15333871	7
	Utenos	4377780,88	4377780,88	4377780,88	4357378,24	4357378,2	2
	Vilniaus	77545460,85	74166174,09	73167956,48	60167880,5	59340866	14
	Šiaulių	20299620	19920489	18527494,6	18786373,9	18074886	5
VP3-1.3-ŪM-03-V	Alytaus	20373184,42	9362242,16	9362242,16	8760605,83	8760605,8	1
	Kauno	158992838	54852556,93	54852556,93	53342376,4	53342376	2
	Klaipėdos	46435126,94	36592446,34	36592446,34	36558639,1	36558639	1
	Marijampolės	0	0	0	0	0	0
	Panevėžio	0	0	0	0	0	0
	Tauragės	0	0	0	0	0	0
	Telšių	0	0	0	0	0	0
	Utenos	8545716	5400000	5400000	3231920,91	3231920,9	1
	Vilniaus	11784228	5846473	5846473	5710261,06	5710261,1	2
	Šiaulių	0	0	0	0	0	0
VP3-1.3-ŪM-04-V	Alytaus	0	0	0	0	0	0
	Kauno	0	0	0	0	0	0
	Klaipėdos	147971	144971	144971	26995,91	26995,91	1
	Marijampolės	0	0	0	0	0	0
	Panevėžio	0	0	0	0	0	0
	Tauragės	0	0	0	0	0	0
	Telšių	0	0	0	0	0	0
	Utenos	0	0	0	0	0	0
	Vilniaus	43481231,5	43479451,5	43479451,5	26096722,4	26096722	27
	Šiaulių	0	0	0	0	0	0
VP3-1.3-ŪM-05-V	Alytaus	9560149,24	6964628,05	6964628,05	6534697,88	6534697,9	7
	Kauno	11056927,63	7363887,89	7363887,89	5351044,34	5351044,3	13
	Klaipėdos	8962239	7510447	7510447	6091401,04	6091401	12
	Marijampolės	11421359,82	7362413	7362413	5549798,26	5549798,3	7
	Panevėžio	9140012,33	7032501,49	7032501,49	2583769,05	2583769,1	9
	Tauragės	8815696	7066593,25	7066593,25	6724302,03	6724302	10

		(1 priedo tęsinys)					
	Telšių	8614703,8	7322496,83	7322496,83	6548092,9	6548092,9	8
	Utenos	8541118,82	6810137,8	6810137,8	4057428,04	4057428	11
	Vilniaus	8103328,24	6867073,23	6867073,23	5336271,56	5336271,6	14
	Šiaulių	8494774,14	7013858,76	7013858,76	6271591,2	6271591,2	11
VP3-1.3- ŪM-06-V	Alytaus	69418965,46	28171360,82	28171360,82	20031825,3	20031825	6
	Kauno	32323893	16249201	16249201	15810600	15810600	5
	Klaipėdos	117054572,6	56431996,99	56431996,99	45454608,6	45454609	13
	Marijampolės	0	0	0	0	0	0
	Panevėžio	7671520,49	4309313,85	4309313,85	3570276,65	3570276,7	3
	Tauragės	2580021	1677013	1677013	753328,07	753328,07	1
	Telšių	2451620	1500000	1500000	1288603,97	1288604	1
	Utenos	33985022,19	19547725,15	19547725,15	16014657,4	16014657	6
	Vilniaus	56280000,56	24370135,78	24370135,78	22940508,2	22940508	6
	Šiaulių	8775473	5048471	5048471	4143424,25	4143424,3	2

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis www.esparama.lt pateiktais duomenimis

2 PRIEDAS

**ES STRUKTŪRINĖ PARAMA PAGAL VEIKSMŲ PROGRAMOS PRIORITETO
PRIEMONES (LT)**

Eil. Nr.	Veiksmų programos prioriteto priemonės	Bendra projekto vertė, Lt	Projektui skirtas finansavimas, Lt	Projektui skirto finansavimo ES dalis, Lt	Projektui išmokėta lėšų, Lt	Projektui išmokėta lėšų ES dalis, Lt	Suta rčių sk.	Išmokėtos ES lėšos vienam projektui, Lt
1	VP3-1.3- ŪM-01-V	249893417,9	194420532,5	178349278,4	148137788	133344766,7	42	3174875,4
2	VP3-1.3- ŪM-02-V	281924621,6	268409936,7	255023797,3	205973003	202041513,3	65	3108330,97
3	VP3-1.3- ŪM-03-V	246131093,4	112053718,4	112053718,4	107603803	107603803,3	7	15371971,9
4	VP3-1.3- ŪM-04-V	43629202,5	43624422,5	43624422,5	26123718,3	26123718,34	28	932989,941
5	VP3-1.3- ŪM-05-V	92710309,02	71314037,3	71314037,3	55048396,3	55048396,3	102	539690,16
6	VP3-1.3- ŪM-06-V	330541088,3	157305217,6	157305217,6	130007832	130007832,5	43	3023437,96
IŠ VISO:		1244829733	847127864,9	817670471,5	672894541	654170030,4	287	2279338,08

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis www.esparama.lt pateiktais duomenimis

3 PRIEDAS

ES STRUKTŪRINĖ PARAMA LIETUVOS TURIZMUI PAGAL APSKRITIS

apskritis	Bendra projekto vertė, Lt	Projektui skirtas finansavimas, Lt	Projektui skirto finansavimo ES dalis, Lt	Projektui išmokėta lėšų, Lt	Projektui išmokėta lėšų ES dalis, Lt	Sutarčių sk.	ES lėšų dalis vienam projektui, Lt	Bendra projekto verčių sumos dalis visų turizmo projektų, %	Apskritis projektams skirto finansavimo dalis viso turizmo finansavimo, %	Apskritis projektams išmokėta lėšų dalis visų išmokėtų paramos lėšų, %	Apskritis projektams išmokėta lėšų dalis (ES lėšų dalis) visų išmokėtų ES paramos lėšų, %
Alytaus	196589412	100133506	100133506	82959801	82959801	20	4147990	16	12	12	13
Kauno	262776722	136622108	136442428	120950698	120770847	35	3450596	21	16	18	18
Klaipėdos	279392103	199334736	183854878	147589038	139276480	46	3027750	22	24	22	21
Marijampolės	37535956	32806693	32711891	29664492	29569690	14	2112121	3	4	4	5
Panevėžio	37373268	31658969	31658969	17160668	17160668	17	1009451	3	4	3	3
Tauragės	28571581	25511883	25511883	23075848	23075848	17	1357403	2	3	3	4
Telšių	52794865	47906807	43225383	36139528	34077863	20	1703893	4	6	5	5
Utenos	86202923	64522870	57892453	47745092	41207960	29	1420964	7	8	7	6
Vilniaus	225686036	176310473	175312256	138070987	137243972	70	1960628	18	21	21	21
Šiaulių	37906867	32319819	30926824	29538389	28826901	19	1517205	3	4	4	4
Iš Viso	1244829733	847127865	817670472	672894541	654170030	287	2279338	100	100	100	100

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis www.esparama.lt pateiktais duomenimis

4 PRIEDAS

**TURISTŲ SKAIČIAUS DINAMINĖ IR STRUKTŪRINĖ ANALIZĖ 2007 – 2013 M.
LAIKOTARPIU**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Vidurkis	
Atvykusių užsieniečių skaičius, tūkst.	109,9	101,8	77	83,4	104,1	128,3	107,8	101,7571	
Lietuvos gyventojų, apsilankiusių užsienyje, skaičius, tūkst.	253	318,7	223,6	198,7	185,2	183,2	203,3	223,6714	
Vietinių turistų skaičius, tūkst.	57,1	57,3	44,9	70,5	90,6	60,5	53	61,98571	
Turistų skaičius iš viso	420	477,8	345,5	352,6	379,9	372	364,1	387,4143	
Lyginamasis svoris, %	Atvykusių užsieniečių skaičius, tūkst.	26,2	21,3	22,3	23,7	27,4	34,5	29,6	26,41579
	Lietuvos gyventojų, apsilankiusių užsienyje, skaičius, tūkst.	60,2	66,7	64,7	56,4	48,7	49,2	55,8	57,40622
	Vietinių turistų skaičius, tūkst.	13,6	12,0	13,0	20,0	23,8	16,3	14,6	16,17799
Bazinis procentinis pokytis, %	Atvykusių užsieniečių skaičius, tūkst.	0	-7,4	-29,9	-24,1	-5,3	16,7	-1,9	-7,40933
	Lietuvos gyventojų, apsilankiusių užsienyje, skaičius, tūkst.	0	26,0	-11,6	-21,5	-26,8	-27,6	-19,6	-11,5923
	Vietinių turistų skaičius, tūkst.	0	0,4	-21,4	23,5	58,7	6,0	-7,2	8,6
	Turistų skaičius iš viso	0	13,8	-17,7	-16,0	-9,5	-11,4	-13,3	-7,8

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento pateiktais duomenimis

INTERVIU PRELIMINARŪS KLAUSIMAI

1. Kokias pareigas užimate?
2. Kiek laiko dirbate su ES struktūrine parama Lietuvos turizmui?
3. Kokias matote didžiausias Lietuvos turizmo problemas, kurias reikėtų spręsti?
4. Gal turite pasiūlymų kaip minėtas problemas spręsti?
5. Kaip manote, skiriant ES paramą Lietuvos turizmui, į ką reikėtų skirti didžiausią dėmesį (didžiausią paramą)?
6. Kaip manote kokie veiksniai labiausiai įtakoja ES struktūrinės paramos lėšų įsisavinimą?
7. Kuriame ES struktūrinės paramos įsisavinimo etape kyla daugiausia problemų? Ko trūksta ir kas keistina? Kokių priemonių reiktų imtis siekiant išvengti paminėtų problemų?
8. Kaip manote, ar paramos gavėjų baudimas (kuomet nustačius pažeidimą paramos gavėjas turi gražinti atitinkamą dalį lėšų į Valstybės išdo sąskaitą) yra veiksminga priemonė? Galbūt sankcijas reiktų taikyti ir kitose grandyse, pvz.: administruojančias įstaigas.
9. Kaip manote, ar viešieji pirkimai turi įtakos paramos lėšų savalaikiam įsisavinimui (Pvz.: viešųjų pirkimų įstatymo išmanymas)? Jei taip, tai kokios?
10. Damulienė savo straipsnyje rašo, kad vienas iš pagrindinių trukdžių efektyviai įsisavinti paramos lėšas yra per griežtos programų įgyvendinimo ir administravimo taisyklės. Kaip jūs manot, ar minėtosios taisyklės yra iš ties per griežtos? Gal būt turite pasiūlymų ką konkrečiai reiktų keisti?